

Blauwe Klauwier *JUVENIEL*

maart 2022

Drie IJsvogels op Plateaux-Hageven, 22 september 2021 (Hans Blox)

Inhoudsopgave

Mijn vogelleven: do it yourself oproep!	3
Aan onze toekomstige inventariseerders	4
Resultaten nestkasten op de Venco campus in 2021	7
Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2021	12
Vogelgeluk in IJsland	66
Uit het veld: eerste indrukken Oehoe-inventarisatie 2022	72
Roekenkolonies in de Kempen in de periode 1936-2020	74
Robbie's vogelboekenkast: de havik	102
De geschiedenis van een fascinatie	106
Doortrek van Roeken in de Kempen tot en met 2021	113
Twiet: Winterwatervogels in de Kempen, deel 2	121
Houtsnippen op weilanden en akkers	125
Robbie's vogelboekenkast: er zijn twee uilen nodig om ...	126
Uit het veld: RAS-project Bosuil	129
Roekenkolonies in de Kempen in 2021	130
Fotocollage	132
Activiteitenkalender	138

Colofon

Redactie: Paul van Pelt, Robbert van Hiele, Jules Andela & Tom Heijnen

Fotobijdragen: © bij de betreffende fotografen

Uitgave: Vogelwerkgroep de Kempen

© Copyright

Alle rechten zijn voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Voorwoord

Ik ben zo benieuwd hoe de meesten van ons deze Blauwe Klauwier lezen. Wordt het digitaal doorgebladerd, verslonden, 3 maanden lang in kleine beetjes nauwgezet uitgespeld of blijft het grotendeels ongelezen? Als alle fotografen nou eens een selfie maken terwijl ze de Blauwe Klauwier aan het lezen zijn dan kunnen we daar volgende keer ook een collage van maken.

Als ik dit schrijf is het zondag 13 maart, 4 uur in de middag. Behoorlijk lenteachtig. Een raam is open en ik geniet van de Tjiftjaf die nu aan het zingen is. De Koolmees hoor ik, een Turkse Tortel, een kort stukje Roodborst, overvliegende Groenlingen. Genieten.

Wanneer mensen klagen over de winter zeg ik altijd dat je als vogelaar daar geen last van hebt. Je kijkt weer uit naar dagen waarin de ganzen aan komen waaieren en je baltsende Brilduikers hoopt te zien. Maar als de dagen weer lengen, de eerste zingende Tjiftjaf verschijnt, de bloemen van de tulpenboom bijna openspringen, dan weet je, ondanks alles leeft onze prachtige aarde nog steeds.

Naast alle prachtige artikelen, die ik verder niet apart aankondig, ook weer een geweldige serie foto's van zeer veel leden. Ik denk dat ik zo'n beetje het laatste lid ben die niks te bieden heeft qua fotograferen. Toch heeft Tom (die de prachtige lay-out verzorgt) nog 2 foto's weten te plaatsen van mijn hand. Hij dacht in mijn vage verwegistan-Kolganzen Grauwe Ganzen te zien dus dan weet je het wel.

Maar goed, we zijn weer supertrots op iedereen die iets heeft bijgedragen aan deze Blauwe Klauwier juveniel. Omdat ik eigenlijk nooit bladen van andere vogelwerkgroepen zie, denk ik wel eens, zou dit het mooiste ledenblad van Nederland zijn? Mocht je beter weten, je hoeft me niet per se uit deze mooie droom te halen.

Namens de redactie, Robbert

Mijn vogelleven: do it yourself *oproep!*

Van de redactie

Deze nieuwe rubriek is qua succes totaal afhankelijk van de inzet van alle leden, lang of kort lid, jong of oud. Niet iedereen kent elkaar even goed dus hoe meer er in de loop der tijd meedoen hoe beter we dat probleem oplossen. Het sluit aan op de rubriek 'Even voorstellen' die bij deze opgeheven is.

Het doel van deze rubriek is dat iemand zich voorstelt, met foto!! en daarna verhaalt over hoe vogels in zijn of haar leven verweven zitten. Je mag voorzitter zijn of nieuw lid, veel of weinig (wat is veel of weinig?) van vogels weten, wel of niet ooit een Bosuil hebben gezien, veel of weinig schrijvervaring hebben. Het maakt niets uit. De enige eis is dat je lid bent van de Vogelwerkgroep de Kempen. Mocht je iets insturen dan vinden we het per definitie een fijn en lezenswaardig stukje. Kort of lang, ook al niet belangrijk. Het argument, "ik kan niet schrijven" geldt hier absoluut niet!

Om het voor sommigen misschien iets makkelijker te maken volgen hier enkele suggesties die je kunt gebruiken om een

mooi verhaal in wat voor vorm dan ook in elkaar te zetten. Je kunt ze ook overslaan en zelf iets verzinnen, ook goed.

- Loop door je huis en laat zien en vertel waar je iets over vogels tegen kunt komen.
- Vertel iets over je huisgenoten, vrienden en kennissen en hoe die samen met jou door de vogelwereld reizen.
- Vertel iets over alle vogelboeken die je in bezit hebt en welke je speciaal goed vindt en waarom.
- Vertel iets over de materialen die je gebruikt om vogels te kijken.
- Probeer 1, 2 of 3 heel speciale vogelmomenten te beschrijven.
- Vertel iets en teken of fotografeer je tuin en wat voor soort vogels je daar ooit gezien hebt.
- Vertel over je vogeljeugd of juist het ontbreken ervan. Als het het laatste is, vertel dan waar je vogelbelangstelling wel startte.
- Mocht je in het bestuur zitten of speciale taken binnen de Vogelwerkgroep vervullen, vertel daar dan over.

- Loop door je directe woonomgeving, maak tekeningen en/of foto's en laat zien hoe vogels daar in passen.

Zo, genoeg geweest. We zijn heel benieuwd. We zullen niets bijwerken, alleen taalfouten halen we eruit behalve als je van tevoren zegt dat je dat niet wilt. En je hoeft dus niet gelijk de volgende keer in te sturen, de rubriek loopt totdat iedereen geweest is, tot september 2042 dus.

Veel plezier! ■

Aan onze toekomstige inventariseerders

Jan Kolsters

Vorig jaar hebben we de mensen die zelfstandig willen leren inventariseren uitgenodigd voor een soort snuffelstage. De ervaren inventariseerders namen de nieuwelingen mee op hun echte inventarisatierondes, zodat men kon zien hoe het in z'n werk gaat.

Natuurlijk werd er onderweg wel wat uitleg gegeven en vogelgeluiden geduid, maar er moest natuurlijk ook voortgemaakt worden want een inventarisatieronde moet in een paar uur voltooid zijn omdat anders de zangactiviteit te ver terugloopt. De snuffelstage werd goed ontvangen en een bijkomend voordeel is dat de nieuwelingen de ervaren inventariseerders hebben leren kennen zodat ze hen gemakkelijker aan kunnen spreken.

Maar nu? Hoe moet het nu verder? Er zullen vast een aantal mensen zijn die na de snuffelstage denken, nou dat is toch niets voor mij dat inventariseren. Dat kan natuurlijk. Maar waarschijnlijk zijn er ook mensen die denken: "ik vind het wel leuk maar ik vraag me af of ik dat ooit zelfstandig zal kunnen". Voor die mensen is er hoop. Ik

ben zelf ook op wat latere leeftijd ingestroomd als relatieve leek op het gebied van vogels. Bij de eerste activiteiten en excursies leer je heel veel en aan die activiteiten moet je ook zoveel mogelijk blijven deelnemen. Er zit heel veel kennis in onze Vogelwerkgroep en die kennis kun je op de diverse activiteiten absorberen.

Blauwborst in het dal van de Reusel, 23 mei 2021 (Jan Kolsters)

Maar er is nog iets anders wat belangrijk is. Het lijkt voor veel mensen ideaal om te leren inventariseren door steeds met een ervaren inventariseerder mee te gaan. Toch is dat niet zo. Het is van belang om nu zelfstandig meters te gaan maken. Als je alleen gaat, ben je veel scherper en er wordt niet gepraat. Bovendien moet je alles zelf

invoeren en ga je daar op den duur heel handig in worden. Ook leer je steeds beter om nauwkeurig in te tekenen. En natuurlijk zullen er in het begin wel geluidjes zijn die je niet herkent. Probeer dan om de vogel te zien te krijgen en als dat niet lukt zijn er tegenwoordig tal van mogelijkheden om het geluid nog te achterhalen. Als je op die manier te werk gaat dan vergeet je het niet meer.

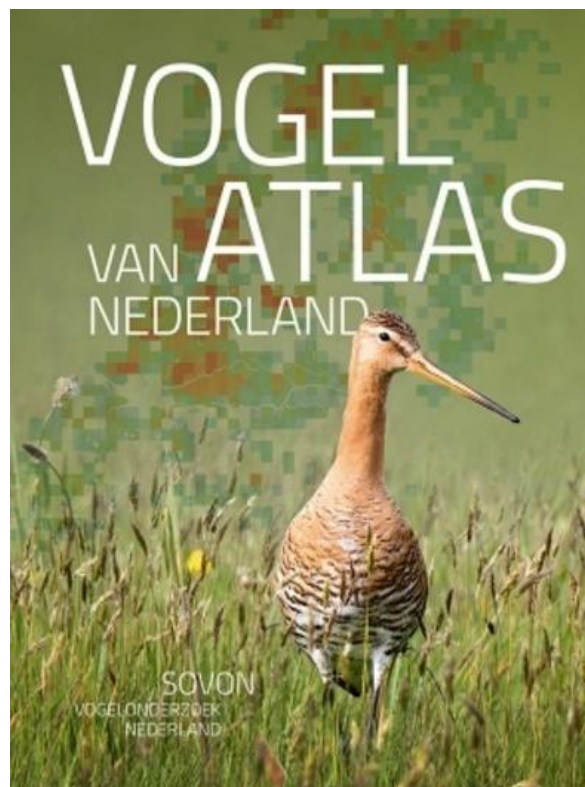
BMP-A telling op de Visvijvers Valkenswaard, 6 april 2021 (Matthieu Jansen)

Welke mogelijkheden zijn er? Er zijn twee uitstekende manieren waarbij je ook meteen bijdraagt aan nuttige landelijke projecten. De eerste is het BMP-A van Sovon. Je claimt een eigen plot op de Sovon site en je volgt de voorschriften. Het komt er op neer dat je

zes tot negen keer die plot bezoekt in een seizoen en alles invoert. Deze methode is ook gevolgd door de ervaren inventariseerders tijdens jullie snuffelstage.

Daarnaast heet Sovon nog een leuk en zinvol project en dat heet LiveAtlas. Dit project is eigenlijk een voortzetting van de "Vogelatlas van Nederland".

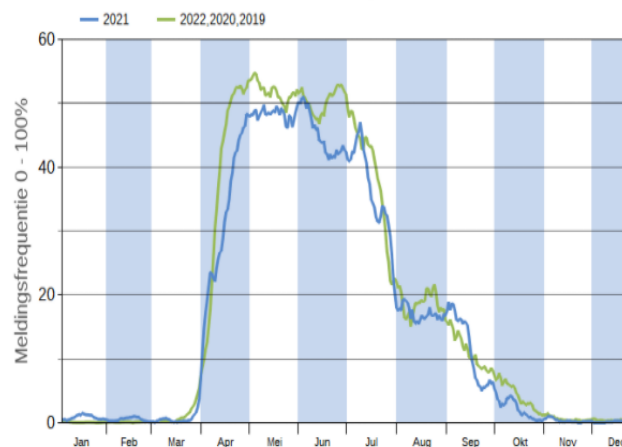

Het doel van dit project is: de aan- en afwezigheid (verspreiding) en veranderingen daarin van soorten in heel Nederland

vastleggen. Je hebt hier verschillende keuzes:

1. Je kunt een kilometerhok gedurende 1 uur bezoeken en alle waargenomen soorten noteren;
2. Je kunt een willekeurige route lopen en alle waargenomen soorten noteren;
3. Je kunt ook van sommige soorten alleen de aanwezigheid aangeven.

Vooraf de eerste twee zijn heel nuttig en leerzaam. Je kunt bijvoorbeeld de ene week een kilometerhok of route kiezen in een bosgebied en de volgende week in het agrarisch gebied of in een moerasgebied.

Meldingsfrequentie van de Zwartkop op basis van LiveAtlas gegevens (liveatlas.nl/liveatlas/result/)

Op die manier leer je de vogels in een bepaald biotoop kennen. Je kunt zo vaak gaan als je wilt en je kunt elk gebied kiezen

dat je wilt. Ik doe zelf ook aan dit project mee en ik vind het heel leuk om te doen. Je kunt zelfs ook nog de zoogdieren, dagvlinders en libellen meenemen maar dat hoeft niet. Dit project is trouwens voor iedereen aan te raden, ook de ervaren vogelaars.

Dan is er nog een puntje dat ik vaak hoor en dat is dat vrouwen het vaak niet fijn vinden om alleen in de ochtendschemer het veld in te gaan. Het schijnt te helpen als je een nepsnor opklapt en met O-benen loopt maar misschien is dat toch niet zo praktisch. Ik zou zeggen: ga met z'n tweeën, vul per toerbeurt Avimap in en praat zo weinig mogelijk. Alertheid, scherpte en concentratie zijn cruciaal voor een goede inventarisatie.

Ik zou zeggen: ga aan de slag. Het voorjaar is alweer begonnen. En laat eens wat van je bevindingen horen aan de redactie. Die vinden daar vast wel een plekje voor. ■

 Meer informatie over het BMP-A: sovon.nl/nl/content/bmp-broedvogel-monitoring-project-alle-soorten

Meer informatie over Liveatlas: sovon.nl/liveatlas

Meer informatie over Avimap: sovon.nl/nl/content/avimap

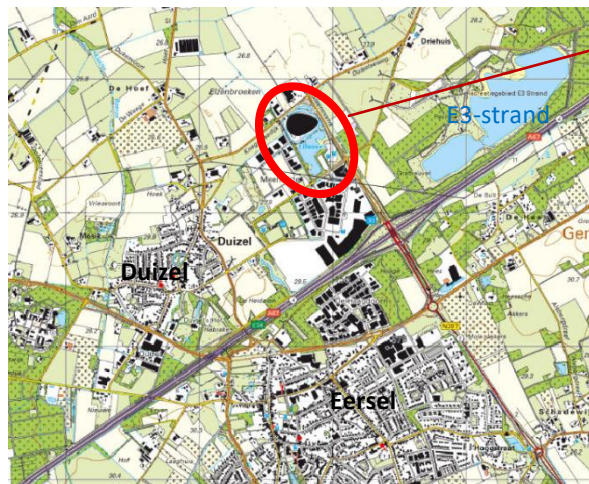

Resultaten nestkasten op de Venco campus in 2021

Wil de Veer

Omdat dit de eerste keer is dat er een nestkasten verslag wordt gepubliceerd in de Blauwe Klauwier van dit gebied, is er aanvullende informatie over het perceel van de Venco Campus en zijn de complete resultaten van de nestkasten vanaf 2015 vermeld zodat er een vergelijking per jaar kan worden gemaakt.

Het gebied

De Venco Campus is gelegen aan de Meerheide 200 te Eersel. Het gebied heeft

Figuur 1. Plattegrond van het geïnventariseerde gebied.

een totale oppervlakte van 18 ha, inclusief de visvijver. De visvijver, het Biesven, ligt aan de Biesvendreef en heeft een wateroppervlakte van circa 3.8 ha. Voor de IJsvogel zijn twee wanden aangelegd.

Een groot deel van het gebied bestaat uit gebouwen en uit de visvijver. Een deel van het terrein van de Campus is open voor recreatieve doeleinden. Men kan hier wandelen, of vissen bij Hengelsportvereniging de Gender.

De visclub heeft op het terrein een eigen clubgebouw. Er is ook een schuilhut aanwezig.

Regelmatig wordt er door leden van de Hengelsportvereniging De Gender rondom Het Biesven onderhoud uitgevoerd in de vorm van snoeien en maaien. Het snoeihout wordt in takkenrillen neergelegd wat gunstig is als schuilplaats voor vogels en zoogdieren. In het gebied ligt ook de gemeentelijke milieustraat Eersel voor het aanleveren van afval.

Methode

In 2021 zijn tijdens het broedseizoen de nestkasten vier keer gecontroleerd. De controledata waren op 24 april, 15 mei, 4 juni en 23 juni.

Op 13 maart zijn de nestkasten schoongemaakt, eventueel gerepareerd en de kastjes die niet te repareren waren zijn vervangen. Ditmaal zijn de kastjes niet van hout maar van houtbeton, wat hopelijk vernieling door de Grote Bonte Specht tegen gaat. Bij het onderhoud in oktober van dit jaar zijn enkele achterlatten vervangen en daarbij zijn ook weer stukjes tuinslang tussen de lat en de boom geplaatst zodat de lat niet zo snel in de boom vast groeit. Eveneens zijn veel kastjes wat lager en zoveel mogelijk op gelijke hoogte gehangen zodat deze wat makkelijker te controleren zijn. Wij zijn met drie personen actief bij de controles, reparaties etc.

Resultaten

Nestkasten

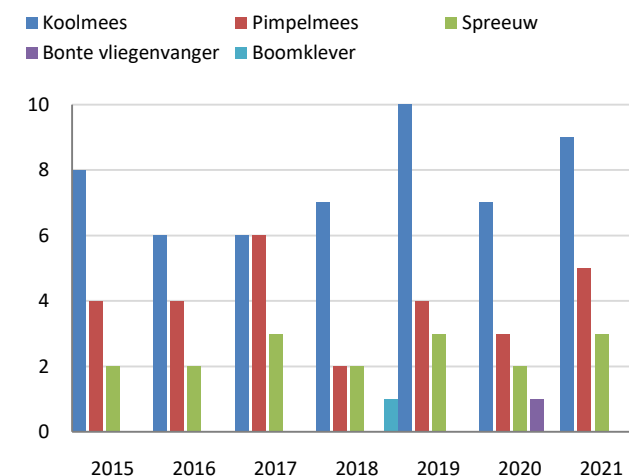
Alle vijftien nestkasten hangen rond het Biesven. De nestkastbezetting in 2021 was 74% en er waren vier lege kasten (tabel 1). Het was een goed broedseizoen met in totaal 17 broedsels (tabellen 2 en 3). Alleen in 2019 zijn er meer jongen uitgevlogen dan in 2021. De algemeenste nestkastbewoner was de Koolmees.

Tabel 1. Nestkastbezetting in 2021.

Gebruikte kasten	11	74%
Niet gebruikte kasten	4	26%
Totaal aantal kasten	15	100%

De Koolmees had negen broedsels, waaronder drie tweede broedsels.

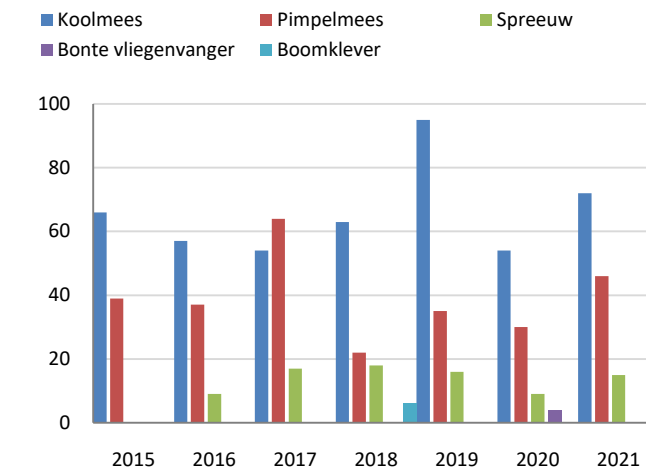
De Pimpelmees had vijf broedsels, waaronder twee tweede broedsels. Alleen in 2017 waren er meer broedsels, toen waren er zes.

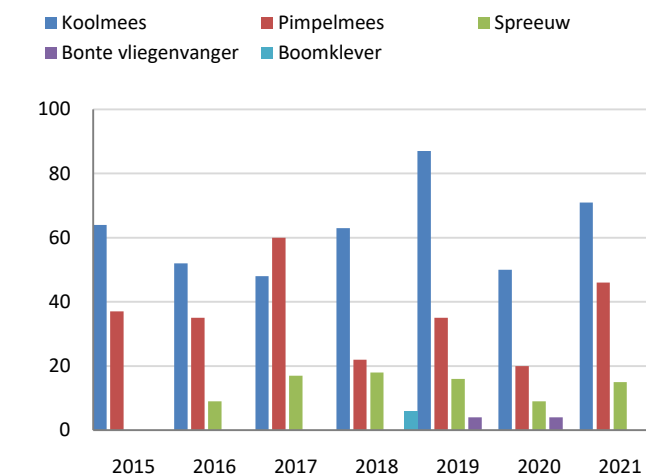
Figuur 2. Het verloop van het aantal broedsels van alle soorten in de periode 2015-2021.

De Spreeuw had drie broedsels, waaronder één tweede broedsel. Er hangen twee nestkasten die geschikt zijn voor deze soort en deze zijn ieder jaar bezet. Onder het dak

van de losplaats voor vrachtwagens bij Venco Steel broeden ook altijd spreeuwen.

Figuur 3. Het verloop van het aantal eieren van alle soorten in de periode 2015-2021.

Figuur 4. Het verloop van het aantal uitgevlogen jongen van alle soorten in de periode 2015-2021.

Tabel 2. Broedsels in 2021.

	Eerste broedsels	Tweede broedsels	Eieren 1 ^e broedsel	Eieren 2 ^e broedsel	Aantal eieren	Uitgevlogen	Onbevruucht	Dood
Koolmees	6	3	55	17	72	71	1	0
Pimpelmees	3	2	30	16	46	46	0	0
Spreeuw	2	1	11	04	15	15	0	0

Tabel 3. Aantal broedsels per soort 2015-2021.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Koolmees	8	6	6	7	10	7	9
Pimpelmees	4	4	6	2	4	3	5
Spreeuw	2	2	3	4	3	2	3
Boomklever	0	0	0	1	0	0	0
Bonte vliegenvanger	0	0	0	0	0	1	0
Totaal	14	12	15	14	17	13	17

Tabel 4. Aantal uitgevlogen jongen 2015-2021.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Koolmees	64	52	48	63	87	50	71
Pimpelmees	37	35	60	22	35	20	46
Spreeuw	0	9	17	18	16	09	15
Boomklever	0	0	0	6	0	0	0
Bonte vliegenvanger	0	0	0	0	0	4	0
Totaal	101	96	125	109	138	83	132

Tabel 5. Totale gegevens 2015-2021.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal eieren	105	107	135	109	146	97	133
Aantal jongen	101	97	127	109	138	90	132
Aantal uitgevlogen	101	96	125	109	138	83	132
Aantal onbevruucht	4	10	9	0	8	7	1
Aantal dode jongen	0	1	1	0	0	7	0
Aantal 2 ^e broedsels	0	0	6	3	4	0	6

Het Biesven, mei 2020 (Wil de Veer)

Ad en Gerard aan het werk, februari 2022 (Wil de Veer)

Overige vogels

Buiten de broedvogels die dit jaar in de kasten hebben gebroed zijn er op het perceel in de periode 2015 t/m 2021 ook veel andere vogels waargenomen. Het betreft: Fuut, Aalscholver, Blauwe Reiger, Nijlgans, Mandarijneend, Wilde Eend, Havik, Buizerd, Waterhoen, Meerkoet, Scholekster, Kokmeeuw, Holenduif, Houtduif, Turkse Tortel, Steenuil, IJsvogel, Groene Specht, Grote Bonte Specht,

Groene Specht, juni 2020 (Wil de Veer)

Boerenzwaluw, Witte Kwikstaart, Grote Gele Kwikstaart, Winterkoning, Heggenmus, Roodborst, Zwarte Roodstaart, Merel, Zanglijster, Kleine Karekiet, Spotvogel, Grasmus, Tuinfluiter, Zwartkop, Tjiftjaf, Bonte Vliegenvanger, Boomklever, Boomkruiper, Gaai, Ekster, Zwarte Kraai, Huismus, Vink, Groenling, Putter, Sijs, Goudvink en Witgat. In de directe omgeving werden veel Kauwen en Kieviten waargenomen.

Gaai, januari 2020 (Wil de Veer)

Wetenswaardigheden

Naar nesten is ook in 2021 niet specifiek gezocht, wel werden er nesten aangetroffen van Meerkoet, Waterhoen en Fuut. Van al deze soorten werden jongen gezien. Bijzonder was de vondst van het nest van een Putter in een rozenstruik naast een deur van het gebouw. Er zijn succesvol jongen uitgevlogen.

Huiszwaluwtil bij Venco campus, mei 2020 (Wil de Veer)

Op het perceel is een Huiszwaluwtil geplaatst met kunstnesten. Huiszwaluwen zijn rond en in de geplaatste zwaluwtil waargenomen, echter er kon niet worden vastgesteld dat er tot nu toe daadwerkelijk gebroed is door een Huiszwaluw. Tot op heden zijn er alleen broedsels in geconstateerd van de Huismus.

Conclusie

Over 2020 was de conclusie: nooit eerder zijn er zo weinig eieren gelegd en jongen uitgevlogen als in dat jaar. Waarschijnlijk had dat te maken met de vele kapotte nestkasten. Diverse waren grotendeels vernield door de Grote Bonte Specht, niet alleen rond het invlieggat maar ook aan de zijkant. Dat laatste heb ik nooit eerder waargenomen.

In 2021 is het gebied vier keer bezocht om de nestkasten te controleren. Dit jaar is van vier kasten geen gebruik gemaakt. In 2020 betrof dit één kast.

Over 2021 kunnen we de conclusie trekken dat het vervangen van de kapotte nestkasten een uitstekend resultaat heeft opgeleverd. Op dit moment zijn alleen de twee kasten bestemd voor de spreuw aan vervanging toe. Deze zijn inmiddels vervangen door nestkasten van houtbeton. ■

*Man Woudaap op de Visvijvers Valkenswaard,
2 juni 2021 (Niek Legdeur)*

Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2021

Tom Heijnen & Paul van Pelt

Vorig jaar beschreven we in drie artikelen de verspreiding en aantallen van zeldzame en schaarse broedvogels in 2019-2020. Het was de eerste keer in de Kempen dat van een flink aantal soorten een overzicht van hun status als broedvogel verscheen. Hieronder presenteren we de gegevens die bekend zijn van 2021 en vergelijken die met 2019-2020. Nieuw is dat we nu ook gegevens van exoten hebben opgenomen. Ook nieuw is dat we bij vrijwel alle soorten ingaan op de aantallen territoria in de Kempen in de afgelopen decennia.

Methode

In onze eerdere artikeltjes hebben we de methode uitgelegd en die is ongewijzigd. We leunen dus op BMP-inventarisaties die zijn vastgelegd met Avimap en gegevens van kolonievogels, aangevuld met de vele waarnemingen in waarneming.nl, LiveAtlas en NDFD (Nationale Databank Flora en Fauna). Bij sommige soorten is waarnemingen.be geraadpleegd voor gegevens net over de grens in België. We beperken ons tot de vogelsoorten waarvan in 2019-2020 minder dan 50 territoria geteld waren!

Getelde en geschatte aantallen uit het verleden werden door Tom gecompileerd met gegevens die uit een groot aantal bronnen kwamen. Naast de al genoemde bronnen waren de volgende het belangrijkste:

- Broedvogelatlassen Sovon 1973-1977, 1998-2000 en 2013-2015 (de laatste twee met schattingen per atlasblok);
- Vlakdekkende tellingen Provincie Noord-Brabant en Provincie Limburg;
- Gegevens kolonievogels en zeldzame broedvogels Sovon;
- Meetnet Provincie Noord-Brabant;
- Website Vogels in de Kempen;
- Digitaal archief van VWG De Kempen (waarnemingen in Ornis, rapporten en artikelen).

We hebben zoveel mogelijk de Sovon broedvogelcriteria toegepast al was dat bij oude gegevens door gebrek aan informatie veelal niet mogelijk. Gegevens over de landelijke situatie en ontwikkeling gegevens zijn veelal afkomstig van de soortinformatie op de Sovon website.

Heijnen, T. & P. van Pelt 2021. Zeldzame broedvogels in 2020. *Blauwe Klauwier* 47(2): 14-19, 47(3): 30-45 en 47(4): 9-26.

Sovon soortinformatie: sovon.nl/nl/soorten

Resultaten

Zwarte Zwaan: 1-2 territoria geteld

Zwarte Zwaan bij Biest-Houtakker, 25 februari 2022 (Peter Simon)

Op de visvijvers van Ronde Bleek aan het Peelven ten oosten van Sterksel werd op 25 april een paar gezien waarvan een van de vogels op het nest zat. Van 15 maart t/m 20 april waren 2 ex (een paar?) te vinden op de graslanden ten westen van het Diessens Broek waar ook vaak Knobbelswanen verbleven; deze vogels hebben niet gebroed. Verder waren er nog wat losse meldingen van Zwarte Zwanen tussen de datumgrenzen die niet voldeden aan de broedvogelcriteria: 3 maart t/m 13 mei 1 ex De Utrecht (Broekeling, golfbaan en Flaes), 7 maart 1 ex Visvijvers

Valkenswaard, 14 t/m 18 maart 1 ex Paardse Heide, 1 april 1 ex Cartierheide, 27 april 1 ex Visvijvers Driebruggen, en 11 t/m 25 juli 1 ex Parklaan Eindhoven.

Broedende Zwarte Zwanen werden voor het eerst gemeld in 1987. In de periode tot 2000 werd steeds een territorium vastgesteld in 1988, 1989 en 1996 en waren er waarnemingen van vogels tussen de datumgrenzen in 1991, 1995 en 1997. Vanaf 2000 werden ieder jaar Zwarte Zwanen tussen de datumgrenzen gezien met in de helft van de jaren een territorium.

Zwarte Zwanenfamilie op de golfbaan van Landgoed De Utrecht, 16 mei 2012 (Mark Ekker)

Uit de gegevens blijkt geen sprake te zijn van veranderingen in het aantal territoria in de periode 1987-2020. Dit komt globaal overeen met de landelijke ontwikkeling.

Brandgans: 0 territoria geteld

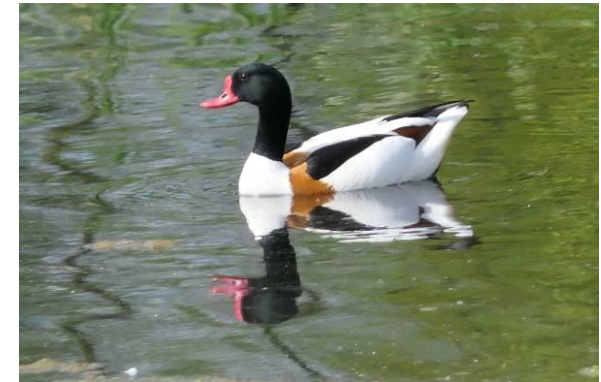
Brandgans bij de Klotputten in Eindhoven, 11 februari 2021 (Wim Deeben)

Er waren de nodige meldingen tussen de datumgrenzen maar die voldeden in geen enkel geval aan de broedvogelcriteria: 23 maart t/m 22 juni 1 ex De Warande, 15 en 16 april 2 ex Diessens Broek, 19 april 1 ex De Bundertjes, 27 april t/m 14 mei 1 tot 6 ex Beleven, 28 april en 8 juni 1 ex Kempervennen, 2 mei 1 ex Zittard bij Veldhoven, 3 mei 3 ex Beuven, 5 t/m 8 mei 1 ex Soerendonks Goor, 21 mei 1 ex Plateaux.

Tot 1983 kwamen in de Kempen 's zomers geen Brandganzen voor. In 1985 t/m 1989 broedde een gemengd paar Grauwe Gans x Brandgans succesvol op de Ringselvennen. Pas vanaf 1997 werden ieder jaar kleine aantallen Brandganzen in de zomer gezien waarbij regelmatig voldaan werd aan de broedvogelcriteria. Er waren echter maar

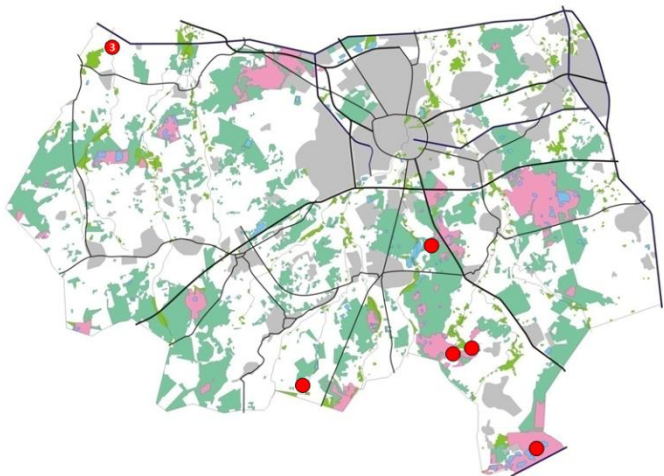
enkele meldingen van zekere broedgevallen: in 1999, 2001 en 2014 t/m 2017.

Bergeend: 8-13 territoria geteld

Man Bergeend bij de waterzuivering Hapert, 25 april 2020 (Connie Neutkens)

In het Diessens Broek en de waterzuivering Biest-Houtakker zaten 3-5 territoria waaronder een paar met jongen. Op de Visvijvers Bergeijk was 1 territorium (17 en 27 mei 1 paar) te vinden, op de Visvijvers Valkenswaard ook 1 territorium, in het herstelde dal van de Oude Strijper Aa bij de Gastelse Heide 1-2 territoria (in mei-juni tot 4 ex), bij het Soerendonks Goor 1 territorium (in mei 1 paar waaronder baltsend op 30 mei) en op de Ringselvennen/Loozerheide 1 territorium. Hoewel Soerendonks Goor en Gastelse Heide verder dan de clusterafstand van elkaar liggen, valt niet uit te sluiten dat het dezelfde vogels betrof.

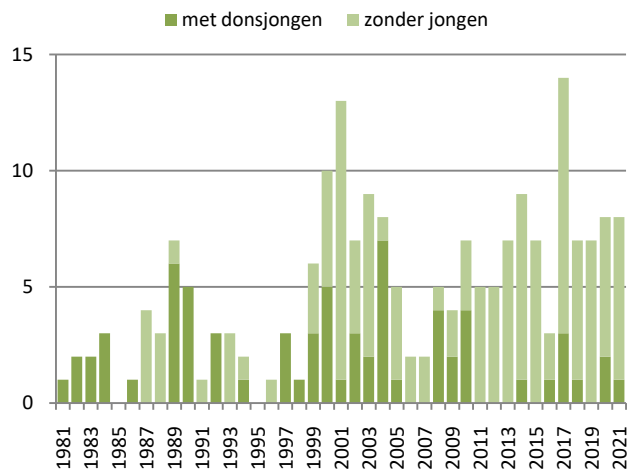

Bergeend: territoria in 2021.

Buiten de territoria waren er nog de nodige waarnemingen tussen de datumgrenzen zonder dat aan Sovon criteria werd voldaan: Landschotse Heide mei-juni af en toe 2-4 ex; Henri Dunantpark Eindhoven april-juni 1 ex; Dommeldal Rietmussen 28 mei 1 paar; langs Westparallel N69 bij Grootgoor (tijdelijke plasjes) 30 april-14 mei regelmatig 2 ex; Dorven (Leenderbos) 21 mei 1 ex eclips; Strijper Aa-dal bij Strijperheg 16 mei 1 ex en 31 mei 2 ex; Beuven en Starven 22 juni 2 ex, 3 juli 11 ex, 14 en 15 juli 1 ex.

Het aantal territoria kwam vrijwel overeen met dat in 2019-20 (9-11 territoria) al waren er wel verschillen in gebieden en aantallen per gebied.

Het eerste zekere Bergeendbroedgeval in de Kempen werd vastgesteld in 1981 op de Flaes, maar mogelijk broedde de soort hier al eerder. Het aantal territoria nam toe tot 7 in 1989 waarna er een afname was met een dip in 1996. Daarna volgde een tweede piek met als maximum 13 territoria in 2001. Ook nu was er een daling met dip in 2006-2007, waarna het aantal op een iets hoger niveau schommelde.

Bergeend: geteld aantal territoria in de Kempen per jaar in 1981-2021.

In al die jaren waren er veel territoria waarbij geen jongen werden gezien. Dit wijst er op dat er sprake was van overzomeren en/of een gebrekkig broedsucces.

Casarca: 1 territorium geteld

Man Casarca op het Beleven, 23 mei 2021 (Cor van Pelt)

Op het Beleven vond een zeker broedgeval plaats: op 13 en 23 mei werden donsjongen gezien. Dit is voor zover bekend het eerste zekere broedgeval van de Casarca in de Kempen.

In 2019-20 werden in de zomer her en der Casarca's waargenomen, echter zonder te voldoen aan de broedvogelcriteria.

De soort werd vanaf 1974 's zomers in de Kempen opgemerkt, overigens niet jaarlijks. Territoria waren er in 1985, 1986, 2000 (Soerendonks Goor), 2014 (Beleven), 2015 (Plateaux en Visvijvers Bergeijk), 2016 (Strabrechtse Heide) en 2017 (Plateaux).

Mandarijneenden

Grootmeer Vesseem, 10 februari 2021 (Wim Deeben)

Grootmeer Vesseem, 8 mei 2021 (Tom Heijnen)

Parkvijver Hapert, 26 december 2021 (Cor van Pelt)

Parkvijver Hapert, 26 december 2021 (Cor van Pelt)

Carolina-eend: 0-1 territorium geteld

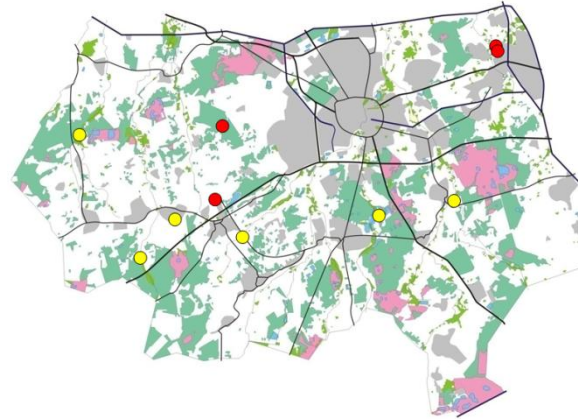
Man Carolina-eend op de Witte Loop aan de rand van de Strabrechtse Heide, 16 april 2021 (TH)

Op de Witte Loop aan de rand van de Strabrechtse Heide (ten noorden van Huize Witven) was van 24 maart t/m 18 mei een man aanwezig, regelmatig baltsend en ruziënd in een gemengd groepje Wilde Eenden. Op 20 april werd afleidingsgedrag gemeld wat er wellicht op wees dat de vogel een broedpoging ondernam met een vrouw Wilde Eend.

In 2019-20 werden geen territoria van de soort aangetroffen. Verder terug in de tijd werden geregeld Carolina-eenden gemeld, maar die voldeden zelden aan de broedvogelcriteria. Territoria werden bekend uit 1980 (paar met donsjong op het Eindhovens Kanaal bij Mierlo), 1998 (omgeving Eersel), 2008 (Eindhovens Kanaal in Eindhoven) en 2018 (Diessens Broek en Vessemsse Vennen).

Mandarijneend: 4-10 territoria geteld

Territoria werden aangetroffen in De Warande bij Helmond (2), de Vessemsse Vennen en de visvijver Het Biesven bij Eersel. Op het Biesven werd een vrouw met 6 pullen gezien.

Mandarijneend: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar of individu tussen de datumgrenzen).

Daarnaast waren er de nodige losse waarnemingen tussen de datumgrenzen die niet voldeden aan de broedvogelcriteria.

In 2020 konden 8-16 territoria in kaart worden gebracht met deels andere locaties dan in 2021.

De eerste zomerse Mandarijneenden in de Kempen werden in 1976 gezien met daarna nog meldingen uit 1987 en 1993. In 1996 was er met 4 territoria sprake van een definitieve vestiging als broedvogel. Het aantal territoria

fluctueerde sindsdien tussen nul in sommige jaren tot naar schatting ca 20 in de atlasjaren 2013-15. Wellicht werden Mandarijneenden in sommige gebieden en sommige jaren bestreden en zorgde dat voor de waargenomen schommelingen.

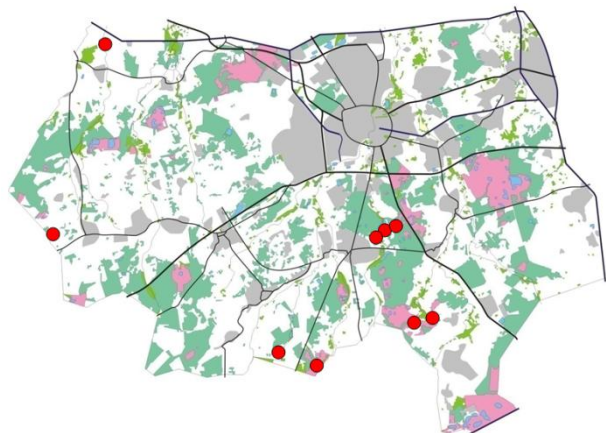
 Kleunen, A. van 2021. Mandarijneend in Nederland. Kijk op Exoten 37: 12-13. [Download artikel.](#)

Zomertaling: 9 territoria geteld

Man Zomertaling op het Beleven, 6 april 2021 (Cor van Pelt)

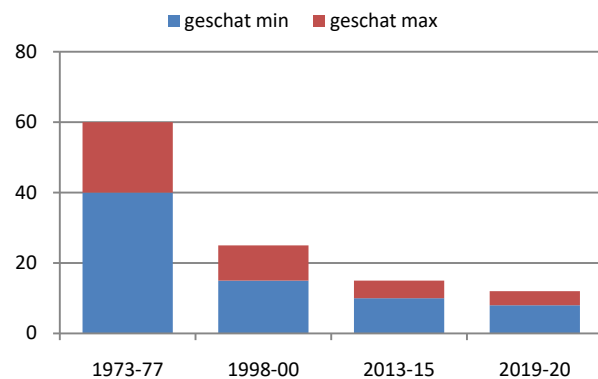
Territoria werden geconstateerd in Diessens Broek (1 territorium), Beleven (1), Visvijvers Bergeijk (1), Plateaux (1), Visvijvers Valkenswaard (3), Gastelse Heide (1) en Soerendonks Goor (1). Net als bij Bergeijk gaat het bij Gastelse Heide en Soerendonks Goor wellicht om dezelfde vogels.

Zomertaling: territoria in 2021

Vergeleken met 2020 (5-7 territoria) was 2021 een goed jaar, maar de aantallen bleven zorgwekkend laag.

Van decennia terug zijn vrijwel geen goede telgegevens beschikbaar maar de soort was ooit op sommige heidevelden algemeen, zoals blijkt uit de 17 territoria die in 1968-70 op de Strabrechtse Heide in kaart werden gebracht.

Zomertaling: geschat aantal territoria in de Kempen in vier periodes in 1973-2020.

Tijdens het atlasproject in 1973-77 waren er twee atlasblokken met schattingen van 2-10 territoria en 2 atlasblokken met >10 territoria; van de overige 14 atlasblokken met waarschijnlijke en zekere broedgevallen werden geen schattingen ingeleverd. Het totaal aantal territoria in de Kempen zal toen wellicht in de orde van 40-60 territoria hebben gelegen. De soort was destijds al in Nederland sterk aan het afnemen en dat zette ook in de jaren '80 en '90 door. Boosdoeners waren de intensieve landbouw, verdroging van natuurgebieden en, in sommige winters, massale sterfte in de Sahel.

Wintertaling: 10-21 territoria geteld

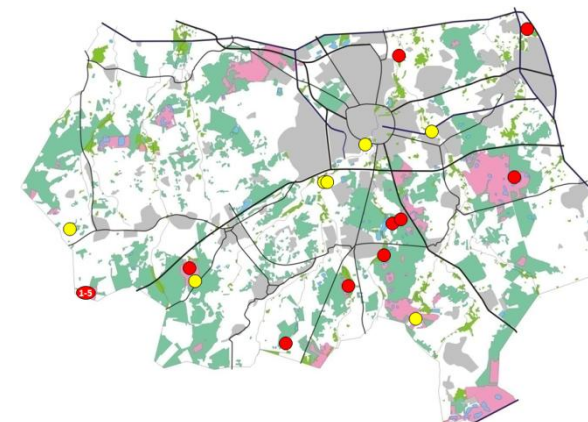

Wintertalingen op de Plateaux, 13 januari 2021 (Matthieu Jansen)

De Wintertaling kwam in weinig gebieden voor, al zullen het er wel wat meer zijn geweest dan de stippen op de kaart. Nergens

werden meer dan 2 territoria geregistreerd, de Reuselse Moeren wellicht uitgezonderd; hier werden 5 mannetjes gezien op 26 mei.

In 2019-20 werden 15-25 territoria in kaart gebracht waaronder nog enkele in het noordwestkwadrant van de Kempen dat in 2021 helemaal 'leeg' was.

Wintertaling: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar of individu in de periode 30 april t/m 30 juni).

De aantallen zijn tegenwoordig nog maar een fractie van wat er in de jaren '70 en daarvoor aan Wintertalingen zat. Schattingen die bij het eerste atlasproject in 1973-77 werden gemaakt kwamen gesommeerd op pakweg 150-250 territoria uit. Vermoedelijk was de soort toen al flink afgenomen. Op de Mispelindse Heide bijvoorbeeld werd het aantal paren in 1958 geschat op 40 en in 1964 op 20. Tijdens een broedvogeltelling op de

Wintertalingen

Biesbosch, 20 november 2021 (Peter Simon)

De Oase, 6 mei 2021 (Wim Deeben)

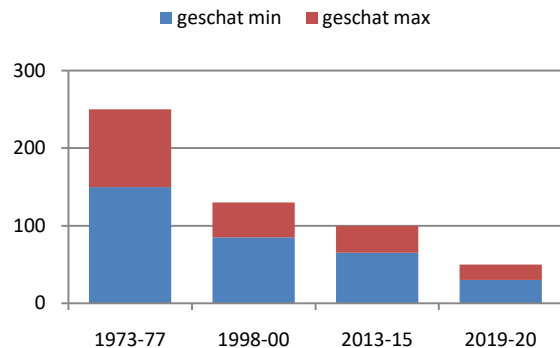

Gat van Waalre, 23 maart 2021 (Wim Deeben)

Diessens Broek, 21 maart 2021 (Jules Andela)

Strabrechtse Heide in 1968-70 kwamen 43 territoria aan het licht en in 1971-73 18.

Wintertaling: geschat aantal territoria in de Kempen in vier periodes in 1973-2020.

De Wintertaling nam in de Kempen gestaag af en ook landelijk was dat het geval. Verdroging van vochtige heidevelden en beekdalen was hiervan een belangrijke oorzaak.

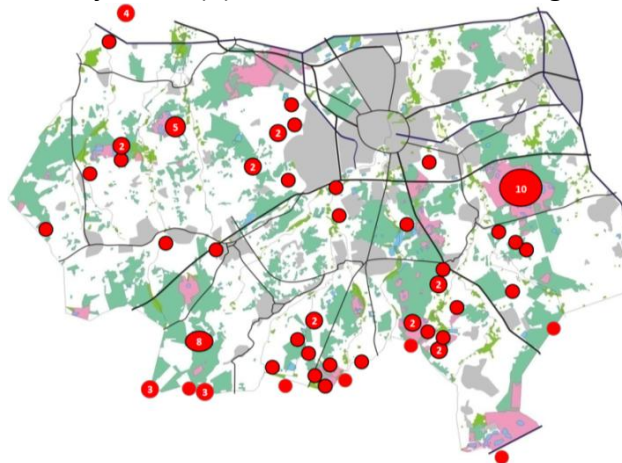
Kwartel: 65 territoria geteld

Kwartel op de Strabrechtse Heide, 14 juli 2021 (Vincent van den Nouland)

Het was een heel goed Kwarteljaar met 65 vastgestelde territoria. Het werkelijke aantal kan dik boven de 100 gelegen hebben.

Dichtheden leken het grootst op en rond de heidegebieden in de Kempen, bijvoorbeeld op Strabrechtse Heide (10), bij Groote Heide & Gastelse Heide (totaal 7), nabij Landschotse Heide (5) en Neterselsche Heide (3). Ook op de Weijerkens (8) waren de aantallen hoog.

Kwartel: territoria in 2021.

In 2020 werden er maar 21 territoria geregistreerd. Met de stijging in 2021 ten opzichte van 2020 zien we natuurlijk territoria in enkele nieuwe gebieden, maar vooral een toename van de aantallen in de gebieden waar de soort al aanwezig was.

De Kwartel staat bekend om de jaarlijkse schommelingen (soms tot een factor tien) in aantallen territoria. Schattingen uit de atlasjaren 1998-2000 en 2013-15 zaten op een

niveau dat vergelijkbaar lijkt te zijn met 2019-20; in deze drie periodes zaten geen topjaren. Het aantal territoria in 2021 stak boven deze aantallen uit.

Geoorde Fuut: 3-6 territoria geteld

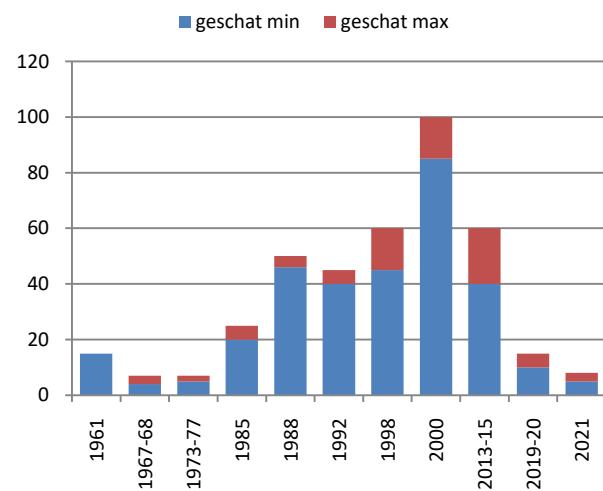
Geoorde Fuut op het Groot Malpieven, 24 juni 2020 (Wim Deeben)

Van dit prachtige fuutje werden in de Broekeling 1-2 territoria vastgesteld (3 juni 4 ex, 2 juli 2 adult). Ook op het Beleven was de soort aanwezig, met 1 territorium (23 mei 1 paar, 7 en 10 juli 1 ex, 12 juli 2 ex). Wellicht waren er ook territoria op het Pannegoor (Cartierheide) waar 4 ex werden gezien op 20 mei; hiermee werd niet voldaan aan de Sovon criteria maar er komen hier weinig vogelaars en het ven is zeer onoverzichtelijk. Het enige zekere broedgeval was op het Grootmeer bij Vessem waar van 27 mei t/m 29 juli een paar aanwezig was met op 6 juli 4 jongen.

Daarnaast waren er nog de volgende waarnemingen tussen de datumgrenzen: E3-strand 19 mei en 13 juni 3 ex, 20 juli 6 ex (geen geschikt broedhabitat); Groot Malpieven: 2 juli 3 ex; Visvijvers Valkenswaard: 15 mei 1 ex; Beuven: 11 juni 1 ex.

Vergeleken met 2020 (9-11 territoria) waren er in 2021 aanmerkelijk minder Geoorde Futen, al was het lijstje met (mogelijke) broedgebieden vrijwel identiek, met het Beleven in 2021 zelfs als extra locatie.

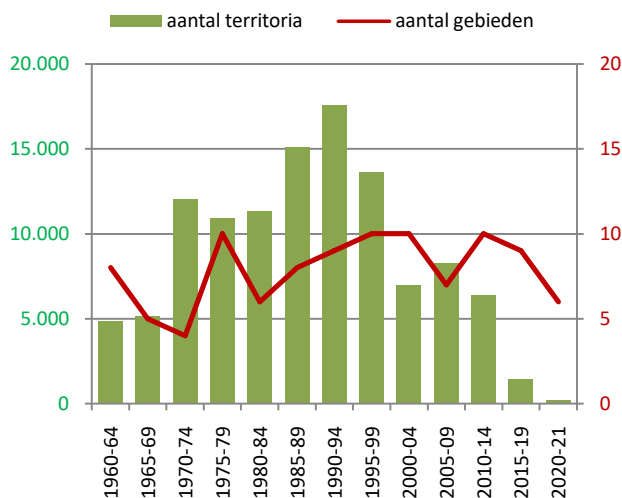
Het eerste broedgeval in de Kempen werd in 1932 vastgesteld. De soort broedde tot 1990 alleen regelmatig op de Neterselse en Misperleindse Heide (Goorven, Flaes en kleinere vennen), overigens in sterk wisselend aantal. Topjaren waren 1947 met 30 en 1961 met 14 territoria.

Geoorde Fuut: geschat aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1961-2021.

Daarna namen de aantallen af. Tot halverwege de jaren '80 waren de aantallen laag. De populatie nam hierna geleidelijk (en met de nodige fluctuaties) toe, zowel wat aantal territoria als aantal gebieden betreft. In 2000 werd een piek bereikt van 85-100 territoria, met de grootste aantallen op de Misperleindse en Neterselse Heide (19-24 territoria), vennen in het Leenderbos (21), Reuselse Moeren (9) en Strabrechtse Heide (8). Halverwege de jaren '20 was hiervan de helft over waarna de aantallen nog verder daalden tot het lage niveau van de laatste paar jaren.

In de literatuur wordt nogal eens gewezen op de positieve relatie tussen het broeden van Geoorde Futen en Kokmeeuwen.

Kokmeeuw: aantal territoria (linker as) en broedgebieden in de Kempen in een aantal periodes in 1960-2021. Gebaseerd op tellingen en schattingen per gebied.

Wellicht profiteren Geoorde Futen van de voedselverrijking door de uitwerpselen van Kokmeeuwen, of van het alarmsysteem dat de meeuwen hebben.

Het aantalsverloop van Kokmeeuw en Geoorde Fuut lijken wat op elkaar, maar bij nadere beschouwing zijn er forse verschillen. In de jaren '70 waren er al flinke aantallen Kokmeeuwen maar nog weinig Geoorde Futen. De Kokmeeuwenpopulatie bereikte een piek in 1990-94 en nam daarna, en vanaf ca 2015 dramatisch, af terwijl de Geoorde Futenpiek rond 2000 lag.

In Nederland was het aantalsverloop van de Geoorde Fuut in 1990-2020 vergelijkbaar met dat in de Kempen, maar met een geringere afname na 2005.

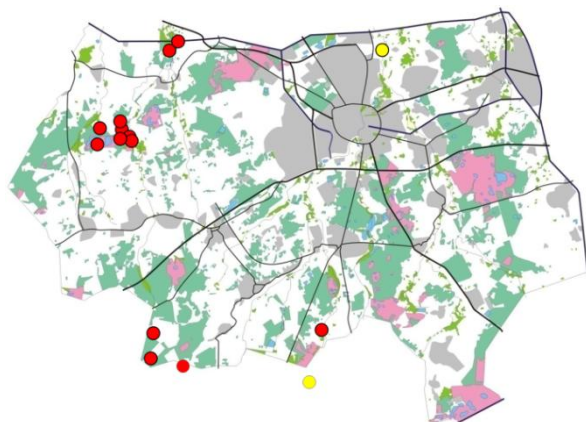
 Poppel, A. van 1986. Het voorkomen van de Geoorde Fuut als broedvogel in de provincie Noord-Brabant. Roodborsttapuit 5(1): 19-24.

Zomertortel: 12-13 territoria geteld

De situatie van de Zomertortel blijft bedrevend: de Kempen is bijna leeg. Er zijn twee uitzonderingen: een cluster van territoria in de bossen van Neterselsche Heide, Spreeuwelse Heide en Beersbroek (7 territoria) en in De Pielis en Riebos (3 territoria incl. één net in België). Het westelijke deel van De Utrecht is niet

onderzocht; hier zaten vorig jaar en de jaren daarvoor nog de nodige vogels te koeren.

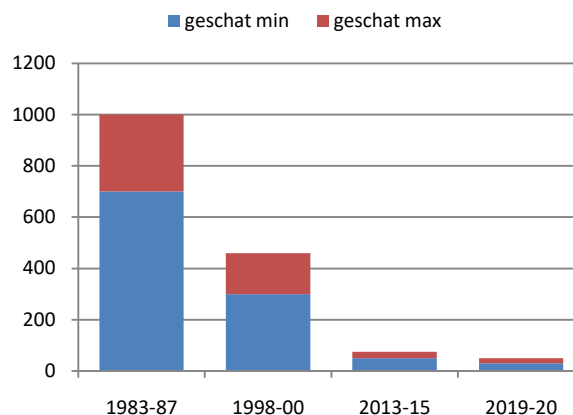

Zomertortel: territoria in 2021 (geel = onzeker = adult tussen datumgrenzen).

Buiten genoemde clusters waren er 2 territoria in de Baest en 1 territorium in het Dommeldal ten zuiden van Borkel en Schaft. Uit de oostelijke Kempen ontbrak ieder spoor van Zomertortels.

De aantallen gevonden territoria rondom de Neterselsche Heide en bij de Pielis liggen hoger dan het voorgaande jaar, en bijvoorbeeld de 2 territoria bij de Baest zijn ook nieuw. Dat het totale aantal toch lager ligt, is dus met name te wijten aan het ontbreken van gegevens over De Utrecht. Het is echter op basis van de gegevens niet te zeggen of dat veroorzaakt wordt door een gebrek aan waarnemingen, of dat de soort daadwerkelijk uit dit gebied is verdwenen.

Hoe enorm sterk de Zomertortel achteruit is gegaan blijkt wel uit schattingen van het aantal territoria in een aantal periodes. Halverwege de jaren '80 waren er naar schatting 700-1000 territoria en toen al was de soort aan het afnemen.

Zomertortel: geschat aantal territoria in de Kempen in vier periodes in 1983-2020.

Uit de jaren '70 ontbreken helaas goede gegevens zodat er van die periode geen totaalschatting gemaakt kan worden, maar illustratief voor het algemene voorkomen in die tijd zijn de resultaten van enkele gebiedsinventarisaties: Reuselse Moeren in 1978 15 territoria, Grootgoor in 1978 18 territoria, Heieinden en Romantika in 1979 25 territoria, Hertgang in 1979 op één dag 17 territoria, Malpie en Malpiebeemden in 1979 21 territoria, en Rundal Schadewijk-De Stevert in 1979 12 territoria.

De dramatische afname van de Zomertortel werd in heel Nederland en ook Europabreed opgemerkt. Oorzaken waren excessieve jacht (in landen rond de Middellandse Zee), verlies van winterhabitats, infecties met de eencellige parasiet *Trichomonas gallinae* en verlies van broedhabitats.

 Vries, E.H.J. et al. 2021. Searching for the causes of decline in the Dutch population of European Turtle Doves (*Streptopelia turtur*). Ibis November 2021. [Download artikel](#).

Wouters, P. 2021. Twieter-de-twiet: de (Zomer) Tortel. Blauwe Klauwier 47(3): 24-25.

Porseleinhoen: 1 territorium geteld

Op de Visvijvers Bergeijk werd een vogel gehoord op 30 april en 15 juni. Dat waren meteen de enige waarnemingen in heel 2021. In 2020 was er een territorium in het Diessens Broek.

De afgelopen decennia fluctueerde het jaarlijkse aantal territoria fors. Goede jaren met 5 of meer territoria waren: 1979 5 territoria, 1982 6, 1986 6-8, 1987 7, 1999 15 (waarvan 11 op de Strabrechtse Heide), 2015 9 (waarvan 8 in het Diessens Broek) en 2016 7 (waarvan 4 in het Diessens Broek). Het is opmerkelijk dat sinds 2004 geen territoria meer op de Strabrechtse Heide werden vastgesteld.

Ooievaar: 13-14 territoria geteld

Paartje Ooievaars op kunstnest in het Greveschutven, 17 mei 2021 (Jac Sweegers)

Het was een goed jaar voor Ooievaars in de Kempen. Op het terrein van de Zoo Veldhoven waren 3 broedparen aanwezig. In het Dommeldal bij Bokt-Nederwetten werden regelmatig vogels gezien en op 20 juni een klepperende vogel gehoord, maar een nest werd niet gevonden. In Dierenrijk, waar al jaren Ooievaars broedden, werden op 28 juli 9 bewoonde nesten geteld, allemaal binnen de dierentuin en geen enkele op spoorwegpalen waar ze in vorige jaren ook nestelden. Tot slot broedde een paar (niet succesvol) op een kunstnest in het Greveschutven. In de Beekse Bergen, westelijk van de Kempen, werden 8 bezette nesten geteld.

Ooievaars broeden pas sinds 2010 in de Kempen, aanzienlijk later dan in veel regio's elders in het land. In 2020 waren er 7 broedparen, waarvan 6 in en bij Dierenrijk en

eentje ten zuidoosten van Mierlo. Gegevens van de Zoo Veldhoven ontbraken, dus wellicht waren er in 2020 nog iets meer.

Website STORK: ooievaars.eu

Turnhout, C. van et al. 2017. Trends in broedprestaties van Nederlandse Ooievaars. *Limosa* 90: 178-185. [Download artikel.](#)

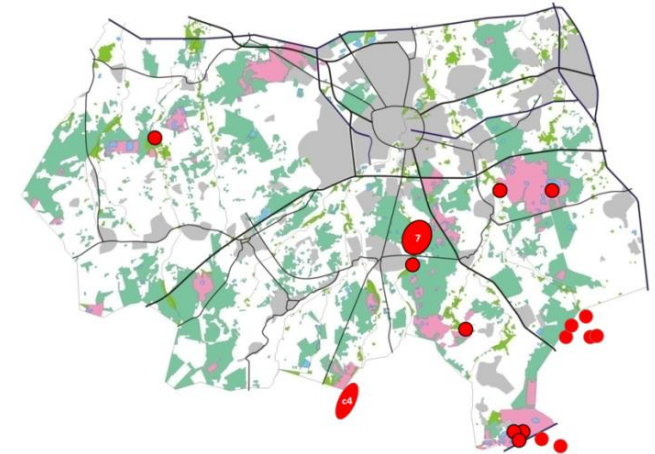
Roerdomp: 15 territoria geteld

Roerdomp op de Visvijvers Valkenswaard, 21 maart 2021 (Jan Kolsters)

Er werden 15 territoria geregistreerd, nog meer dan in het prima jaar 2020 toen de teller op 12-13 territoria stond. De beste gebieden waren de Visvijvers Valkenswaard en Visvijvers Driebruggen (8 territoria) en de Ringselvennen (3 territoria). Heel bijzonder waren twee meldingen uit beekdalen: het Beersbroek in het dal van de Grootte Beerze (20 april roepend) en de Rulse Beemden in

het dal van de Kleine Dommel (9 mei 1 ex, 6 juni roepend). Er zijn geen vennen of vijvers in de buurt van deze territoria.

Roerdomp: territoria in 2021.

De vogels van het Soerendonks Goor ondernamen regelmatig voedselvluchten naar de recent ontstane plassen in het dal van de Oude Strijper Aa nabij de Gastelse Heide. Dat is in vogelvlucht een afstand van 1,5-2 km.

Net over de grens van de Kempen werden ook flink wat Roerdampen aangetroffen: Hageven ca. 4 territoria, de Kruispeel ten zuidoosten van de Loozerheide 2 en Hugterbroek-Weerterbosch-Laarderheide 5.

De gebieden en aantallen in de Kempen waren in 2020 vergelijkbaar: Visvijvers Valkenswaard en Driebruggen 7-8 territoria, Beuven 1, Soerendonks Goor 1 en Ringselvennen 3.

Doesburg, 3 augustus 2021 (Peter Simon)

Diessens Broek, 7 mei 2011 (Henk Hendriks)

Wintelre, 1 januari 2022 (Cor van Pelt)

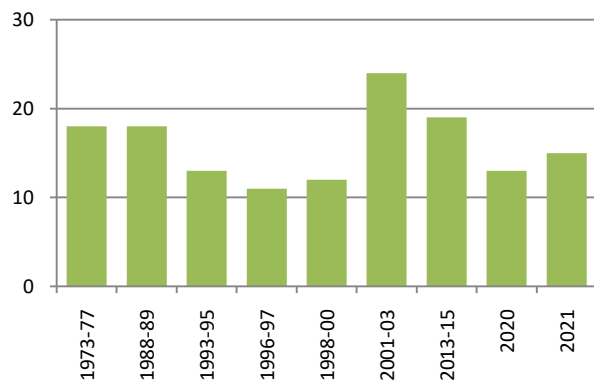

Wintelre, 15 april 2021 (Tom Heijnen)

Roerdomp bij het Soerendonks Goor, 30 mei 2021 (TH)

Het aantal territoria in de Kempen schommelde de afgelopen decennia. Het dieptepunt was in 1996-97, wat overeen kwam met een landelijk dieptepunt. Daarna was er een piek in 2001-2003, corresponderend met een landelijke piek. Sindsdien is het aantal in de Kempen weer wat gedaald terwijl de landelijke cijfers bleven stijgen.

Roerdomp: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1983-2021, per periode berekend als de som van maxima per gebied.

Uit het aantalsverloop van de afgelopen decennia blijkt dat het aantal Roerdompen in de Kempen nog niet helemaal terug is op het niveau van de jaren '70, '80 en begin '00. In die tijd waren er diverse gebieden in de westelijke Kempen bezet (Mispelendse Heide, Landschotse Heide, Vessemsse Vennen, Reuselse Moeren, Visvijvers Bergeijk, Pastoorsweijers) waar al geruime tijd geen Roerdompen meer voorkomen, en waren de aantallen op de Strabrechtse Heide groter.

Woudaap: 3-4 territoria geteld

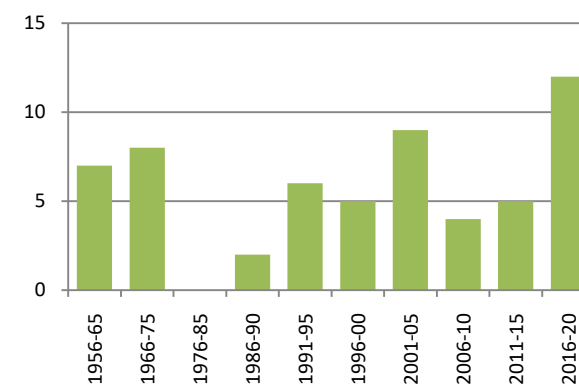
Man Woudaap op de Visvijvers Valkenswaard, 2 juni 2021 (Niek Legdeur)

De drie territoria waren te vinden op de Visvijvers Valkenswaard (2 territoria) en de Ringselvennen (1 territorium; 30 mei roepend). Op de Vessemsse Vennen werd op 15 en 17 juli een vogel gehoord, maar die data vielen net na de datumgrenzen zodat hier een mogelijk territorium is aangehouden.

Net over de grens, in het Hageven, was 1 territorium met jongen aanwezig.

Tegen de verwachting in was 2021 een matig jaar ten opzichte van 2020 toen 6 territoria geregistreerd werden, waarvan 4 op de Visvijvers Valkenswaard en losse territoria op de Vessemsse Vennen en het Soerendonks Goor.

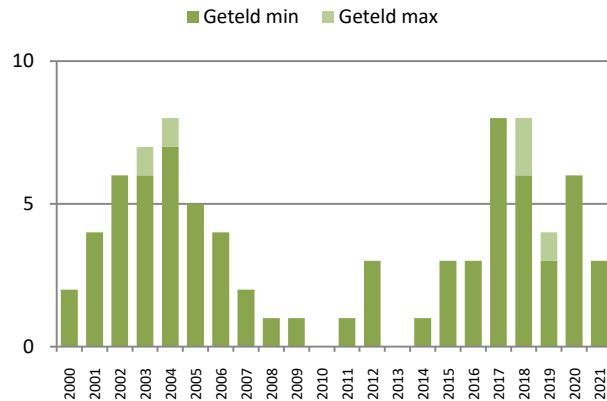
Voor zover bekend is de broedpopulatie in de Kempen altijd klein geweest, met nooit meer dan 8 vastgestelde territoria in één jaar. Als rekening wordt gehouden met onvolledigheid van onderzoek en geringe trefkans, dan is het denkbaar dat in de beste jaren ca 12 territoria aanwezig waren. Periodes met de meeste territoria waren 2001-2005 en 2016-2020 maar oude gegevens zijn (zeer) onvolledig en het is goed mogelijk dat er tot ca 1975 wat meer Woudapen in de Kempen zaten.

Woudaap: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1956-2021, per periode berekend als de som van maxima per gebied.

In Nederland nam het aantal territoria over de periode 1965-90 met minstens 90% af en dat gold ook voor andere delen van Europa. Dat zou kunnen liggen aan droogte in de Afrikaanse overwinteringsgebieden.

Woudaap: geteld aantal territoria in de Kempen per jaar in 2000-2021.

In de Kempen viel het vrijwel ontbreken van territoria in de jaren 1976-1991 op. Daarna nam het aantal in de Kempen weer wat toe naar een piekje van 6-7 territoria in 2004, waarna de populatie nogmaals afnam om pas vanaf 2015 weer wat te stijgen. Waarom het aantal territoria in de periode 2000-2021 zo schommelde is niet duidelijk.

 Heijnen, T. 2021. De Woudaap in de Kempen. *Blauwe Klauwier* 47(1): 112-122.

Purperreiger: 0 territoria geteld

Adulte Purperreiger op de Visvijvers Valkenswaard, 1 mei 2021 (TH)

Enigszins verdacht, maar verder zonder concrete aanwijzingen van broeden, waren waarnemingen van een adulte vogel op de Visvijvers Valkenswaard op 1, 2 en 31 mei, net buiten de datumgrenzen van deze fraaie soort. Op 2 juli werd een vogel op het Beuven gezien.

De Purperreiger broedde één keer met zekerheid in de Kempen: in 1999 had een paar in het Soerendonks Goor een nest gebouwd waaruit twee jongen vlogen.

Lepelaar: 0 territoria geteld

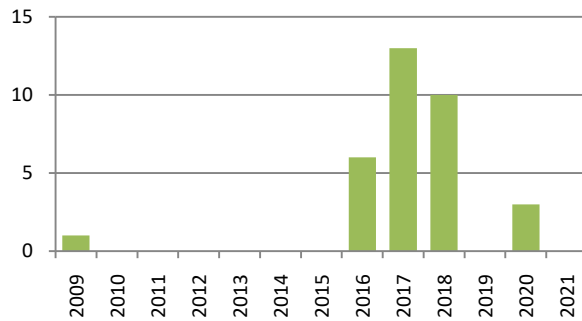
Adulte Lepelaar bij het Soerendonks Goor, 14 april 2021 (Hennie Lammers)

Net als vorig jaar (3 territoria) waren er geen bewijzen voor een broedend paar. Op het Soerendonks Goor werden 1-2 ex gezien van 1 mei t/m 10, met 3 ex op 2 en 3 juni. Ze waren soms te zien in de Blauwe Reigerkolonie, maar echte aanwijzingen voor een nest waren er niet. Als voorbeeld een dagboeknotitie van Tom op 9 april: "Drie Lepelaars die zich verdacht gedragen. Een paartje valt op diverse plekken in de wilgenkoepels in, alsof ze een nestplaats aan het uitzoeken zijn. Een andere Lepelaar vliegt met een tak de bosjes in".

In 2009 broedde de Lepelaar voor het eerst (maar niet succesvol) in de Kempen, op het Beuven. Er waren verdachte waarnemingen in 2010 en 2013 maar het duurde tot 2016 voordat er weer met zekerheid op het Beuven

gebroed werd. In 2016-2018 was hier zelfs een kleine kolonie te vinden met resp. 6, 13 en 10 nesten. Daarna was deze plek verlaten.

Lepelaar: geteld aantal territoria in de Kempen per jaar in 2009-2021. M.u.v. 2020 waren alle territoria op het Beuven.

Adulte Lepelaar bij het Beleven, 23 mei 2021 (Cor van Pelt)

Heuvel, R. van den 2009. Broedpoging Lepelaars op het Beuven. Sovon Nieuwsbrief Noord-Brabant 2009(2).

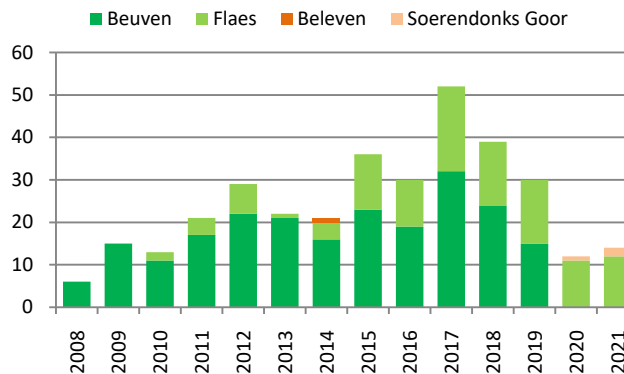
Heuvel, R. van den 2016. Broedende Lepelaars Beuven 2016. Website Trektelpost Strabrechtse Heide. [Download artikel.](#)

Aalscholver: 14 bewoonde nesten geteld

Aalscholvernesten op de Flaes, 1 april 2021 (TH)

De kolonie in elzen op een dijkje in de Flaes telde 12 bewoonde nesten. Op het Soerendonks Goor broedden 2 paren op wilgenstompen; van 1 paar werden jongen op het nest gezien.

Aalscholver: geteld aantal nesten in de Kempen per jaar in 2008-2021.

In 2020 werden 12 nesten geteld: 11 op de Flaes en 1 op het Soerendonks Goor. De

Aalscholver is als broedvogel een redelijke nieuwkomer in de Kempen, met in 2008 voor het eerst zekere broedgevallen. Het totaal aantal nam na een aanvankelijke toename weer af door het verdwijnen van de kolonie op het Beuven.

Kleine Plevier: 24-32 territoria geteld

Kleine Plevier in het dal van de Oude Strijper Aa, 3 juni 2021 (Wim Deebe)

De territoria kwamen verspreid door de Kempen voor, met de grootste aantallen in gebieden die tijdelijk geschikt waren: een zanderig stuk binnen de hekken van Eindhoven Airport (3-4 territoria), zanderige delen en plasjes i.v.m. aanleggen van de Westparallel tussen Veldhoven en Dommelen (4 territoria) en het afgegraven dal van de Oude Strijper Aa bij de Gastelse Heide (5 territoria).

Biesbosch, 16 mei 2021 (Peter Simon)

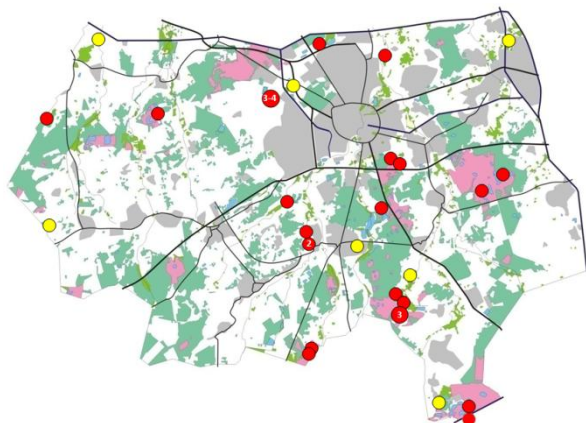
Sterksel, 24 januari 2009
(Henk Hendriks)

Visvijver Bladel, 20 mei 2021 (Cor van Pelt)

Breda, 13 februari 2021 (Edwin van der Werf)

Kleine Plevier: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van adult/paar in periode 1 t/m 30 juni).

Het totaal aantal territoria was vergelijkbaar met dat in 2020 toen er 22-25 in kaart werden gebracht. De gebieden waren deels dezelfde, maar zoals te verwachten bij een soort die profiteert van tijdelijke situaties waren er de nodige verschillen.

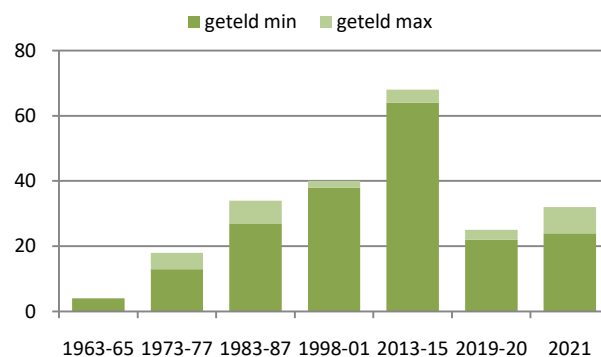

Kleine Plevier bij Budel-Dorplein, 19 juni 2009 (Henk Hendriks)

De topgebieden van 2021 waren niet bezet in 2020, en omgekeerd waren de beste gebieden van 2020 (Plateaux, Hasselsvennen en Strabrechtse Heide) niet of minder bezet in 2021.

Het eerste broedgeval in de Kempen werd in 1935 vastgesteld. Het duurde tot de jaren '60 tot er wat meer meldingen kwamen, maar het ging om lage aantallen.

De soort profiteerde van tijdelijk habitats dankzij stadsuitbreidingen en de aanleg van industrieterreinen en infrastructuur, evenals van jaren met relatief droge zomers waardoor vijvers en vennen halfdroog kwamen te staan.

Kleine Plevier: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes in 1963-2021.

Daarnaast laat de grafiek, zeker in de beginperiodes, vermoedelijk ook het effect zien van een toenemend aantal vogelaars. De afname na de piek in 2013-15 is opvallend en komt niet overeen met de landelijke trend die nog steeds een toename vertoond.

Wulp: 33-45 territoria geteld

Wulp in het dal van de Reusel, 5 mei 2021 (Jan Kolsters)

Op basis van alle gegevens konden 32 territoria en 12 onzekere territoria worden opgetekend. De gegevens van het Diessens Broek, het Beleven en een deel van de heidevelden zijn gebaseerd op inventarisaties, maar het boerenland is grotendeels niet specifiek onderzocht. Vooral in de westelijke Kempen geeft de kaart vermoedelijk een onvolledig beeld. Desondanks is het aannemelijk dat de neergaande lijn van de Wulp gewoon doorzet. Heidevelden blijven grotendeels leeg en voor flinke delen van het boerenland geldt dat ook, vooral in de oostelijke Kempen.

De beste gebieden waren het Diessens Broek (3 territoria binnen de Kempen, maar vormt één geheel met het Reuseldal ten noorden van het Wilhelminakanaal), en de landbouw-

Budel-Dorplein, 30 mei 2009 (Henk Hendriks)

Budel-Dorplein, 30 mei 2009 (Henk Hendriks)

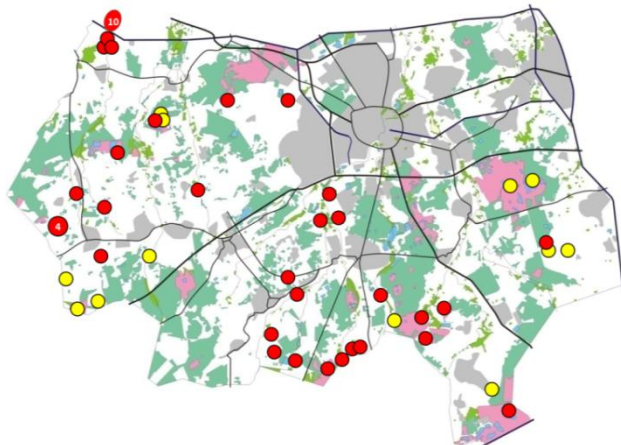

Westelbeers, 25 februari 2022 (Peter Simon)

Westelbeers, 25 februari 2022 (Peter Simon)

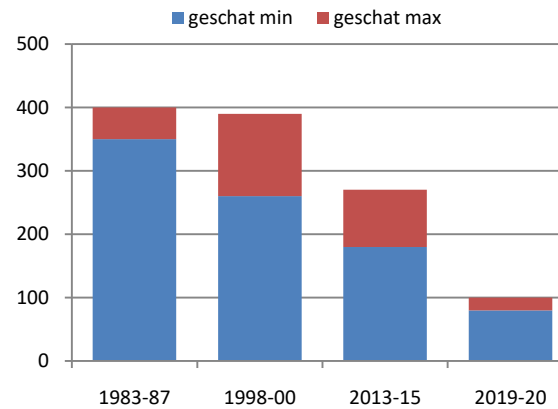
gebieden met aangrenzende heide van de Schaftsche Heide en Plateaux (4 territoria).

Wulp: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming tussen de datumgrenzen).

In 2019-20 werden 47-62 territoria in kaart gebracht en werd het werkelijke aantal geschat op 80-100 territoria. Het werkelijke aantal territoria in 2021 lag waarschijnlijk onder de 75.

De afgelopen decennia is de verspreiding en het aantal Wulpenterritoria in de Kempen drastisch veranderd. Van een algemene heidevogel en schaarse boerenlandvogel tot in de jaren zeventig werd de Wulp een heidevogel én boerenlandvogel in de jaren '80 t/m jaren '00 en een zeldzame heidevogel en schaarse boerenlandvogel in 2019-2020.

Wulp: geschat aantal territoria in de Kempen in vier periodes in 1983-2020.

Het aantalsverloop komt overeen met dat in Nederland en Vlaanderen. De afname werd veroorzaakt door een sterke afname van het broedsucces in zowel heide als cultuurland als gevolg van intensivering van de landbouw (met een negatieve invloed in zowel cultuurland als heide) en toegenomen predatiedruk.

Heijnen, T. 2022. Teloorgang van de Wulp als broedvogel in de Kempen 1950-2020. *Blauwe Klauwier* 48(1): 30-44.

Kleefstra, R. 2020. Jaar van de Wulp: een terugblik. *Sovon-Nieuws* 33(1): 16-17. [Download artikel.](#)

Kleefstra, R. et al. 2021. Broedende Wulpen in Nederland: verspreiding, aantalsontwikkeling en broedsucces van een steltloper in zwaar weer. *Limosa* 94: 4-18.

Grutto: 24 territoria geteld

Grutto in het Beleven, 29 maart 2021 (Cor van Pelt)

De gegevens van de Grutto over 2021 laten hetzelfde beeld zien als de jaren ervoor: de agrarische gebieden in de Kempen waar de vogel vroeger, zij het minder dan in overige delen van Nederland, aanwezig was herbergden geen enkel territorium. Het Diessens Broek bleef het enige relatief grote bolwerk in ons werkgebied met 21 territoria, en bij het Beleven in Reusel waren er net als voorgaande jaren nog enkele broedparen (2). Op de Paardse Heide werden gedurende het hele voorjaar één of enkele vogels waargenomen en kwamen we ook tot 1 territorium. In de ecozone bij het Kempisch Bedrijventerrein in Hapert werd in 2020 een territorium geregistreerd en ook nu waren er waarnemingen van vogels binnen de datumgrenzen, hoewel niet voldoende om een territorium van te maken.

Diessens Broek, 18 mei 2020 (Paul van Pelt)

Diessens Broek, 14 mei 2011 (Henk Hendriks)

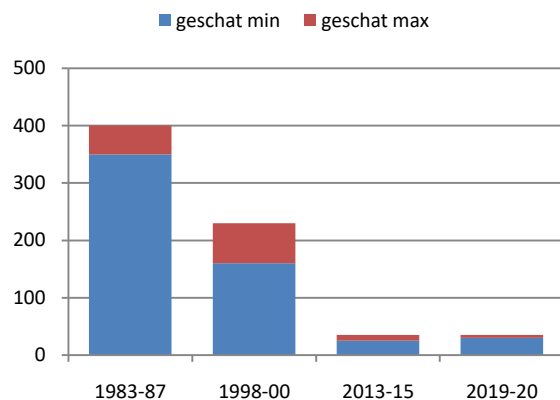
Toekomstweg Westelbeers, 4 juni 2021 (Peter Simon)

Terschelling, 9 mei 2021 (Toine Kuiper)

In de overige gebieden waar in 2020 nog een territorium kon worden vastgesteld (Plateaux, Ringselvennen), was de Grutto in 2021 helaas ook geheel verdwenen.

Het aantalsverloop van de Grutto over de afgelopen decennia geeft weinig hoop. In de jaren '80 was de soort, vergeleken met andere delen van Nederland, al weinig algemeen maar toch kwamen nog een paar honderd territoria voor. Vermoedelijk was de afname, net als elders in Nederland, toen al bezig.

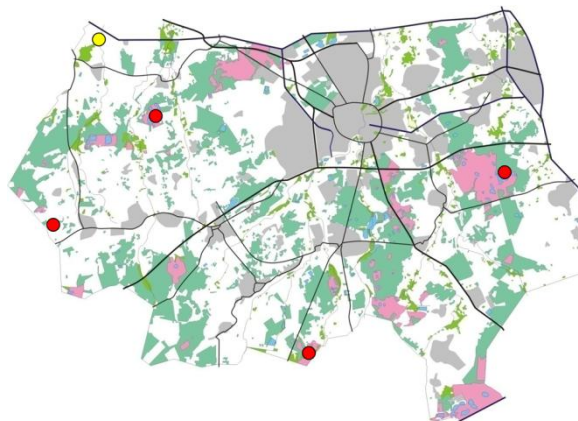
Grutto: geschat aantal territoria in de Kempen in vier periodes in 1983-2020.

Tot in de jaren '70 kwamen veel Grutto's voor op de vochtige heidevelden, zoals de Misperleindse en Neterselse Heide. In 1983-87 waren er naar schatting 340-390 territoria in het agrarisch gebied plus nog een klein aantal (<10) in vochtige heideterreinen. In die tijd waren er overigens nog geen beekdalen ingericht voor weidevogels. Daarna ging het

verder bergaf. De Gruttopopulatie in de Kempen is voor Nederlandse begrippen nooit heel groot geweest, maar toch kunnen we ook in ons werkgebied rustig spreken van een vrijwel complete ineenstorting van de populatie. Oorzaken zijn de voortschrijdende intensivering van de landbouw (met vroeg maaien) en de verdroging van zowel landbouw- als heidegebieden door ontwatering. Alleen dankzij op weidevogels gericht beheer in het Diessens en aansluitende Moergestels Broek (gestart in 1994) zijn er nog broedende Grutto's in de Kempen over.

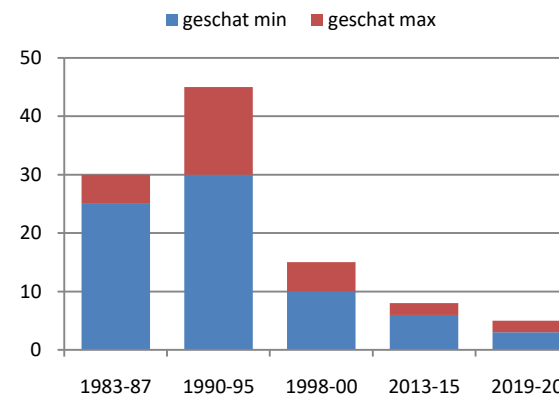
Tureluur: 4-5 territoria geteld

De soort werd alleen aangetroffen bij het Beleven, op de Landschotse Heide, de Plateaux en het Beuven.

Tureluur: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van zang/balts in de periode 20 april - 15 juni).

Het aantal territoria is vergelijkbaar met de 4 territoria in 2019-20 en blijft op een zeer laag niveau.

Tureluur: geschat aantal territoria in de Kempen in vier periodes in 1983-2020.

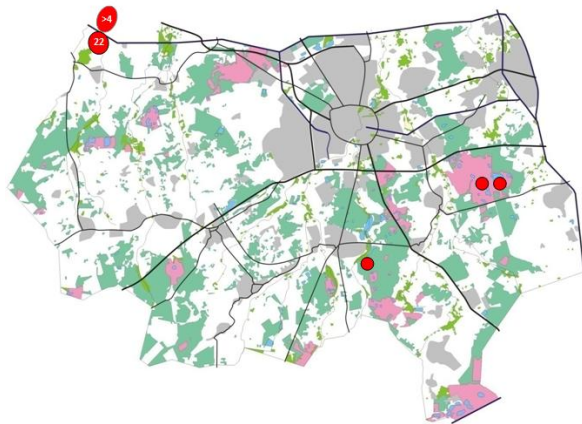
In het agrarisch gebied is de Tureluur als broedvogel altijd al zeldzaam geweest. Het beste gebied was een tijd lang het Peelven bij Sterksel waar in de jaren tachtig meerdere territoria waren (bijv. 5-7 territoria in 1986). In 1983-87 werden 10 territoria in het totale agrarisch gebied geteld en kwamen op natte heidevelden max. 15-20 territoria voor. De populatie werd in 1990-95 geschat op 30-45 territoria in normale (natte) zomers en 20-30 in droge zomers. Het merendeel zat toen op vochtige heidevelden, zoals de toen nog natte Landschotse Heide met 11-12 territoria in 1992. Verdroging door ontwatering is voor deze soort funest geweest.

Watersnip: 25 territoria geteld

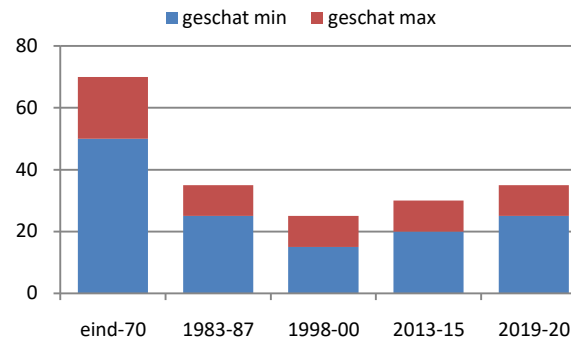
Baltzende Watersnip in het Diessens Broek, 23 mei 2021 (TH)

Ook voor de Watersnip is het Diessens Broek de enige plek binnen de Kempen waar de soort nog in behoorlijke aantallen tot broeden komt. Met 22 territoria is het aantal daar licht gestegen ten opzichte van vorig jaar. Andere plaatsen waar we de soort terugvonden zijn het Laagveld (wederom 1 territorium) en op de Strabrechtse Heide/Beuven, waar het aantal territoria daalde van 3 naar 2.

Watersnip territoria in 2021.

In 2019-20 werd nagenoeg hetzelfde aantal territoria in de Kempen gevonden, maar daar waren buiten het Laagveld en het Beuven ook een extra territoria op de Strabrechtse Heide en in het Broekkamp bij Mierlo bij.

Watersnip: geschat aantal territoria in de Kempen in vijf periodes in eind '70-2020.

In de jaren zeventig kwamen vele tientallen territoria voor terwijl de afname in Nederland toen al volop aan de gang was. Relatief goede gebieden waren de Collse Zegge (max. 4 territoria in 1978) en het moerasgebied Soerendonks Goor-Strijperheg (max. 9 territoria in 1974).

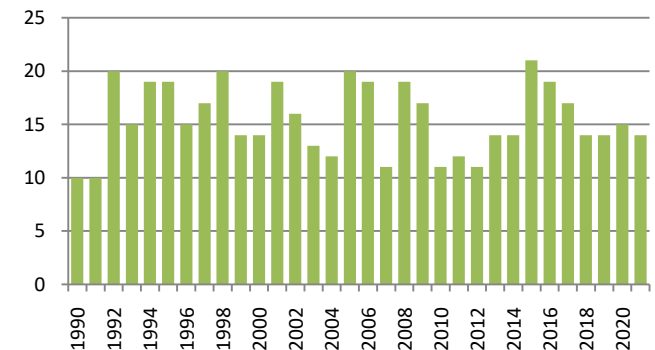
In de periode 1983-87 werden in het agrarisch gebied 19 territoria opgetekend, met kleine clusters in Gijzenrooi (3 territoria), de Collse Zegge en omgeving (3) en het Dommeldal tussen Soeterbeek en Wilhelminakanaal (4). Daarna nam de soort verder af. De toename die vervolgens optrad is uitsluitend te danken aan het weidevogelbeheer in het Diessens en aansluitende Moergestels Broek.

Stormmeeuw: 14 territoria geteld

Stormmeeuw bij Budel-Dorplein, 5 juni 2010 (Henk Hendriks)

Bij Budel-Dorplein broedden 14 paren, één paar minder dan in 2020.

Stormmeeuw: geteld aantal territoria in de Kempen per jaar in 1990-2021. Met uitzondering van één territorium op de Strabrechtse Heide in 2005 waren het allemaal territoria bij Budel-Dorplein.

De soort broedt hier bijna onafgebroken sinds 1961. Gedurende lange tijd was het aantal

territoria gering (max. 3) maar vanaf 1980 kwam de teller regelmatig boven de 5 territoria uit en vanaf 1990 waren er jaarlijks 10 of meer. Het aantal territoria schommelde wat zonder duidelijke trend.

Visdief: 0 territoria geteld

Visdief op de Ringselvennen, 8 mei 2020 (Hennie Lammers)

De Visdief is als broedvogel in de Kempen een klein mysterie.

In Meerland werden net als vorig jaar weer regelmatig Visdieven gezien: 11 mei 2 ex, 16, 20, 22 en 25 mei 1 ex en 17 en 22 juni 1 ex. Op 22 mei werd in Veldhoven-dorp een overvliegende vogel gezien en op 23 juni was op Aquabest een vogel aan het foerageren die daarna richting Meerland vloog. Territoriaal gedrag werd echter niet gemeld en het was onbekend of er in Meerland of omgeving een Visdief heeft gebroed.

Op het Beuven werden Visdieven gezien op 7 mei 1 ex, 11 mei 2 ex, 6 juni 1 ex, 26 juni 2 ex en 27 juni 3 ex. Er werd geen gedrag gemeld dat op een territorium wees en er waren geen meldingen in de verre omtrek van het Beuven. Bij de Ringselvennen werd een Visdief gezien op 8, 9 en 12 mei en 2 ex op 15 en 23 mei en 9 en 27 juni. Ook nu ontbraken meldingen uit de wijde omtrek in Nederland én België. Kortom, we weten niet of er in 2021 Visdieven in de Kempen hebben gebroed, en we weten ook niet waar die zomerse vogels vandaan kwamen.

Vorig jaar was dit ook al onduidelijk. Er werden toen op 4 plekken Visdieven tussen de datumgrenzen gezien maar ook toen zonder bevestiging dat er van territoria laat staan broeden sprake was.

Visdief in Park Meerland, 21 juni 2020 (Wim Deeben)

De Visdief broedde in de jaren '40 t/m '50 met enige regelmaat op een aantal heideterreinen met vennen. Het kon toen soms om flinke

aantallen gaan: 50 territoria in 1944 op Mispelindse Heide en 20 territoria in 1953 op de Loozerheide. Begin jaren '60 was dat afgelopen, met uitzondering van de Loozerheide waar de soort tientallen jaren aanwezig bleef. In 1964 en 1965 werden hier resp. ca 7 en ca 15 territoria geteld in de jaren '70 t/m halverwege de jaren '90 tot 5 territoria. Losse territoria waren er in 1997 en 1998 en de laatste melding in dit gebied is van 5 territoria in 2001.

Daarna waren er wel 'verdachte' gevallen, vergelijkbaar met 2019-21. In Meerland werden in mei-juni 2011, 2013, 2016 en 2017 regelmatig Visdieven gezien, meestal 1 maar soms 2 of 3. Bij de Ringselvennen verbleven in mei-juni 2017 regelmatig tot 2 ex.

Wespendief: 16-22 territoria geteld

In de zomer van 2021 zijn er, vergeleken met de zomer daarvoor, heel weinig Wespendieven gezien. Vooral in de westelijke Kempen zijn weinig vogels opgemerkt.

De losse waarnemingen zijn wel geclusterd, maar het is twijfelachtig of de stippenkaart een goede afspiegeling van de werkelijkheid geeft. Dit heeft niet alleen met de weinige waarnemingen en het heimelijke gedrag te maken, maar ook met de, soms extreem grote, territoria.

Wespendieven

Grootgoor, 4 juni 2020 (Wim Deeben)

Sterksel, 6 mei 2011 (Henk Hendriks)

Malpiebeemden, 26 juli 2020 (Tom Heijnen)

Strabrechtse Heide, 8 augustus 2020 (Henk Hendriks)

Patersgronden, 9 augustus 2020 (Tom Heijnen)

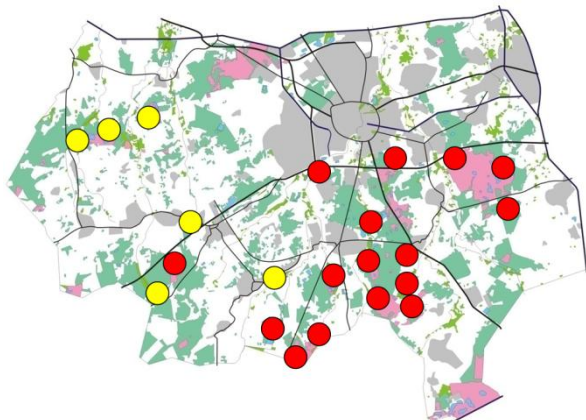
Maashorst, 23 juni 2019 (Maarten-Jan van den Braak)

De Brand, 13 juni 2021 (Edwin van der Werf)

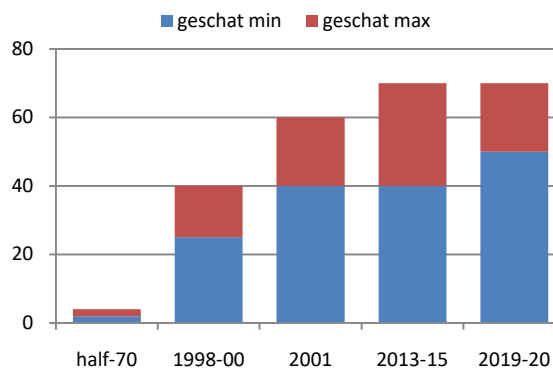
Leenôerbos, 22 mei 2020 (Tom Heijnen)

Wespenspiegel: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar/baltes in periode 20 mei-10 aug., of 2 waarnemingen van adult in die periode).

Vooraf in de westelijke Kempen zijn weinig vogels gezien. Jan Kolsters heeft in het dal van de Groote Beerze intensief gezocht naar wespennesten en in schril contrast met het jaar ervoor (zie Kolsters & Wouters 2021) slechts 1 wespennest gevonden! De tijd dat de koningin nog alleen voor het eerste broedsel moest zorgen viel samen met een koude en natte periode in het voorjaar. Mogelijk was dit de oorzaak van het slechte wespennest van 2021 en zijn de nesten in een vroeg stadium verloren gegaan. Dit zou kunnen wijzen op een gebrek aan voedselaanbod voor Wespenspiegels en een verklaring kunnen geven voor een mogelijke afname in het aantal territoria. Desalniettemin verwachten we dat het daadwerkelijke aantal Wespenspiegels hoger ligt dan we op basis van de gegevens kunnen concluderen, met name om eerder genoemde redenen.

Halverwege de jaren zeventig werd de stand op slechts 2-4 territoria geschat en rond 1981 op 3-5 territoria. In die tijd was er totaal geen ervaring met het inventariseren van Wespenspiegels en die schattingen zullen dus te laag zijn, maar het geeft wel aan hoe zeldzaam de soort destijds was.

Wespenspiegel: geschat aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes in half '70-2020.

Bij het atlasproject in 1998-2000 werd bij ca 21 atlasblokken een schatting van 1-3 territoria gegeven waaruit een totaalschatting van 25-40 afgeleid kan worden. In 2001 en 2002 werd er speciaal aandacht besteed aan Wespenspiegels en dat resulteerde in 26 en 32 territoria; het werkelijk aantal territoria werd in 2001 geschat op 40-60. Het atlasproject in 2013-15 gaf voor ca 34 atlasblokken een schatting van 1-3 territoria wat een gesommeerde schatting van 40-70 territoria geeft. De schatting van 2019-20 sluit daar goed op aan.

De toename vanaf de jaren '80 begon na het verbod op pesticiden en valt samen met het ouder en geschikter worden van de bossen. De vermoedelijk lichte en gestage afname die landelijk vanaf 1990 werd gesignaleerd, is in de gegevens van de Kempen niet terug te vinden.

i Kessel, J. van & P. Wouters 2001. Een eerste verkenning naar het voorkomen van Wespenspiegels in de Kempen in 2001. *Blauwe Klauwier* 27(2): 7-11.

Kolsters, J. & P. Wouters 2021. Wespenspiegels en wespennesten in het dal van de Groote Beerze. *Blauwe Klauwier* 47(1): 126-139.

Zwarte Wouw: 1 bewoond nest geteld

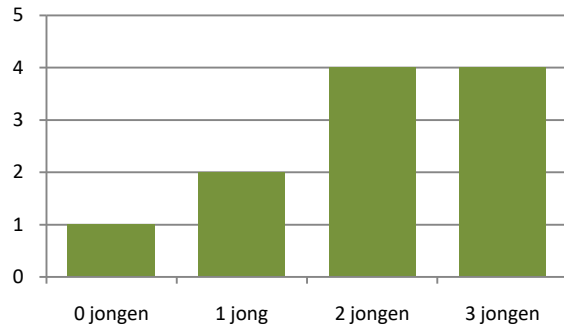

Zwarte Wouw in de omgeving van Valkenswaard, 1 mei 2021 (Jan Kolsters)

Bij Valkenswaard broedde voor het 11^e jaar op rij een paartje Zwarte Wouwen. Het nest zat in dezelfde populier en op dezelfde hoogte

(18 m.) als in 2020. De drie jongen werden op 11 juni van een ring voorzien.

Zwarte Wouw: aantal broedsels per aantal uitgevlogen jongen in 2011-2021.

De Zwarte Wouwen bij Valkenswaard hebben in 11 jaar tijd 22 jongen grootgebracht, een gemiddelde van 2 jongen per jaar.

Jonge Zwarte Wouw bij in de omgeving van Valkenswaard, 11 juni 2021 (TH)

 Heijnen, T. 2021. Ook dit jaar weer jonge Zwarte Wouwen. *Blauwe Klauwier* 47(3): 53.

Ransuil: 20-26 territoria geteld

Ransuil op de Visvijvers Valkenswaard, 21 maart 2021 (TH)

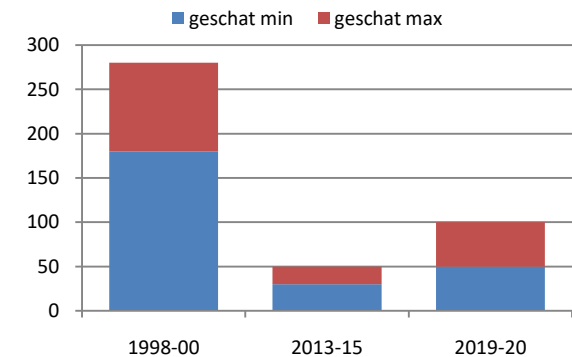
In het vorige artikel telden we de territoria van 2019 en 2020 nog losjes bij elkaar op en kwamen we uit op 37, maar kijkend naar de aantallen in de verschillende jaren, is er geen groot verschil met 2021.

Ook de verspreiding is vergelijkbaar: natuurlijk zijn er enkele verplaatsingen in territoria, maar net als in voorgaande jaren zijn er vooral waarnemingen rondom de Strabrechtse Heide, nabij knooppunt Leenderheide en in het Leenderbos.

Ransuil: territoria in 2021 geel = onzeker = 1 waarneming van adult of paar tussen 15 maart - 20 juli.

In het verleden was de Ransuil veel talrijker dan nu het geval is. De eerste vermoedens van een flinke afname ontstonden eind jaren '90, maar er zijn geen telreeksen beschikbaar die de afname illustreren.

Ransuil: geschat aantal territoria in de Kempen in drie periodes in 1998-2020.

De gesommeerde schattingen per atlasblok uit 1998-2000 en 2013-15 geven wel een indruk hoe fors de afname is geweest.

Landelijke cijfers laten zien dat de afname al vanaf ongeveer 1985 begon. Belangrijke factoren waren predatie van zowel jonge als oude Ransuilen door Haviken en de afname van veldmuizen (de belangrijkste prooi) door intensivering van de landbouw.

Dwerguil: 0-1 territoria

Dwerguil in het Leenderbos, 11 februari 2008 (Roel Verbraak)

In de omgeving van de Patersgronden werd op 13 mei een roepende Dwerguil getaped door Rob Aarts. De roep werd bevestigd door 2 CDNA-leden. De waarneming is momenteel in behandeling bij de CDNA.

Dit is het tweede geval van de soort in de Kempen nadat op 10 en 11 februari 2008 een 2^e kalenderjaar vogel in het Leenderbos was gezien.

In Nederland werd de soort voor het eerst in 2002 vastgesteld. Het is nog steeds een zeldzame verschijning maar wellicht neemt

het aantal toe als gevolg van uitbreiding vanuit Duitsland.

Jonker, M. & W.-J. Fontijn 2011. Waarnemingen van Dwerguilen in Nederland: is de soort aan een opmars bezig? *Uilen* 2: 44-47. [Download artikel](#).

Oehoe: 3-4 territoria geteld

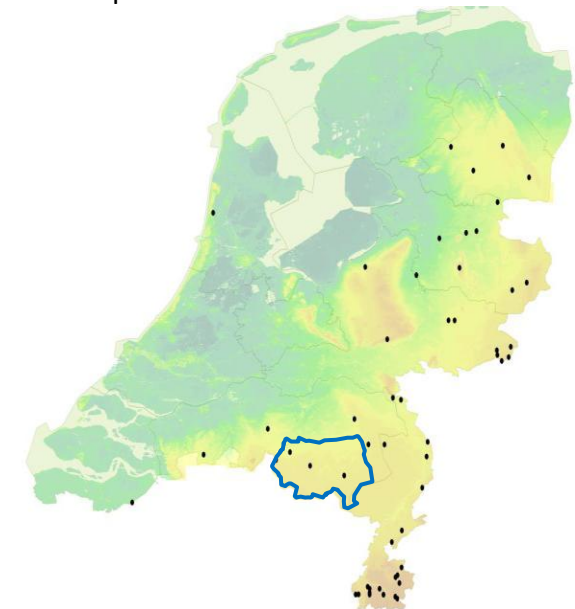

Oehoe bij Veldhoven, 10 februari 2022 (TH)

Op basis van de gegevens die we voor alle soorten gebruiken, valt er binnen de Kempen geen enkel territorium van de Oehoe vast te stellen. Ten zuiden van Heeze werd in maart een nachtelijke vogel in een woonwijk gemeld, net als aan de westkant van het Leenderbos bij de Oase in juni. De vogel die in augustus in het centrum van Reusel verbleef was naar alle waarschijnlijkheid een escape: het betrof een behoorlijk tam exemplaar dat zich weinig aantrok van alle bekijks.

Net als bij de meeste andere uilensoorten zal het aantal waarnemingen echter beperkt zijn, omdat de vogels bij daglicht niet actief zijn en moeilijk waarneembaar zijn. Daarnaast worden lang niet alle waarnemingen gedeeld, omdat het een kwetsbare soort betreft die anders veel bekijks zou trekken.

Gebaseerd op het verslag van Oehoewerkgroep Nederland zien we in 2021 nog dezelfde territoria als het jaar ervoor aan de westkant van de Kempen, en ook het territorium in de omgeving van Veldhoven zien we terugkomen op de kaart. De stip meer aan de oostkant van de Kempen is nieuw t.o.v. 2020.

Oehoe: territoria in Nederland in 2021 (Wassink 2021)

Er zijn echter nog andere waarnemingen bekend (december 2020, januari en juni 2021

in de omgeving van het Leenderbos) en in augustus van dit jaar op Ten Vorsel, waardoor we vermoeden dat het aantal territoria hoger lag dan bekend. Dit heeft Pieter Wouters ertoe aangezet om met een groot aantal Kempische vogelaars in 2022 de Kempen zo compleet mogelijk te inventariseren op aanwezige Oehoes. We verwachten dat we na dit onderzoek een beter beeld hebben van de aantallen in ons werkgebied.

Escape Oehoe in Geldrop, 14 april 2012 (Henk Hendriks)

De Oehoe vestigde zich in de jaren '00 in de Kempen nadat er op 17 april 1992 al een melding was van een vogel bij een zandwinning net ten zuidoosten van de Loozerheide, 150m over de grens met de Kempen. De eerste meldingen in de Kempen waren in 2006, 2007 en 2009 toen een territoriale, uit gevangenschap ontsnapte of losgelaten ('escape'), vogel aanwezig was op een landgoed in Eindhoven. Na een melding van een roepende vogel (escape?) in

Dommelen in maart 2011 en een escape in april 2012 in Geldrop duurde het tot juni 2017 voordat er weer Oehoe's werden gezien, nl. een escape bij Someren en 1 ex in het Leenderbos. In juni 2018 werd een verkeersslachtoffer gevonden langs de A67 bij Bladel.

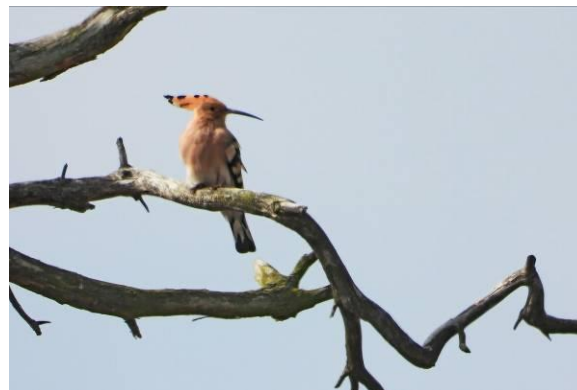
Na enkele incidentele gevallen begon de Oehoe vanaf de jaren '00 toe te nemen in Nederland en in 2021 waren er 54 territoria bekend. Een deel van de vogels bestond uit escapes die zich echter ook mengden met vogels uit de wilde populatie.

Website Oehoe werkgroep Nederland: oehoewerkgroep.nl/

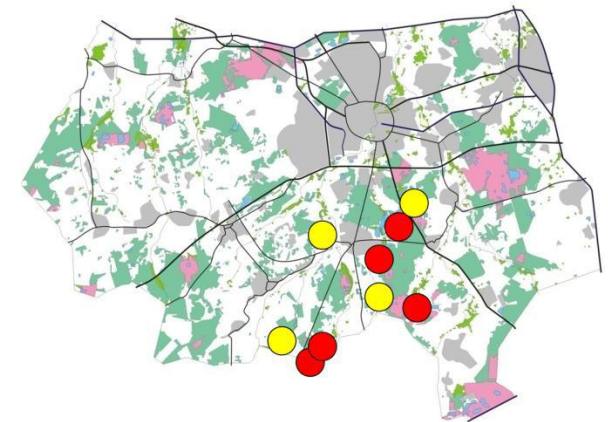
Wassink G.J. 2021. De Oehoe *Bubo bubo* in Nederland in 2021. Oehoewerkgroep Nederland. [Download rapport.](#)

Hop: 5-9 territoria geteld

Hop op Spinsterberg, 25 april 2021 (Maarten-Jan van den Braak)

Het was een sensationeel jaar voor Hoppen. Er werden 5 territoria vastgesteld: 2 territoria op Plateaux-Hageven (waaronder een succesvol nest met 3 jongen net over de grens in België), 1 territorium op de Grootte Heide/Kranenveld, 1 territorium in de noordwesthoek van het Leenderbos en 1 territorium op Valkenhorst.

Hop: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar, zang of balts tussen 15 mei-31 juli).

Ook waren er eenmalig meldingen van roepende vogels tussen de datumgrenzen bij de Visvijvers Bergeijk, op de Patersgronden, in de Keersopperbeemden en op de Leenderheide.

In 2019 was er een territorium bij het Beleven en in 2020 waren er enkele waarnemingen tussen de datumgrenzen.

Jonge Hop in Plateaux-Hageven, 11 juli 2021 (Hans Blox)

Uit het verleden zijn maar weinig territoria bekend. In de eerste helft van de 20^e eeuw waren er enkele broedgevallen waarvan de laatste in 1951. Een incidenteel broedgeval vond plaats bij Casteren in 1995. Tot en met 2018 waren er af en toe meldingen van vogels tussen de datumgrenzen, maar die voldeden niet aan de broedvogelcriteria. Dit maakt des te meer duidelijk hoe uitzonderlijk 2021 was.

Elders in Nederland kwamen in 2021 nog eens 2 territoria aan het licht waarmee het landelijk totaal op 7 kwam, twee meer dan het jaar daarvoor.

 Heijnen, T. 2021. Spectaculair aantal Hoppen in 2021. *Blauwe Klauwier* 47(4): 47-52.

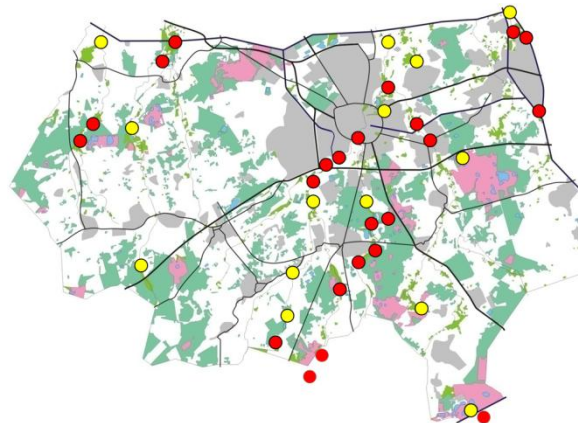
Schuurmans, P. 2021. Zeldzame hop broedt succesvol in Hageven (Neerpelt). Website Natuurpunt. [Download artikel](#).

IJsvogel: 20-34 territoria geteld

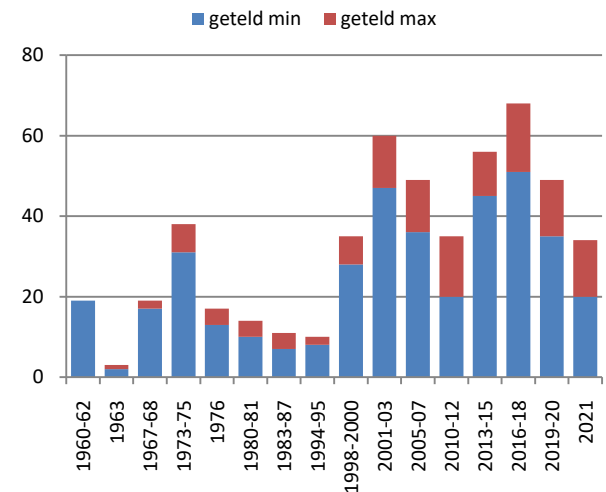
Vrouw IJsvogel op de Patersgronden, 7 maart 2021 (Esther van Daal)

De meeste territoria werden aangetroffen langs de Dommel vanaf Waalre stroomafwaarts en langs de Tongelreep. Er waren overigens naar verhouding weinig zekere territoria (rode stippen) en veel onzekere territoria (gele stippen).

IJsvogel: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming tussen 20 maart - 15 mei).

In de voorgaande jaren werden aanzienlijk meer territoria gevonden dan in 2021. In 2016-18 kwam de teller uit op 50-68 en in 2019-20 op 35-49 territoria. De afname in 2021 is het gevolg van de vorstperiode van ruim een week in februari 2021, toen het op 11 februari in Eindhoven zelfs $-11,3^{\circ}\text{C}$ was. In delen van Nederland nam de populatie in 2021 t.o.v. 2020 af met zo'n 65%! Dan valt de afname in de Kempen van 30-40% nog mee.

IJsvogel: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1960-2021.

In de jaren '60 t/m '80 lag het niveau rond of onder 20 territoria, met uitzondering van een piek in 1973-75. Vanaf medio jaren '90 nam de populatie fors toe en schommelde tussen naar schatting 40 en 75 territoria. Een uitzondering was een dip in 2010-12 die veroorzaakt werd door diverse vorstperiodes.

Keersop Dommelen, 29 juli 2020 (Tom Heijnen)

Dommelpantsoen Eindhoven, 21 april 2021 (Harold Bierens)

Kleine Dommel Geldrop, 13 februari 2021 (Henk Hendriks)

Klotputten, 9 februari 2021 (Wim Deeben)

Het grotere aanbod van nestgelegenheid in de vorm van steile oevers (door hermeandering) en wortelplaten van omgevallen bomen (door gewijzigd bosbeheer) heeft bijgedragen aan de toename van de soort, evenals de lagere frequentie en intensiteit van strenge winters en de verbeterde waterkwaliteit.

Heijnen, T. 2022. Populatie dynamiek van de IJsvogel als broedvogel in de Kempen. Blauwe Klauwier 48(1): 74-85.

Draaihals: 4 territoria geteld

Draaihals nabij het Greveschutven, 28 mei 2021 (Jan Kolsters)

De Draaihals is een soort van zandgronden en schrale heidegebieden, die zich de afgelopen jaren qua aantallen binnen Nederland weer wat herstelt. Geschikte gebieden voor de soort zijn echter nog dun gezaaid, zo ook in de Kempen. Net als vorig jaar werden in 2021 op de Strabrechtse Heide meerdere territoria van

de Draaihals vastgesteld. Daarnaast was er ook een territorium nabij het Greveschutven, waar eind mei meerdere dagen een roepend exemplaar werd waargenomen. Verspreid over de Kempen waren er nog meerdere waarnemingen van vogels ter plaatse, maar zo vroeg in het seizoen dat het waarschijnlijk om doortrekkers ging.

Al met al waren er in 2021 geen grote verschillen met voorgaande jaren. De territoria uit 2020 op de Groote Heide, het Laagveld en in het Tongelreepdal ten zuiden van Aalst werden dit jaar niet bezet, maar die laatste twee waren vorig jaar al twijfelachtig: beide territoria waren gebaseerd op slechts één waarneming van een roepende vogel.

Draaihals op de Strabrechtse Heide, 29 mei 2020 (Henk Hendriks)

De Draaihals was in het verleden een zeldzame broedvogel. De eerste melding van een territorium was in 1961 in de Hertgang.

Daarna volgden (op diverse locaties) 1955, 1960 t/m 1962, 1974 t/m 1976, 1987, 1991 en 1992, 1996 en 1997, 2001, 2010, 2012 en 2013, 2017 (2 territoria) en 2018.

In al die jaren werd er geen enkel zeker broedgeval (bewoond nest, pas uitgevlogen jongen) vastgesteld.

In Nederland was de Draaihals in het begin van de vorige eeuw niet zeldzaam. Vanaf ca 1975 (wellicht eerder) nam het aantal territoria fors af, met een dieptepunt rond 2000. Daarna trad weer enige toename op.

Zang van de vogel ten oosten van Grafven: vogelsindekempen.waarneming.nl/sound/view/127751

Boomvalk: 19-33 territoria geteld

Jonge Boomvalken in de Genneper Parken, 21 augustus 2021 (Frans Hijnen)

De stippen op de kaart waren bijna allemaal gebaseerd op een clustering van losse waarnemingen en geven dus een verre van compleet beeld. Gebieden met meerdere territoria waren onder meer de Mispelindse en Neterselse Heide met aangrenzend beekdal van de Groote Beerze, Valkenhorst met Leenderbos en Groote Heide, en de Strabrechtse Heide.

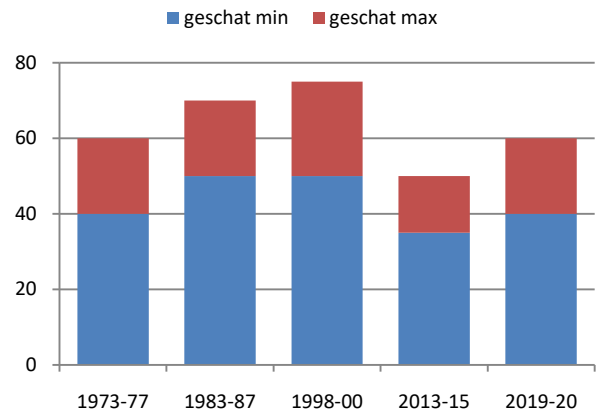

Boomvalk: territoria in 2021.

De verspreiding en het aantal territoria in 2021 kwamen behoorlijk overeen met 2019-20 toen er 17-31 territoria in kaart werden gebracht.

De Boomvalk is altijd een karakteristieke broedvogel geweest van heidevelden met aangrenzende naaldbossen. Dat is nog steeds het geval, al vond wel een afname plaats. Op de westelijke Strabrechtse Heide schommelde het aantal territoria vanaf eind jaren tachtig sterk, van gewoonlijk 3-6 territoria in de jaren

tot en met 2009 (met een maximum van 8 in 1995) tot maximaal 2 in de jaren daarna. De soort komt ook voor in beekdalen met bosschages waar nestgelegenheid is. Wellicht is dit een recenter fenomeen.

Boomvalk: geschat aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes in 1973-2020. Aantallen werden in het verleden te laag ingeschat.

Als we de oude schattingen van de Kempen vergelijken met die uit 2020 dan lijkt er geen noemenswaardige verandering in de populatieomvang te zijn geweest. Dit komt niet overeen met de ervaringen van vogelaars die al tientallen jaren in de Kempen actief zijn, en is ook niet in lijn met het landelijk beeld van een afnemend aantal op de zandgronden sinds ca 1985. Vermoedelijk werden de aantallen vroeger flink onderschat.

Slechtvalk: 7 territoria geteld

Vrouw Slechtvalk bij het Evoluon in Eindhoven, 13 juni 2021 (Frans Hijnen)

De waarnemingen van Slechtvalken in de verschillende databases waarvan we gegevens tot onze beschikking hebben, bieden geen goede basis voor het vaststellen van territoria. Vogels die zich (nog) niet gevestigd hebben kunnen enorme afstanden afleggen, wat ook betekent dat waarnemingen van jagende vogels of vogels ter plaatse geen indicatie hoeven te zijn van een nabij territorium.

Binnen de Kempen broedden de meeste Slechtvalken in nestkasten die speciaal voor de soort geplaatst waren op hoge gebouwen. Navraag bij Frans Hijnen, die zich bezighoudt met de Slechtvalken in Eindhoven, leverde waardevolle informatie op over het broedsucces van deze vogels.

De koppels op het Evoluon en de Catharina-kerk kwamen succesvol tot broeden en op

beide plaatsen vlogen enkele jongen uit. Ook in Geldrop op de Sint-Brigidakerk was er een territorium, maar de poging tot broeden bleef hier vruchteloos.

Jonge Slechtvalken bij het Evoluon, 13 juni 2021 (Frans Hijnen)

In het begin van het broedseizoen verscheen in Helmond een nieuw mannetje ten tonele. Er werden 4 eieren gelegd, maar het nieuwe mannetje leek hierop te reageren alsof het niet zijn eieren waren, waardoor er geen geslaagde broedpoging kwam. Dit leek erg op de situatie vorig jaar op de Catharinakerk in Eindhoven. Verder was er op de televisietoren in Mierlo nog een broedgeval.

Bij ASML in Veldhoven heeft jarenlang een koppel gebroed in een nestkast, maar dit jaar kwam het hier niet tot een broedpoging. Het leek hier dit jaar in de nestkast een zoete inval, met veel verschillende valken die regelmatig een bezoek brachten. Hieronder

waren zowel man en vrouw van het “oude koppel” als enkele vogels van hun nageslacht.

Het “oude vrouwtje van ASML” had haar onderkomen ergens anders gezocht en was met een nieuw mannetje gepaard op de High Tech Campus in Eindhoven. Hier werd ook succesvol gebroed, want er werd één uitgevlogen jong waargenomen.

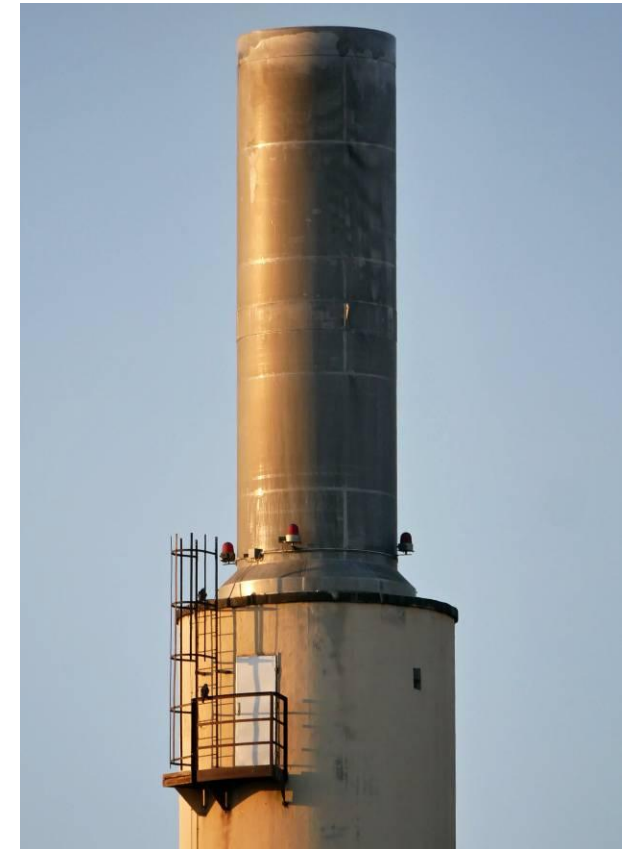

Slechtvalk op de Hight Tech Campus, 26 mei 20201 (Frans Hijnen)

Bij de Zinkfabriek bij Budel tenslotte broedde een paar dat 3 jongen grootbracht.

De Slechtvalk komt pas recentelijk met zekerheid als broedvogel in de Kempen voor. Wellicht waren er in de jaren '40 t/m begin jaren '60 af en toe Slechtvalkterritoria in de Kempen, maar daar zijn buiten een aantal losse waarnemingen geen concrete aanwijzingen voor. Vanaf begin jaren '60 t/m jaren '90 werden erg weinig Slechtvalken

tussen de datumgrenzen (en ook daarbuiten) gezien. Dit correspondeerde met de wereldwijde ineenstorting van Slechtvalkpopulaties als gevolg van grootschalig pesticidengebruik in de landbouw.

Slechtvalk bij Budel-Dorplein, 24 juni 2020 (TH)

Vanaf halverwege de jaren negentig begon het herstel van de Nederlandse populatie maar in de Kempen zou het nog wat langer duren.

Locatie	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Budel-Dorplein Nystar	16	5	16	16	16	16	16	15	15	3	6	16	16
Veldhoven ASML/MMC		5	16	16	15	16	16	16		3	15	16	
Eindhoven Techn. Dienst			16	16	16	16		5	12				
Helmond Hoogeind			16	16	16		16	16	12	15	16	16	15
Mierlo TV-toren			16	16	16	16	16	16	12	16	?	16	13
Eindhoven Incassu Unie						15							
Nederwetten Hooidonk						16							
Eindhoven Catharinakerk							16	16	12	16	16	15	16
Eindhoven Evoluon							16	16		16	16	16	16
Geldrop St. Bridigdakerk								13			3	3	3
Eindhoven stationsgebied										3			
Eindhoven Hightech Campus													16
Totaal aantal territoria	1	2	5	5	5	6	6	8	5	7	6	7	7
Waarvan met nest	1	0	5	5	5	6	6	7	5	4	4	6	6

Slechtvalk: broedcode per locatie in 2009-2021. Betekenis broedcodes: 3 = paar, 5 = baltsend paar, 6 = bezoek waarschijnlijke nestplaats, 12 = pas uitgevlogen jongen, 13 = bewoond nest, 15 = nest met eieren, 16 = nest met jongen.

In mei 1994 werd op de Groote Heide een baltsende man gezien maar verder waren er geen aanwijzingen voor een territorium. Daarna duurde het tot 2001 voordat er 's zomers langdurig Slechtvalken bleven hangen. Dat jaar was bij Budel-Dorplein vanaf februari continu een adulte man aanwezig en soms een onvolwassen man, maar geen vrouw; op de Strabrechtse Heide werd in april een baltsende adulte vogel gezien. Vreemd genoeg volgen dan weer een aantal jaren zonder waarnemingen die op (aanstaand) broeden duiden.

Voor het eerste broedgeval was het wachten tot 2009 toen een paar succesvol broedde bij Budel-Dorplein. Begin 2010 zijn op zeker drie locaties in en om Eindhoven nestkasten geplaatst. In Mierlo werd in maart 2010 paring van een koppel Slechtvalken waargenomen waar een jaar eerder een kast

geplaatst werd. Verder waren er dat jaar paren (met o.a. balts) aanwezig in Veldhoven en bij Budel-Dorplein. Daarna ging het rap. In 2011 broedden 5 paren en daarna jaarlijks 5-8 paren.

De vestiging en toename in de Kempen past binnen de uitbreiding en toename in Nederland. Die is te danken aan een sterke toename in Duitsland. Het aanbieden van nestkasten heeft daarbij enorm geholpen.

Hijnen, F. 2021. Opmerkelijke zaken bij de Slechtvalken in Eindhoven. *Blauwe Klauwier* 47(3): 17-18.

Hijnen, F. 2021. Slechtvalken in Eindhoven - een vervolg. *Blauwe Klauwier* 47(4): 35-36.

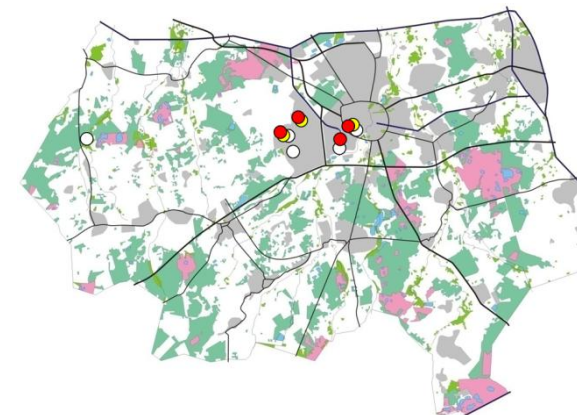
Website over Slechtvalken o.a. met webcams in onze omgeving: peregrines.nl/

Halsbandparkiet: 4-7 territoria geteld

Halsbandparkiet in Eindhoven, 30 december 2020 (Harold Bierens)

Kleine populaties van deze mooie exoot komen inmiddels voor in Eindhoven en Veldhoven. Het is erg lastig om uit de beschikbare gegevens territoria af te leiden.

Halsbandparkiet: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar, balts en/of zang tussen de datumgrenzen, wit = nog onzekerder = 1 waarneming van een individu of groepje tussen de datumgrenzen).

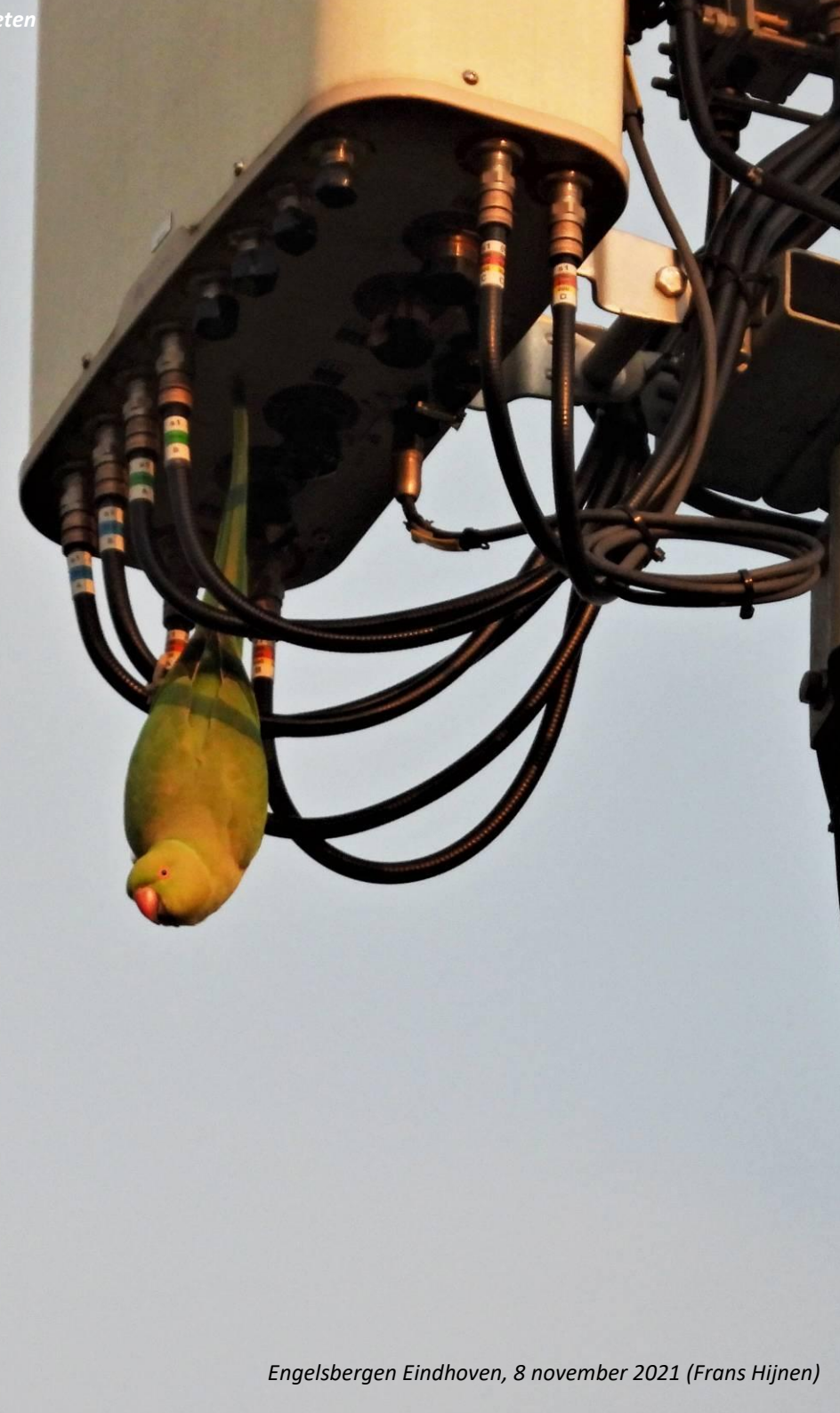

Veldhoven, 6 december 2021 (Wim Deeben)

Heikant, Veldhoven, 1 november 2015 (Tom Heijnen)

Engelsbergen Eindhoven, 8 november 2021 (Frans Hijnen)

De kaart geeft een indicatie, maar het kunnen er net zo goed meer zijn (of minder, al is dat niet zo waarschijnlijk). Er waren 2-3 territoria in Eindhoven langs de Gender in het stadsdeel Gestel, en in Veldhoven waren territoria te vinden in Park Meerland en de wijk Heikant. In 2019-20 kwam de lastige interpretatie van de gegevens uit op 8-9 territoria.

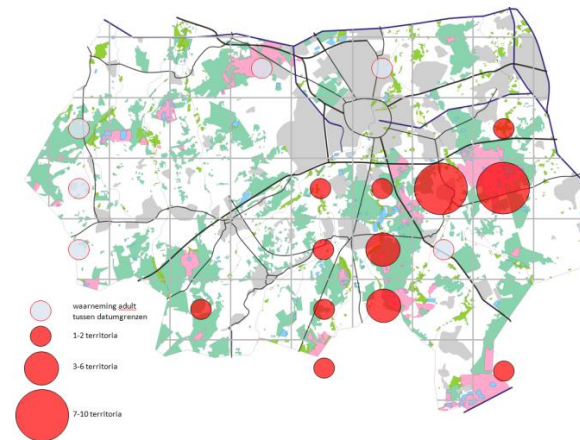
Halsbandparkieten werden pas vanaf 2015 regelmatig in de Kempen gezien, in eerste instantie bijna alleen in Veldhoven (broedgeval in 2016), vooral in de Heikant. Daarna waaierden de vogels uit naar wijken in het zuidwesten van Eindhoven, al stelde dat niet veel voor als we kijken naar de enorme uitbreiding die in de Randstad plaatsvond. Park Meerland, op slechts 1-1,5 km van de Heikant, werd pas in 2020 bezet.

Grauwe Klauwier: 36-50 territoria geteld

Man Grauwe Klauwier bij Heeze, zomer 2021 (Henk Hendriks)

Nadat er in 2020 al speciale aandacht besteed was aan het tellen van Grauwe Klauwieren, is dit in 2021 nog wat beter en uitgebreider aangepakt. Dit leverde een ongekend groot aantal territoria op. Er waren 36 territoria en nog eens 14 mogelijke territoria (die deels op doortrekkers betrekking zullen hebben). Het werkelijke aantal territoria werd geschat op 40-50.

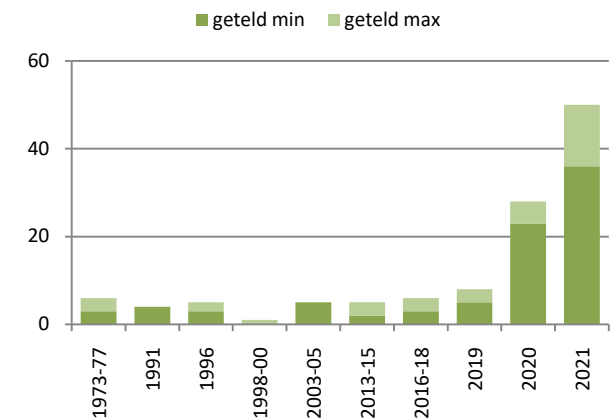

Grauwe Klauwier: territoria per atlasblok in 2021.

Het merendeel van de territoria werd gevonden in de kruiden- en faunarijke graslanden in de beekdalen van de Kleine Dommel tussen Geldrop en Heeze en tussen Heeze en Someren. Ook waren er enkele territoria op aangrenzende heideterreinen. Een ander cluster was te vinden in het dal van de Tongelreep tussen Aalst-Waalre en de grens met België. Ook hier werd de soort aangetrokken door de kruiden- en faunarijke graslanden. In de westelijke Kempen

(westelijk van de lijn Best-Bergeijk) werden op diverse plekken Grauwe Klauwieren tussen de datumgrenzen gezien, maar in slechts één gebied leidde dat tot een territorium.

Zowel aantallen als verspreiding zijn t.o.v. 2020 toegenomen. In 2020 werden 23-28 territoria geregistreerd en het werkelijke aantal territoria werd geschat op 30-40.

Grauwe Klauwier: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1973-2021.

De Grauwe klauwier is in de Kempen (en Nederland) spectaculair toegenomen. In de vorige eeuw werd in de meeste jaren geen enkel territorium gevonden.

i Heijnen, T. 2021. Grauwe Klauwieren in de Kempen: lang leve de faunarijke graslanden. *Blauwe Klauwier* 47(1): 33-44.

Heijnen, T. 2022. Grauwe Klauwieren in de Kempen in 2020 en 2021. *Blauwe Klauwier* 48(1): 108-114.

18 juni 2021 (Cor van Pelt)

22 juni 2021 (Wim Deeben)

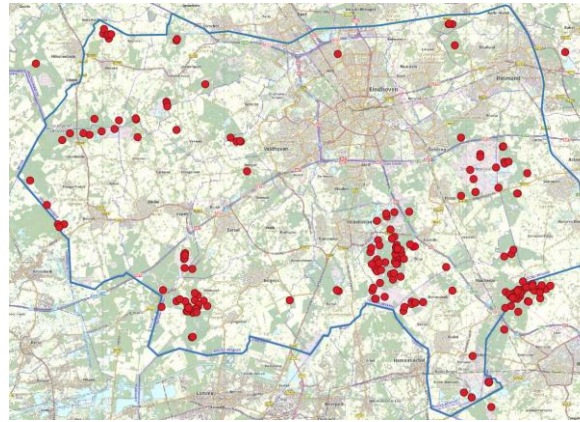
11 augustus 2021 (Jules Andela)

Raaf: 9-21 territoria geteld

Baltsende Raaf ten ZW van Luyksgestel, 10 november 2021 (Jules Andela)

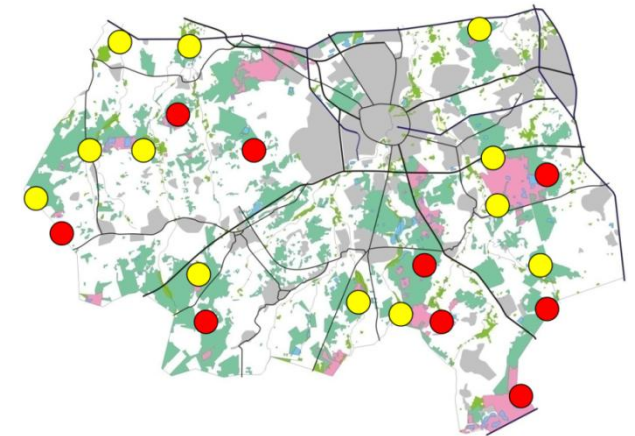
Net als de voorgaande jaren was het lastig om het aantal territoria af te leiden uit alle losse waarnemingen die verzameld werden. Op de kaart met alle waarnemingen van februari t/m mei zijn wel een aantal clusters zichtbaar, maar hoe die clusters (en ook de daarbuiten vallende stippen) corresponderen met territoria is zonder nestvondsten niet goed te zeggen. De Ravenwerkgroep zegt in hun jaarverslag niet voor niets het volgende: *“Raven hebben (meestal) een groot broedterritorium, jonge raven leiden lang een zwervend bestaan en jonge koppels doen er in het algemeen lang over voor ze een territorium gevonden hebben en tot broeden overgaan. Daarom werken wij als werkgroep niet volgens de methode van het Broedvogel Monitoring Project (BMP), met de daar gebruikelijke broedcode notering en fusieafstand. Wij zoeken naar nesten volgens de methode van het Meetnet Nestkaarten”.*

Raaf: waarnemingslocaties in februari t/m mei 2021.

Het clusteren van de waarnemingen met een fusieafstand van 3 km (in plaats van 1.5 km volgens de Sovon richtlijnen) resulteert in 9 territoria plus 12 mogelijke territoria. Uit het grote aantal mogelijke territoria blijkt wel hoe onduidelijk de situatie was. Gele stippen kunnen wel degelijk territoriale vogels geweest zijn (wat overigens niet wil zeggen dat ze daadwerkelijk hebben gebroed) maar evengoed waren het vogels uit de ‘rode stip-territoria’ of ging het om zwervende, niet-territoriale vogels.

Er waren in 2021 drie territoria waarbij broeden zeker of waarschijnlijk was. Bij Leende broedde een paar waarvan het eerste nest verstoord werd maar het tweede nest in een Grove den 3 jongen opleverde. Bij Bergeijk werd het nest verstoord dat eveneens in een Grove den zat. Bij Maarheeze werd op 27 april alarmeren en bezoek aan een waarschijnlijke nestplaats genoteerd.

Raaf: territoria in 2021 (geel = onzeker = 2 of meer waarnemingen van een adult binnen datumgrenzen of 1 waarneming van een paar/zang/balts binnen de datumgrenzen).

Het aantal meldingen van Raven in de maanden februari t/m mei neemt al jaren exponentieel toe en die toename lijkt nog niet ten einde te zijn. In 2019-20 werden uit de meestal losse waarnemingen (eveneens op basis van een fusieafstand van 3 km) 13 territoria en 4 mogelijke territoria afgeleid. Het aantal ‘zekere’ territoria was toen dus iets groter, maar met de mogelijke territoria meegerekend lijkt 2021 toch een beter jaar te zijn geweest.

 Heijnen, T. 2022. Raaf neemt snel toe in de Kempen. *Blauwe Klauwier* 48(1): 8-11.

Vos Burchart, H. de & M. Hartman 2022. De raaf *Corvus corax* in Nederland in 2021. Jaarverslag Ravenwerkgroep Nederland.

Cetti's Zanger: 15-16 territoria geteld

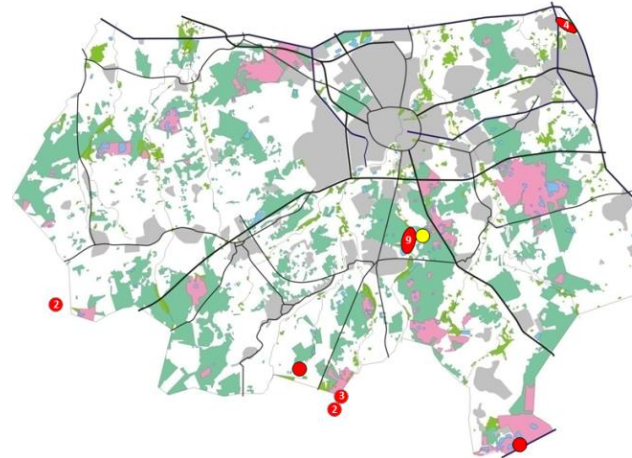

Cetti's Zanger bij de Ringselvennen, 14 april 2021 (Henk Hendriks)

Deze zanger met zijn explosieve zang komt in de Kempen nog steeds alleen zeer lokaal voor. Territoria werden gevonden in De Bundertjes bij Helmond (4 territoria), op de Visvijvers Bergeijk (1), op de Visvijvers Valkenswaard (9-10) en bij de Ringselvennen (1). Net buiten de Kempen in België waren territoria aanwezig in de Goorken en Rode Del (2) en het Hageven (5).

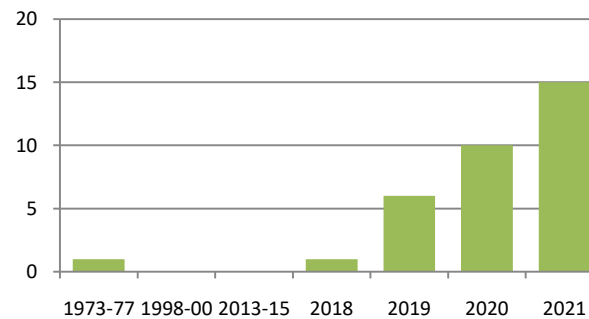
In 2021 werden evenveel territoria vastgesteld als in 2020, maar de verdeling van territoria was toen anders met o.a. 8 territoria in De Bundertjes en 4 op de Visvijvers Valkenswaard. De in 2021 verwachte toename vond niet plaats, maar dat kan liggen aan de vorstperiode in februari 2021. Gegevens uit delen van Nederland wijzen eveneens op een stabilisatie in 2021 t.o.v.

2020, al kwamen lokaal zowel toenames als afnames voor.

Cetti's Zanger: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van zang en/of balts tussen de datumgrenzen).

Het eerste territorium in de Kempen werd al in 1969, bij De Hoort, gesignaleerd. In de jaren 1970-2016 waren er af en toe waarnemingen, ook van zingende vogels, maar daarbij werd niet aan de broedvogelcriteria voldaan.

Cetti's Zanger: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes en jaren in 1973-2021.

Uitzondering was een territorium in 1973 in de Ruweeuwse bij Lieshout. In 2018 kon eindelijk weer een territorium worden genoteerd, in De Bundertjes bij Helmond. Dat was het 'startschot' voor de, voornamelijk bescheiden, toename in de Kempen.

 Boele, A. 2021. Zeldzame broedvogels 2021. Sovon nieuws 34 (december): 6-8. [Download artikel](#).

Heijnen, T. 2021. Veroveren Cetti's Zangers eindelijk de Kempen? Blauwe Klauwier 47(1): 4-13.

Zang van de vogel bij het Ringselven: vogelsindekempen.waarneming.nl/sound/view/119710

Fluiter: 39 territoria geteld

Fluiter in het Leenderbos, 12 mei 2021 (Wim Deeben)

Heel veel bosgebieden zijn in 2021 niet onderzocht en de kaart geeft daarom een verre van volledig beeld.

Achterste Most, 16 mei 2010 (Tom Heijnen)

Neterselse Heide, 14 mei 2015 (Paul van Pelt)

De Pan bij Sterksel, 7 juni 2009 (Henk Hendriks)

Achterste Most, 16 mei 2010 (Tom Heijnen)

Het valt daarbij, en ook mede daardóór, op dat de kaart over 2021 een heel andere verspreiding weergeeft dan die van de voorgaande jaren.

In het afgelopen jaar zien we twee opvallende clusters van territoria: de bossen van de Herbertusbossen (= Kasteelbos Heeze), Somerensche Heide, Lange Bleek en Providentia met 17 territoria, en de Hugterheide ten O/ZO van Maarheeze met 7 territoria. Vergelijken we dit met onze kaart over 2019 en 2020, dan valt op dat er in die gebieden in totaal maar 2 territoria geteld werden, over beide jaren. Ook de territoria bij De Plateaux en bij de Landschotse Heide zijn nieuw ten opzichte van vorig jaar.

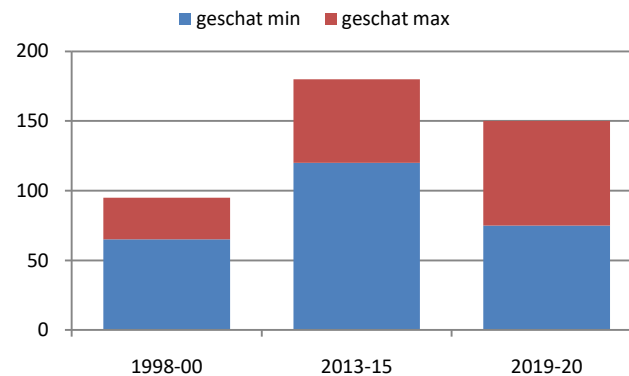

Fluiter: territoria in 2021.

In andere gebieden lijkt, enkel op basis van de waarnemingen die tot onze beschikking staan, de Fluiter dan juist nagenoeg verdwenen.

Waar in 2019 en 2020 nog 25-30 territoria waren in het Leenderbos, komen we nu slechts tot 2. Ook de 4 territoria NW van Heeze zien we niet meer terug, en in het dal van de Grootte Beerze komen we enkel nog een territorium tegen ter hoogte van Westelbeers.

In hoeverre de daadwerkelijke aantallen in de genoemde gebieden afgeweken hebben ten opzichte van de jaren ervoor valt echter moeilijk vast te stellen, omdat zoals gezegd veel bosgebieden niet goed zijn onderzocht.

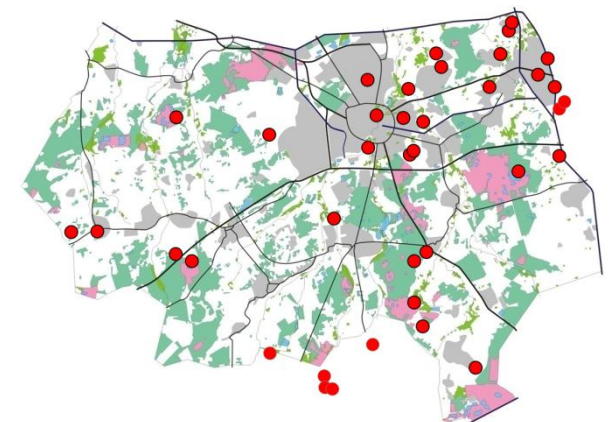
Fluiter: geschat aantal territoria in de Kempen in drie periodes in 1998-2020.

Daarnaast kan het aantal Fluiterterritoria van jaar op jaar sterk variëren. Schattingen die gebaseerd zijn op gegevens van meerdere jaren (zoals in de grafiek) kunnen daardoor te hoog zijn voor een daljaar en te laag voor een piekjaar. Uit landelijke monitoringgegevens blijkt dat dit ook bij de schattingen van 1998-2000 en 2013-15 een rol zal spelen.

Overigens waren fluctuaties vanaf ca 1994 aanzienlijk minder groot dan die in de jaren daarvoor. Piekjaren waren 1988, 1990 en 1993. Er zijn geen langjarige telreeksen van Fluiters in de Kempen beschikbaar waarmee de fluctuaties geïllustreerd kunnen worden.

Braamsluiper: 31 territoria geteld

In tegenstelling tot 2020 waren er in het afgelopen jaar geen meldingen van Braamsluipers uit Veldhoven, maar wel iets meer uit de uiterste zuidwesthoek van de Kempen. Deze verschillen kunnen echter te maken hebben met verschillen in bezoekenintensiteit door vogelaars. Verder laat de kaart grofweg eenzelfde verspreiding zien als het jaar ervoor, met het zwaartepunt in de omgeving van Eindhoven en Helmond.

Braamsluiper: territoria in 2021.

De ontbrekende territoria rondom Veldhoven buiten beschouwing latend, zijn ook de aantallen in 2021 vergelijkbaar met 2020. Hoewel we weten dat de Braamsluiper in de afgelopen decennia in de Kempen flink is afgenomen (net zoals elders op de zandgronden), hebben we maar heel weinig gegevens om dat te staven. Zo waren er in 1973-77 5 atlasblokken met een geschatte aantalsklasse van 11-100 territoria, 10 atlasblokken met 2-10 territoria en 20 atlasblokken met Braamsluipters zonder dat een schatting werd gemaakt. Een totaalschatting is een slag in de lucht maar het waren ongetwijfeld meer dan 150 territoria.

Ofschoon Braamsluipters in de jaren '70 en '80 ook in het buitengebied voorkwamen, waren de hoogste aantallen te vinden in dorpen en steden. Bij een inventarisatie van Hapert en omgeving (990 ha.) in 1981 werden 6 territoria ingetekend en een inventarisatie van de stad Eindhoven (3935 ha.) in 1984-90 leverde 21 territoria op.

Tijdens het atlasproject in 2013-2015 werden maar heel weinig Braamsluipters aangetroffen. Er waren ca 15 atlasblokken met een schatting van 1-3 territoria en 1 atlasblok met 4-10 territoria, wat gesommeerd een schatting van ca 25-35 territoria betekende. Dat was een enorme afname t.o.v. de jaren '70 en '80. De Braamsluiper lijkt vervolgens weer flink toe te zijn genomen als we naar de schatting van 75-

125 territoria in 2019-20 kijken, maar de onzekerheden over de werkelijke aantallen territoria zijn groot.

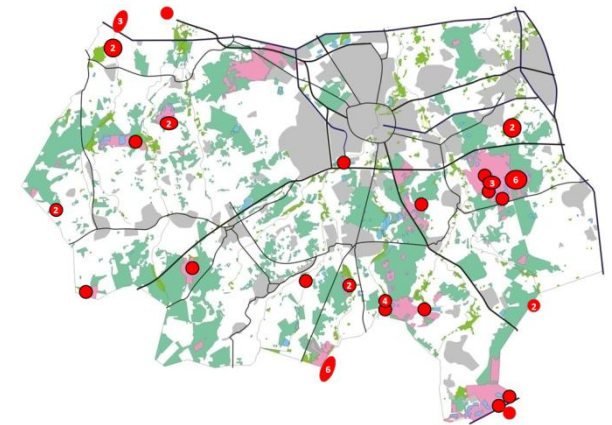
Sprinkhaanzanger: 36 territoria geteld

Sprinkhaanzanger op de Patersgronden, 13 mei 2021 (Hennie Lammers)

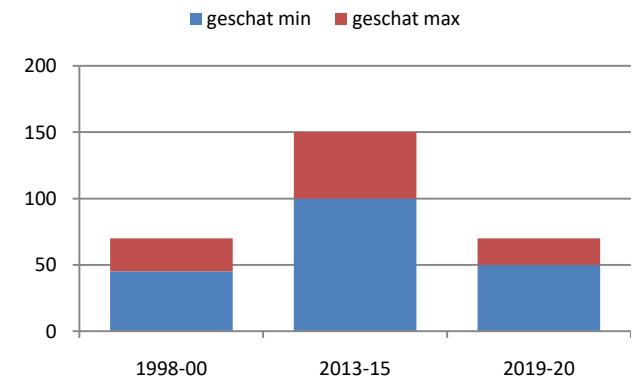
De Sprinkhaanzanger is een soort van natte heideterreinen en vennen met wat rietbegroeiing, wat duidelijk terug te zien is in de verspreidingskaart van de Kempen. Op en rondom de Strabrechtse Heide zien we maar liefst 12 territoria, wat een aardige toename is ten opzichte van 2020. Ook op de Patersgronden, De Plateaux en de Neterselsche Heide zien we de soort weer terug. Van de 6 territoria op de Malpie en Malpiebeemden in 2020 waren er afgelopen jaar nog maar 2 over. Wel werden dit jaar ook territoria gevonden op de Landschotse Heide (2) en de Reuselse Moeren (1), wat op het eerste oog

ook wel geschikte gebieden voor de soort lijken en waar deze dus verwacht kan worden.

Sprinkhaanzanger: territoria in 2021.

Er is weinig bekend over de talrijkheid en het aantalsverloop van de Sprinkhaanzanger in het verleden. Aantallen wisselden soms sterk van jaar op jaar, de soort is niet makkelijk te inventariseren en lange telreeksen in grotere gebieden ontbreken.

Sprinkhaanzanger: geschat aantal territoria in de Kempen in drie periodes in 1998-2020.

De schattingen van de atlasprojecten in 1998-2000 en 2013-15 duiden op een flinke toename in die periode, in lijn overigens met de landelijke ontwikkelingen. Niet in lijn daarmee waren vervolgens de lage aantallen in 2019-20 en 2021.

Snor: 1 territorium geteld

Snor bij de Ringselvennen, 5 april 2007 (Hennie Lammers)

Op 25 april werd twee keer een korte zangstrofe gehoord in het Diessens Broek. Dat was precies op de begindatum van de datumgrenzen van de soort. Daarna werd de vogel ondanks inventarisatiewerk niet meer gehoord, dus wellicht betrof het een doortrekker. Bij de Ringselvennen werd op 18 april een Snor gehoord, maar dat was een week te vroeg om mee te kunnen tellen als

territorium. Zo'n 300m buiten de Kempen, in het Hageven, zat een territorium. In 2020 werd eveneens 1 territorium in de Kempen vastgesteld, ten ZW van Aarle-Rixtel.

De Snor was tot in de jaren '70 niet zeldzaam. Al in de jaren '40 en '50 werden territoria gemeld bij de Ringselvennen, Visvijvers Valkenswaard, Soerendonks Goor, Collse Zegge en langs de Run en Gender bij Eindhoven. In de jaren '60 werden territoria in kaart gebracht op de Strabrechtse Heide (max. 12), Ringselvennen (1), Collse Zegge (1), Visvijvers Valkenswaard (4), Soerendonks Goor en Strijperheg. Ook in de jaren '70 kwamen in deze gebieden Snorren voor, met o.a. 14 territoria op de Strabrechtse Heide in 1971-73 en ca 15 territoria op de Ringselvennen en De Hoort. In de jaren '80 verdween de Snor uit bijna alle gebieden met als positieve uitzondering de Ringselvennen en De Hoort waar in 1980 minstens 18 territoria waren en in 1988 tijdens een uitgebreide inventarisatie maar liefst 42 territoria aan het licht kwamen. De vogels waren vooral te vinden in de uitgebreide Galigaanvelden.

Ook daarna waren hier nog flinke maar wel dalende aantallen aanwezig: 23 territoria in 1993, 16 in 1994, 12 in 1995, 9 in 2000 en 10 in 2001. Van de jaren daarna ontbraken goede tellingen. In 2015 werden de laatste (circa 4) territoria geregistreerd.

Buiten de vennen bij Budel-Dorplein werden in de jaren '00 en daarna incidenteel nog andere territoria gevonden: Soerendonks Goor (2000 t/m 2002), Visvijvers Valkenswaard (2001, 2012), Beuven (2003, 2017), Visvijvers Driebruggen (2014) en Collse Zegge (2017).

De afname van de Snor in de Kempen is in lijn met het landelijke beeld waarbij de soort sinds ongeveer 1975 op veel plaatsen in Hoog-Nederland verdween.

Orpheusspotvogel: 1 territorium geteld

Orpheusspotvogel bij Valkenswaard, 29 mei 2021 (TH)

Bij de overstort aan de noordostrand van Valkenswaard was van 20 t/m 30 mei een fanatiek zingende vogel aanwezig. Hiermee werd voldaan aan de eisen voor een territorium, maar het fanatieke zingen duidde op een ongepaard mannetje.

Orpheusspotvogels

Valkenswaard, 21 mei 2021 (Maarten-Jan van den Braak)

Batadorp, 3 juni 2017 (Paul van Pelt)

Valkenswaard, 23 mei 2021 (Peter Simon)

Lieropsche Heide, 28 mei 2021 (Willy Ramaekers)

Verder waren er twee meldingen waarbij niet werd voldaan aan de eis van minimaal twee waarnemingen (minstens 10 dagen uiteen). Het betrof een zingende vogel op 28 mei op de Lieropsche Heide ten noorden van het Beuven, en een zingende vogel op 31 mei en 1 juni langs de Raamloop tussen Reusel en Bladel.

Uit voorgaande jaren werden de volgende waarnemingen bekend:

- 20 mei 2000 zingend Budel-Dorplein
- 6 juni 2005 zingend bij Beuven
- 1 t/m 3 juli 2006 zingend Patersgronden
- 3 t/m 7 juni 2014 zingend omgeving Leenderstrijp
- 26 en 27 mei 2017 zingend Zegge tussen Geldrop en Heeze
- 31 mei t/m 17 juni 2017 1 zingend bij knooppunt Batadorp
- 27 mei t/m 7 juni 2018 zingend bij Leenderstrijp
- 2 juni 2020 zingend Patersgronden

Vermoedelijk betrof het in de meeste, zo niet alle, gevallen solitaire mannetjes. Een zeker broedgeval is nog niet in de Kempen vastgesteld. De 'toename' in de Kempen (en Nederland) is vooral te danken aan een betere determinatiekennis. Ondanks een sterk toegenomen broedpopulatie in België is de soort nog steeds zeldzaam in Nederland.

Opname zang van de Valkenswaardse vogel: vogelsindekempen.waarneming.nl/sound/view/133882

Grote Karekiet: 1 territorium geteld

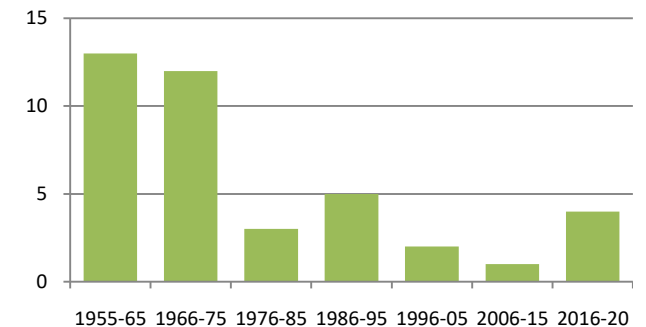

Grote Karekiet bij de waterzuivering Soerendonk, 7 juni 2020 (Hennie Lammers)

Het enige territorium was bij het Beleven waar van 8 t/m 29 juni een fanatiek zingende (en dus vermoedelijk ongepaarde) vogel te horen was. Daarnaast waren er drie waarnemingen van zingende vogels zonder een vereiste vervolgwaaarneming: op 29 mei bij het Greveschutven, op 30 mei aan het Grootmeer bij Vessem en op 30 mei op de westelijke Visvijvers Valkenswaard.

In 2019 en 2020 werden 2 resp. 3 territoria in kaart gebracht. Mede door een succesvol broedgeval in 2020 op de Visvijvers Valkenswaard bestond de hoop dat de soort iets zou toenemen, maar dat is helaas niet gebeurd.

Tot in de jaren '70 waren Grote Karekieten in diverse gebieden aanwezig en kwam het totaal aantal territoria boven de 10 uit. Het grootste aantal zat op de Strabrechtse Heide waar in 1968-70 9 en in 1971-73 6 territoria werden geteld. Daarna nam het aantal af tot een zeer laag niveau met jaarlijks hooguit een enkel territorium (1988 en 2000 waren met 3 territoria uitschieters).

Grote Karekiet: geteld aantal territoria in de Kempen in per decade in 1955-2020, berekend als de som van de maxima per gebied in die decade.

Die afname correspondeert in grote lijnen met die in Nederland: een daling van 85% in de periode 1975-2015 en zelfs 97% in de periode 1950-2015. De populatie zat vanaf 1970 (wellicht eerder) tot aan 1978 bijna in een vrije val. Ook daarna namen de landelijke aantallen gestaag af.

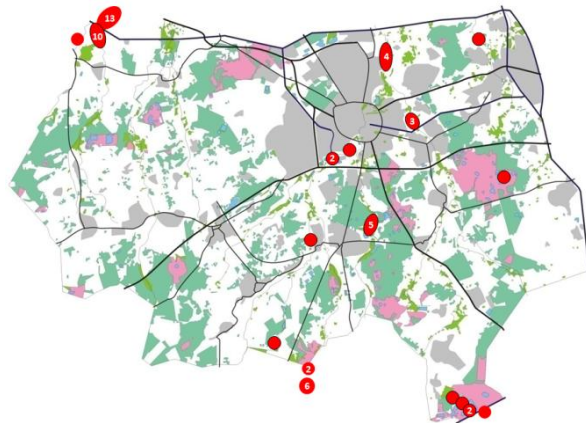
Heijnen, T. & M. Sloendregt 2021. De Grote Karekiet in de Kempen. *Blauwe Klauwier* 47(1): 14-20.

Rietzanger: 33 territoria geteld

Rietzanger in het Diessens Broek, 8 april 2020 (Frank Neijts)

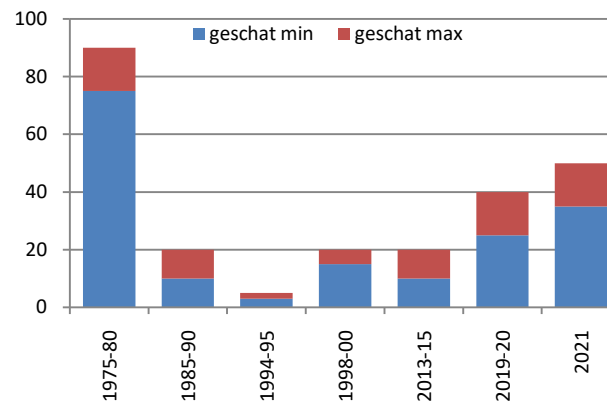
De Rietzanger is een zeer algemene vogel in het noorden en westen van het land, maar ronduit schaars op de hoge zandgronden, dus ook in de Kempen. De verspreidingskaart laat goed zien dat de soort zich binnen ons werkgebied grotendeels beperkt tot enkele gebieden.

Rietzanger: territoria in 2021.

Het was een zeer goed jaar vergeleken met de 23 terr. in 2019-20. Er waren minder territoria in het Diessens Broek (10), maar daar staan meer territoria tegenover in het dal van de Dommel en Kleine Dommel rond Eindhoven-Geldrop (10 in totaal), op de Visvijvers Valkenswaard (5) en bij de Ringselvennen (4).

Tot in de jaren '70 was de Rietzanger lokaal een algemene broedvogel. Zo waren op het Beuven in 1964 10-15 territoria te vinden en op de gehele Strabrechtse Heide in 1968-70 22 territoria. Het aantal territoria op de Ringselvennen en De Hoort werd in 1978 op 25 geschat en in 1980 werden alleen op de Hoort al 15 territoria geteld. Eind jaren '80 waren op de Ringselvennen en De Hoort zeker 10 territoria present.

Rietzanger: geschat aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes in 1975-2021.

In de periode 1970-85 vond in Nederland (en daarbuiten) een ineenstorting van de

Rietzangerpopulatie plaats als gevolg van droogte in de Sahel. Opvallend was dat de afname in een deel van de Kempen (zoals Strabrechtse Heide) in lijn hiermee was, maar bij Budel-Dorplein pas een decennium later begon.

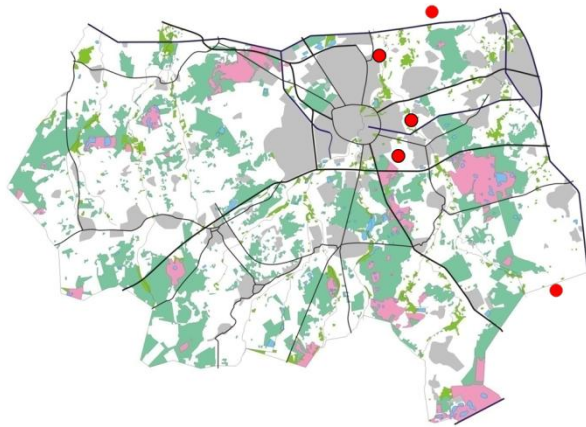
Daarna volgde in Nederland vanaf ca 1995 een spectaculair herstel. In de Kempen vond herstel later plaats en was, tot nu toe, minder 'massaal'. Mogelijk dat beheersmaatregelen, waarbij gezorgd wordt voor vernatting en waterretentie in bepaalde gebieden, een verdere impuls kunnen geven aan het herstel.

Nachtegaal: 3 territoria geteld

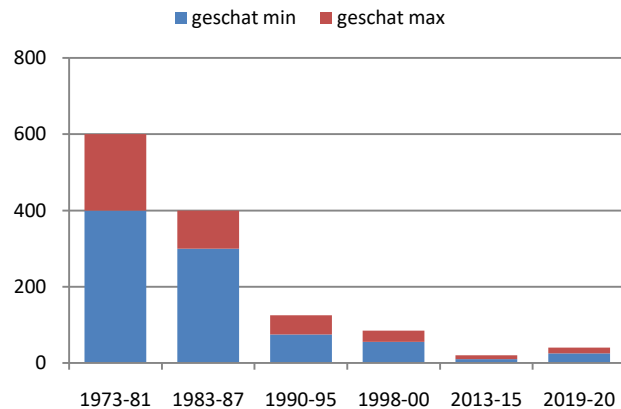
Nachtegaal in de Collse Zegge, 6 mei 2021 (Henk Hendriks)

De schamele drie territoria werden aangetroffen in het Dommeldal bij Bokt, de Collse Zegge bij Geldrop en de Gijzenrooise Zegge tussen Eindhoven en Geldrop.

Nachtegaal territoria in 2021.

In 2019-2020 werden 18 territoria in kaart gebracht, waarvan een aanzienlijk aantal alleen in 2019. Het werkelijke aantal werd toen geschat op 25-50 territoria, maar het lijkt er nu op dat dit een te optimistische schatting is geweest, in ieder geval voor wat betreft het aantal territoria in 2020.

Nachtegaal: geschat aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes in 1973-2020.

In de jaren '70 en begin '80 was de Nachtegaal een normale broedvogel van vochtiger bossen en de aantallen liepen in de honderden territoria. Daar is nu bijna niets meer van over. De achteruitgang trad in heel Hoog-Nederland op en wordt geweten aan verruiging van de bossen door ontwatering. Die verruiging is nadelig voor een grondfoeragerder als de Nachtegaal.

Paapje: 1 territorium geteld

Man Paapje bij het Beleven, 7 mei 2021 (Cor van Pelt)

Aan de noordrand van het Beuven was een territorium aanwezig: een mannetje zat hier een week lang te zingen, ruim binnen de datumgrenzen.

Verder werden er de afgelopen jaren geen territoria vastgesteld. Ook in de decennia daarvoor was de soort zeldzaam en meestal afwezig. Daar komt bij dat in het verleden doortrekkers geregeld als (mogelijk)

territorium bestempeld werden. Zekere broedgevallen werden gemeld in 2007 op de Malpie (uitgevlogen jongen) en 2012 op de Strabrechtse Heide (nest met eieren), maar documentatie ontbreekt.

Tapuit: 1 territorium geteld

Vrouw Tapuit op de Neterselse Heide, 30 augustus 2021 (Cor van Pelt)

In april en mei werden op allerlei plekken op de Strabrechtse Heide zingende vogels waargenomen. In één geval, tussen het Grafven en Henneven, werd met een zingende vogel op 27 april en 21 mei voldaan aan de broedvogelcriteria van twee of meer zangwaarnemingen tussen de datumgrenzen. Desondanks is het mogelijk dat het ook hier om een doortrekker ging. Een redelijk laat mannetje werd op 9 juni gezien op de Cartierheide. Dat was de enige

Plateaux, 7 mei 2021 (Tom Heijnen)

Strabrechtse Heide, 3 mei 2011 (Henk Hendriks)

Kranenveld, 15 april 2021 (Wim Deeßen)

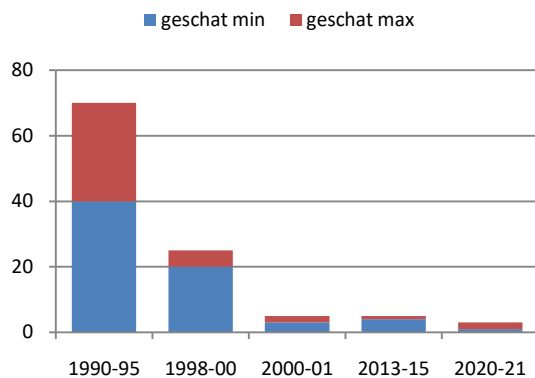

Loosdrechtse Plassen, 28 april 2021 (Jules Andela)

juniwaarneming in de Kempen. Er waren geen meldingen in juli.

Zowel in 2019 als 2020 werd 1 territorium in de Kempen vastgesteld, beide op de Strabrechtse Heide.

Tot in de jaren '90 kwamen enkele tientallen territoria in de Kempen voor. Gebieden met noemenswaardige aantallen waren de Strabrechtse Heide (9 territoria in 1968-70, 14 in 1971-73, 8 in 1978-80, 7 in 1983), Loozerheide (5 in 1979), Grootte Heide (11 in 1981 in oostelijk deel, 13 in 1987, >28 in 1988, >26 in 1989, >20 in 1990, 12 in 1991, 14 in 1993) en de Putberg (7 in 1981). Daarna ging het snel bergaf en vanaf 2000 waren er bijna geen territoria meer over.

Tapuit: geschat aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes in 1990-2021.

Dit beeld komt overeen met wat er in heel hoog Nederland is gebeurd. Vermoedelijk komt dit door een afname van foerageer- en

broedgebieden. Verzuring en vermeting werkten verrijging van de vegetatie in de hand. De afname van Konijnen zorgde eveneens voor verrijging (door wegvallen van vraat) en voor het verdwijnen van nestgelegenheden (door wegvallen van hopen).

 Wouters, P. 2006. Tapuit, Grootte Heide 2005. *Blauwe Klauwier* 32(1): 26-27.

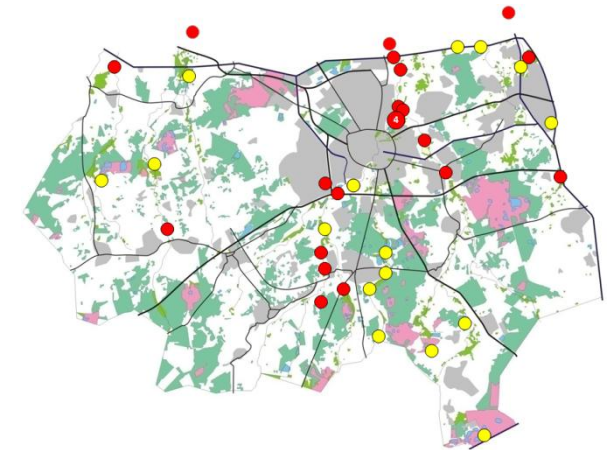
Grote Gele Kwikstaart: 20-36 territoria geteld

Vrouw Grote Gele Kwikstaart bij de Klotputten, 6 maart 2021 (Wim Deeben)

Het totaal aantal territoria was, vanwege het grote aandeel mogelijke territoria, lastig in te schatten. Het gros van de zekere territoria zat langs de Dommel, van de Malpie tot aan het Wilhelminakanaal. De waterzuivering van Eindhoven was met 4 territoria een klein bolwerk. Er waren bijna geen meldingen van vogels langs de kanalen, terwijl daar in voorgaande jaren de nodige territoria werden

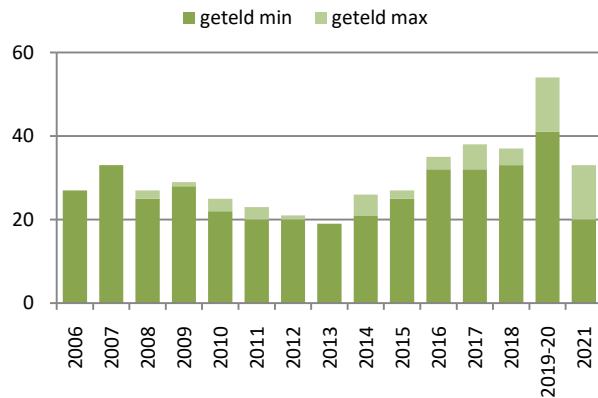
gevonden, maar wellicht was de onderzoeksinspanning daar geringer dan in andere jaren.

Grote Gele Kwikstaart territoria in 2021 (geel = mogelijk = 1 waarneming binnen de datumgrenzen).

In 2019-20 was de soort heel wat talrijker. Er werden toen 41-55 territoria in kaart gebracht, waaronder aanzienlijk meer territoria langs Dommel en Kleine Dommel. Wellicht was de afname in 2021, net als bij de IJsvogel, een gevolg van sterfte tijdens de korte maar pittige vorstperiode in februari 2021.

Hoewel het eerste broedgeval in de Kempen al uit 1951 stamt (in de Hertgang) duurde het tot 1996 voordat er weer een (mislukt) broedgeval volgde, dit keer bij de Volmolen bij Waalre.

Geteld aantal Grote Gele Kwikstaart territoria in de Kempen in een aantal jaren in 2006-2021.

Daarna werden jaarlijks enkele territoria geregistreerd maar hoe talrijk de soort inmiddels was, bleek uit een populatie-onderzoek dat in 2006 startte.

Gesommeerde schattingen van het aantal territoria per atlasblok komen overigens nog een stuk hoger uit dan de getelde aantallen: 40-55 territoria in 2013-15 en 50-60 territoria in 2019-20.

Website De Grote Gele Kwikstaart in Noord-Brabant: grotegelekwik.nl/

Braam, A. & J. Rahder 2009. Geschiedenis van een nieuwkomer - de grote gele kwikstaart als broedvogel in Brabant in 2006-2008. grotegelekwik.nl.

Kruisbek: 11-15 territoria geteld

Vrouw Kruisbek in de omgeving van de Achelse Kluis, 7 februari 2022 (Matthieu Jansen)

Hoewel de gegevens van de Kruisbek vermoedelijk een zeer onvolledig beeld geven van verspreiding en aantallen, valt het op dat er erg weinig zijn gevonden. In de westelijke Kempen werd geen enkele verdachte Kruisbek gezien en ook uit veel andere naaldbossen ontbreken waarnemingen. In Boswachterij de Kempen ten zuiden van de Cartierheide waren weliswaar veel waarnemingen, ook van vogels ter plaatse, maar vooral buiten de datumgrenzen (juni en juli). Ook in De Utrecht werden meermalen vogels waargenomen, maar niet zingend of in paren.

Ook in de oostelijke Kempen is het aantal vastgestelde territoria mager. In het Leenderbos werden er minder gevonden dan in 2020, maar wellicht zijn delen van dit gebied minder goed onderzocht.

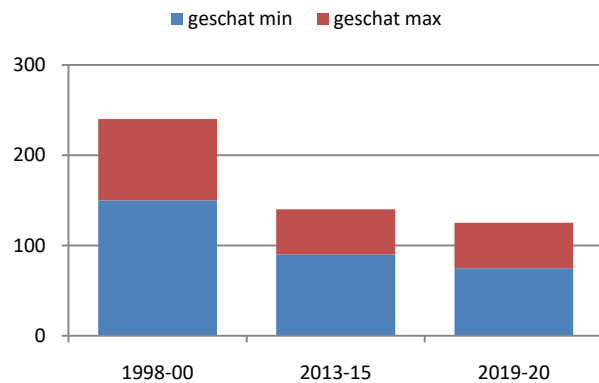

Kruisbek: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar etc. tussen de datum-grenzen, of 2 of meer waarnemingen van 1 adult tussen de datumgrenzen)

Zoals we vorig jaar al aangeven in ons artikel is de soort lastig vast te stellen als broedvogel, tenzij er vroeg in het jaar veldwerk aan gewijd wordt. Doordat bijna geen enkel gebied systematisch jaarlijks onderzocht wordt, kan dit ook bijdragen aan de fluctuaties in aantallen die we kunnen optekenen.

Desondanks leek 2021 wel degelijk een minder goed jaar dan 2019-20 toen 33-44 territoria opgetekend werden. Het werkelijke aantal territoria kan goed een veelvoud van de getelde aantallen zijn.

Van een uiterst zeldzame broedvogel tot in de jaren '70 is de soort in de Kempen een normale broedvogel geworden, met in goede jaren meer dan 100 territoria.

Dit is in lijn met het landelijke beeld. De aantallen kunnen jaarlijks echter enorm variëren, afhankelijk van de zaadcracht van de naaldbomen. De schattingen in de grafiek hierboven betreffen periodes zonder piekjaren. Topjaren in Nederland waren 1991, 1994 en 2003.

Kleine Barmsijs: 0 territoria geteld

Kleine Barmsijs bij de IJzeren Man in Geldrop, 29 november 2008 (Henk Hendriks)

Er zijn twee waarnemingen die niet voldoen aan de broedvogelcriteria, maar wel interessant zijn om te vermelden: op 14 april zong een vogel aan de rand van de oostelijke Visvijvers Valkenswaard, en op 7 juni zaten 2 vogels in de Rulse Beemden tussen Geldrop en Heeze, eentje volop roepend, waarna beide vogels wegvlogen.

In 2020 was er ook een opvallende melding die niet aan de criteria voldeed. Er werd toen op 14 en 21 mei een zingende vogel aangetroffen aan de zuidrand van de Strabrechtse Heide.

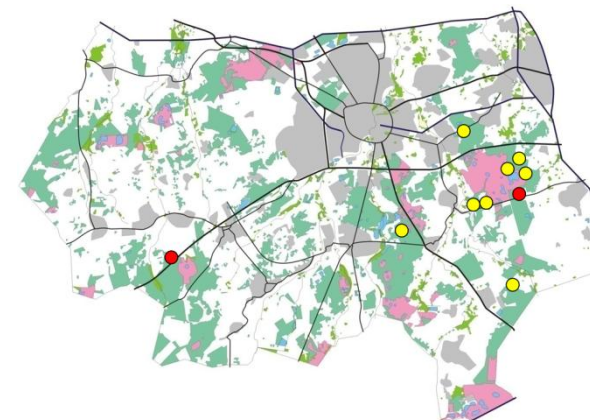
Van de Kleine Barmsijs is twee keer een territorium in de Kempen vastgesteld. In 1991 broedde een paar bij het Klein Hasselsven (18 maart baltsend, 5 juni alarmerend paar met 3 uitgevlogen jongen) en in 1998 zong een mannetje in Lierop van 10 t/m 22 mei.

Sijs: 2-10 territoria geteld

Man Sijs in Geldrop, 18 februari 2022 (Henk Hendriks)

De gegevens van een opvallende, in naaldbos broedende vogel als de Sijs zijn zeer incompleet. De twee territoria (rode stippen op de kaart) zijn gebaseerd op een zingend mannetje op 15 mei in het Vennenbos bij Bladel en een zingend mannetje op 22 april in de bossen van Somerense Heide ten westen van het Witven. De mogelijke territoria (gele stippen) kunnen uiteraard doortrekkers betreffen. Het is opvallend dat deze allemaal uit een beperkte regio in de oostelijke Kempen komen.

Sijs: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van adult tussen de datumgrenzen)

In 2019-20 werden 5-6 territoria gevonden, maar ook hier geldt dat het werkelijke aantal vele malen hoger kan zijn.

Het broeden van Sijzen in de Kempen werd pas in 1991 bewezen, al waren er daarvoor enkele verdachte waarnemingen.

Sijzen

Klotputten, 9 februari 2021 (Wim Deeben)

Achterste Brug, 25 januari 2021 (Tom Heijnen)

Diessens Broek, 21 december 2021 (Peter Simon)

Geldrop, 18 februari 2022 (Henk Hendriks)

In Nederland volgde het jaar daarna een piek aan territoria. De populatie fluctueerde flink, afhankelijk van de zaadzetting van naaldbomen. In de Kempen is de soort naar verhouding altijd schaars geweest, met wellicht 20-25 territoria in 1998-2000 en 15-25 territoria in 2013-15.

Dankwoord

Henk Sierdsema verstrekke 'zoals gewoonlijk' de basisgegevens; wederom dank Henk! Die gegevens werden verzameld door tientallen vogelaars die in de Kempen het veld ingingen én de moeite namen om hun waarnemingen digitaal vast te leggen.

Roel van den Heuvel verstrekke aanvullende informatie over Cetti's Zangers in De Bundertjes en Paapje bij het Beuven, Wil Beeren over Slechtvalk en meeuwen bij Budel-Dorplein, Theo van de Voort over weidevogels in Reusel-De Mierden, Frans Hijnen over Slechtvalken in en rond Eindhoven en Jan Kolsters over wespennesten. Dank aan alle fotografen voor de mooie foto's. ■

Dal van de Oude Strijper Aa bij de Gastelsche en Grootte Heide, 24 mei 2021 (TH)

Harold steekt een rivier op IJsland over (Marlies van den Broek)

Vogelgeluk in IJsland

Harold Bierens

Onderstaand verhaal is ooit geschreven voor een initiatief van Lex Peeters. Zijn 'Vogellogboek van de Twintigste Eeuw' wilde hij een vervolg geven met korte vogelverhalen uit het buitenland. Dit is een bewerking van dat verhaal uit begin deze eeuw.

In een ver verleden, voor ik vader werd en het woord vliegschaamte nog niet bestond, heb ik veel gereisd. Ik prijs me gelukkig met de vele mooie dingen die ik heb gezien. De miljoenen flamingo's in de Afrikaanse *Rift-valley*, *Resplendent Quetzals* in mysterieus nevelwoud, voorbijglijdende Andescondors in Peru en vele bontgekleurde soorten in exotische landschappen.

Als vogelaar gaat mijn voorkeur uit naar 'wetlands'. Het relatieve gemak waarmee je hier veel soorten in grote dichtheden kunt aantreffen is overweldigend. Dat geldt voor onze eigen Waddenzee en Biesbosch maar zeker in een vogelparadijs als Bharatpur (Keoladeo) in India. Hier tref je bomen afgeladen vol met diverse soorten reigers, ooievaars, ijsvogels en aalscholvers en daartussen enkele baltsende Saruskranen. Indrukken die je niet lichtelijk vergeet.

Arctische ruigte (alle foto's zijn van Harold)

Veel vogelhotspots bevinden zich in verre buitenlanden. Hier heb je niet alleen te maken met vaak een groter aantal, maar vooral ook jouw onbekende soorten. Spectaculair, maar het wordt er niet makkelijker op. Een sloot vol dringende zilverreigers en ijsvogels is kinderspel maar een regenwoud is andere koek. Zie alle

spinetails, *woodcreepers* enz. maar uit elkaar te houden. Niet voor niets zijn het vooral de kleurrijkste en opvallendste soorten die ik hier gezien heb.

In de Arctische ruigte van IJsland heb je daar geen last van. Determinatie vormt hier geen probleem met slechts een 'handvol'

bekende soorten. Hoewel ik nog steeds lyrisch kan worden over tropische regenwouden is de laatste jaren mijn interesse steeds meer opgeschoven in de richting van woeste onherbergzame gebieden. Klimmen of trektochten maken in echt ongerepte gebieden waar je op jezelf bent aangewezen. Dagen lopen door wildernis waar je nauwelijks menselijke invloed terugziet. Zoiets is in het drukke India ondenkbaar maar niet in IJsland waar ruig en ongerept de norm is. Sterker nog, in het binnenland is het een hele opgave om menselijke invloed terug te vinden.

Zwavelbron

Maar dit wil niet zeggen dat het daarom een dierenparadijs is. IJsland is een noordelijk en

sterk geïsoleerd eiland. Daarom komen hier nauwelijks landzoogdieren, geen reptielen en amfibieën en slechts 68 soorten broedvogels voor. Wat de laatste betreft, IJsland ligt niet op een belangrijke trekroute, daarom is de totale lijst nauwelijks groter al kent het eiland een aardige lijst met Amerikaanse dwaalgasten. Armoe troef dus?

Nee, en dat geldt zeker niet voor aantallen want plaatselijk zitten enorme dichtheden. IJsland herbergt enkele van Europa's grootste zeevogelkolonies o.a. voor de Alk. Ook Myvatn is een waar vogelparadijs. Op

en rond dit 'Muggenmeer' kun je o.a. 13 eendensoorten vinden in grote dichtheden, net als muggen overigens. Overal woeste ongerepte natuur, makkelijk vogelen met een aantal aantrekkelijke soorten, genieten dus? Ja, al heb ik vaak iets gemist.

Voor zon ga je niet naar IJsland maar Marlies, mijn vriendin, en ik

hadden vaak uitzonderlijk slecht weer. Kou, regen maar vooral de ongewoon harde stormwinden van soms windkracht 10 die

zorgden voor een dagenlange gele mist van zand. We waren onderweg naar het oosten. Regen en een gierende wind geselden de bus. Op deze open vlakte hadden ze vrij spel. Rechts de grauwe oceaan en links zover het oog reikte, en de regelmatige mist het toeliet, een zwarte woestijn van vulkaanstof.

Meeuwen op het ijs

Europa's grootste gletsjer zoekt hier een weg naar zee en zorgt zo voor talloze vrij meanderende en soms woeste rivieren. Bruggen en wegen zijn hier tot nu toe geen lang leven beschoren. De chauffeur had alles nodig om de bus op de weg te houden. Een weg die in hoog tempo door de storm met zand bedekt werd. Dat hier geen vogels zaten was voor mij heel acceptabel. Ik had dan ook diep respect voor een eenzame Grote Jager die deze ellende trotseerde.

Sneeuwgors

Papegaaiduikers

Grauwe Franjepoot

IJsduiker

Alpensneeuwhoen

Natuurlijk was het niet overal zo. In sommige rivierdalen barstte het van de Noordse Stormvogels, Koperwieken en Watersnippen. Op andere plekken werden we ingehaald door Regenwulpen en Bonte Strandlopers of stuitten we midden op een gletsjer op een bijna onzichtbaar Alpsneeuwhoen. Gewoon genieten zonder meteen een dikke 'birds of' in te duiken.

Nog een voordeel van 'schaarste' is dat je met minder al tevreden bent. Zo waren vier overvliegende Wilde Zwanen in een oerlandschap, evenals een vlak stukje gras aan een prachtig meertje met wat Kleine Rietganzen, al genoeg voor een volmaakt gelukkig gevoel. Toch bleef het me een beetje dwars zitten dat we in het binnenland grote stukken alleen waren, zonder vogels. De leegte gold ook meer voor bepaalde soorten. Na bijna drie weken had ik toch ruim zestig soorten gezien maar de plek van

de Giervalk was nog akelig leeg. Dit gevoel kende ik al want net als de veel andere vogelaars maak ook ik van tevoren een verlanglijstje met enkele aansprekende soorten. Dit wordt doorgaans niet volledig ingewilligd. In Bharatpur bijvoorbeeld liep ik de eerste dag licht gefrustreerd rond. Ik vond er pas rust nadat ik leerde dat Adjudanten (Maraboes) en Pelikanen in oktober niet aanwezig waren en ik m'n eerste Zwartnekooievaar gezien had. Zoiets gold ook voor hier. De Graspieper zou ik niet gemist hebben maar de reis was eigenlijk pas compleet met een IJslandse Giervalk.

De drie weken waren bijna om, dit was de laatste dag van onze laatste trekking. Een tocht van vier dagen in het binnenland. Morgen nog een stukje naar de zandweg die 's zomers de kortste verbinding vormt tussen Noord en Zuid om dan door de bus weer naar Reykjavik gebracht te worden. We zijn vanochtend bij twee prachtige gletsjers gestart. Langs een woest kolkende rivier onderin een diepe kloof lopen we een waterloze vlakte op. Dwergstruiken gaan over in een uitgestrekte mosvlakte. De kleur grijs verandert door een onderbreking van lavastructuren. De horizon wordt onderbroken door diversen tafelbergen waarop een subtiele lichtshow te zien is. Zonnestrallen lijken in gevecht met de bewolking om een plekje op de berghelling. De wolken winnen en pakken zich samen tot

een donker dreigende lucht. We gaan harder lopen en blijven zo urenlang de regengrens net voor. Koud is het wel. De wind is veranderd van een licht briesje vanochtend in een handenverlammende ijswind nu. We hebben het eigenlijk wel gehad. De 24 kilo op m'n rug en het wekenlange karige dieet eisen hun tol. Maar daar in de verte is een hut en ook onze kampeerplek. Het duurt toch nog twee en een half uur

voor we er zijn. De vlakte is bedrieglijk. Als we dichterbij komen zien we ook weer iets anders dan Goudplevieren. Kleine Jagers komen ons tegemoet, een Regenwulp vliegt op en Bonte Strandlopers voor ons uit. Alles lijkt hier mooier. Niet in de laatste plaats doordat een flinke gletsjer aan de rand van het meer ons luwte biedt. Het is half elf 's avonds, het licht op de gletsjer is fantastisch. Op het meer zitten enkele Wilde Zwanen en

we horen de ganzen. Onze kampeerplek is een bed van mos van het groenste groen. En dan, als na 10 uur lopen de rugzak eindelijk af mag komt ie daar aanvliegen, 'mijn' Giervalk. Met trage vleugelslag vliegt de forse valk over. Slechts een silhouet. Maar wat een gemak, met de Zeearend en het Smelleken als andere opties hoef ik niet te twijfelen. En ik..., ik heb er weer een perfecte dag in IJsland opzitten. ■

Oehoe in de omgeving van Veldhoven, 10 februari 2022 (TH)

Uit het veld: eerste indrukken Oehoe-inventarisatie 2022

Pieter Wouters

De laatste jaren werden steeds meer Oehoes gespot in de Kempen. Het leek me daarom wel tijd worden om het begin van de uitbreiding van deze soort vast te leggen. Gelukkig werd dit initiatief omarmd door zowel leden van onze eigen vogelwerkgroep als door andere vogelaars.

Oehoe in omgeving Veldhoven, 10 februari (TH)

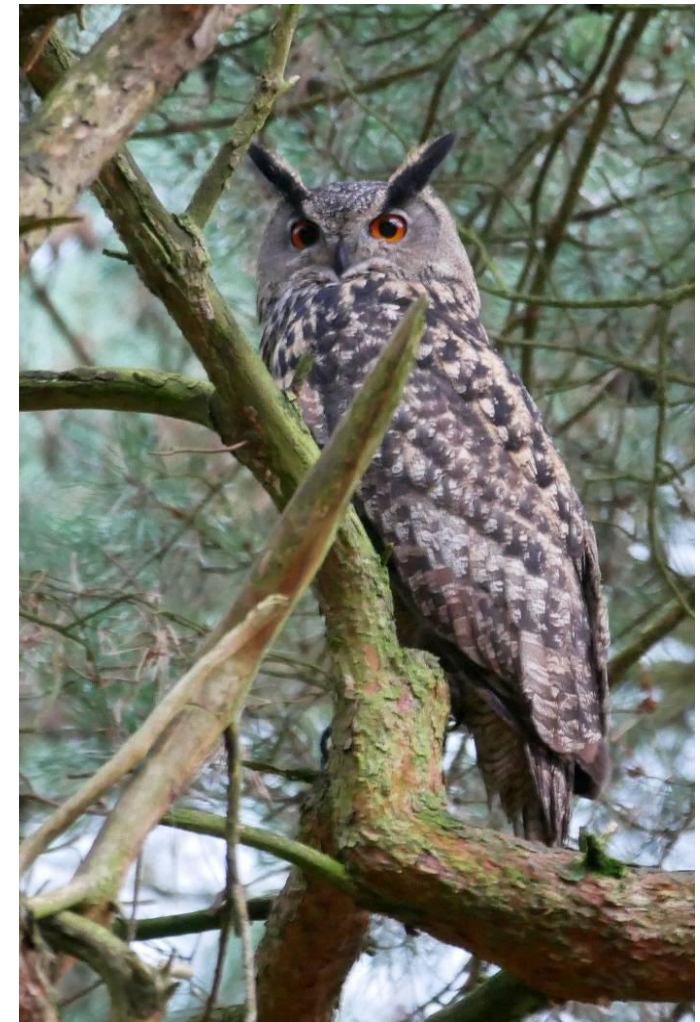
Hoe we te werk moesten gaan heb ik opgevraagd bij de oehoewerkgroep, want ik denk dat de meeste deelnemers, net als ikzelf, nul Oehoe ervaring hadden. Tenminste als het om het inventariseren van deze soort gaat.

Vanaf februari zijn we begonnen. De grotere bosgebieden probeerden we simultaan te tellen. Gelukkig waren diverse leden zo fanatiek om ook andere (kleinere) bosgebieden uit te kammen op Oehoes. Er werd me vooraf gevraagd hoeveel territoria ik verwachtte in de Kempen. Nou, 5 tot 10 leek me wel realistisch.

Tijdens het schrijven van deze eerste indruk zijn we al bijna aan het einde van de inventarisatieperiode. Ik geef toe dat het een beetje zoeken is naar een speld in een hooiberg, maar we hebben toch al zeven spelden gevonden. De laatste twee weken van de inventarisatieperiode moeten we nog de zuidwesthoek van ons werkgebied doen. Wie weet kunnen we daar ook nog een speld vinden. Dus mijn schatting was zeker reëel.

Als we deze inventarisatie met enige regelmaat gaan herhalen dan kunnen we de uitbreiding van deze soort in de Kempen aardig volgen.

In de volgende Blauwe Klauwier zal ik een artikel plaatsen met de resultaten. ■

Oehoe in omgeving Veldhoven, 10 februari (TH)

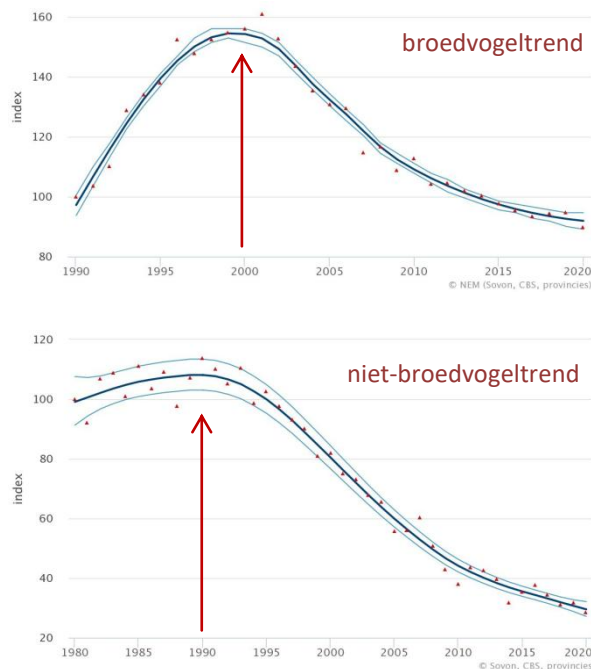

Roek in Limburg, 28 februari 2021 (Edwin van der Werf)

Roekenkolonies in de Kempen in de periode 1936-2020

Tom Heijnen

Roeken doen het niet goed in Nederland. De broedpopulatie gaat, na een spectaculaire stijging in de vorige eeuw, sinds ca 2000 achteruit en de winterpopulatie neemt sinds ca 1990 in omvang af (Hustings & Koffijberg 2018).

Figuur 1. Trend in Nederland als broedvogel in 1990-2020 en als niet-broedvogel in 1980-2020 (uit: Sovon 2022). De rode pijl geeft de piek aan.

Beide trends verliepen niet synchroon: de daling van overwinterende vogels was veel sterker en begon tien jaar eerder dan de afname van de eigen broedvogels (figuur 1). Dit kan alleen verklaard worden door uit te gaan van een verminderde instroom van overwinteraars (Hustings & Koffijberg 2018).

In de Kempen weten we al heel lang dat de aantallen overwinterende Roeken sinds het begin van de jaren negentig sterk zijn afgenomen (Wouters 2000, 2015). Een goed overzicht van het verloop van het aantal broedparen in de Kempen was echter nog niet beschikbaar.

Gegevens in recente rapportages van Sovon over de broedvogels in ons land (Boele et al. 2020, 2021) en op verspreidingskaarten vanaf 2015 op de Sovon website (Sovon 2022) geven voor de Kempen vanaf ca 2005 een onvolledig beeld van verspreiding en aantallen. De verspreidingskaartjes suggereren bijvoorbeeld het verdwijnen van de kolonies bij Luyksgestel en Bergeijk terwijl dat niet het geval was.

In dit artikel heb ik alle beschikbare gegevens bijeen gebracht. Deze geven een

goed beeld van de veranderingen die zowel in aantallen als verspreiding optraden.

Methode

Gegevens

Van broedende Roeken zijn naar verhouding veel gegevens bekend. Ze broeden in kolonies die in het vroege voorjaar relatief makkelijk te ontdekken en te tellen zijn en het aantal kolonies is bovendien beperkt (al neemt dit toe). En niet onbelangrijk: Roekenkolonies worden al sinds lange tijd bijgehouden in verband met de (vermeende) schade aan landbouwgewassen en overlast in woongebieden door lawaai en uitwerpselen. De Provincie is bevoegd om voor de Roek, die een beschermde status heeft, ontheffingen te verlenen.

De belangrijkste bronnen voor dit artikel waren voor de periode tot begin jaren '80 als volgt: t/m 1970 Feijen (1976), 1970 t/m 1975 Koelink & Laheij (1976), 1978 en 1979 Van Poppel (1981, 1983) en 1980 en 1985 Helmich (1987).

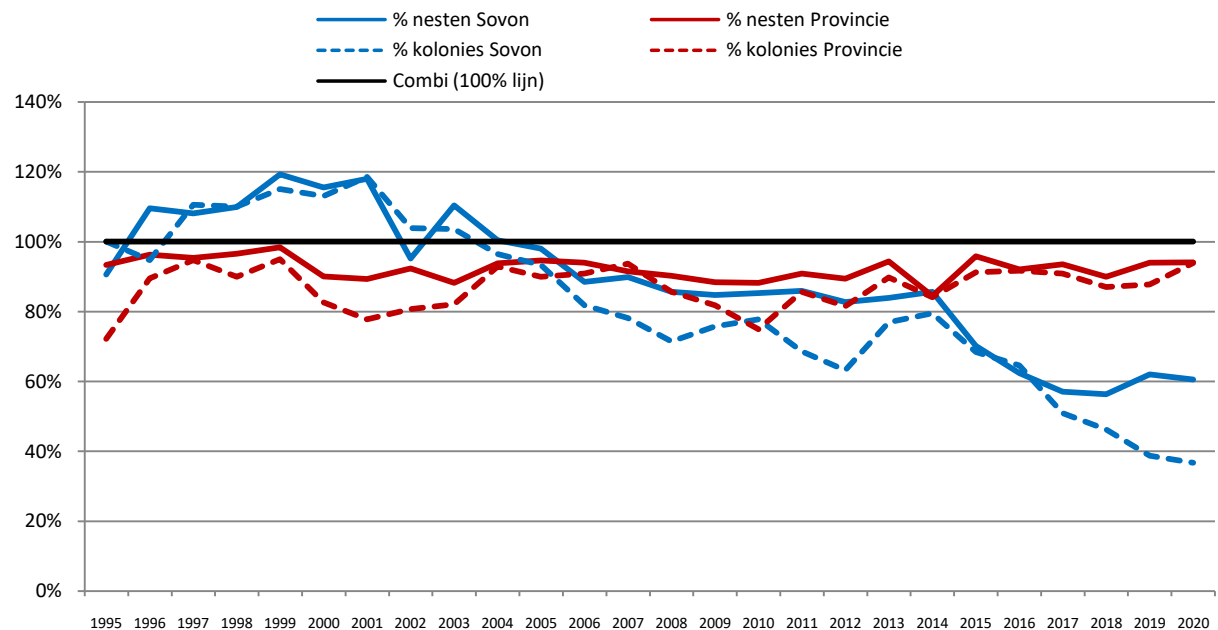
Vanaf 1985 worden tellingen van Roekenkolonies gecoördineerd en bijgehouden door Sovon ten behoeve van het Meetnet Broedvogels.

De Provincie Noord-Brabant telt sinds 1993 jaarlijks alle Roekenkolonies in de provincie. De gegevens van Sovon en Provincie bevatten veel dubbelingen en over en weer zijn er ook de nodige aanvullingen. M.b.v. een GIS-programma heb ik de gegevens uit beide datasets over elkaar heen gelegd en geanalyseerd. Belangrijke gegevens van Hilvarenbeek e.o. ontving ik van Peer Busink. Aanvullende gegevens kwamen verder uit Ornis (digitale archief van VWG De Kempen), vlakdekkende tellingen van de Provincie Noord-Brabant, waarneming.nl, met Avimap geregistreerde inventarisaties en de Nationale Databank Flora en Fauna. In het artikel verwijst ik wel naar artikelen en rapporten, maar niet naar databestanden.

Kanttekeningen

Het vinden en tellen van Roekenkolonies lijkt eenvoudig maar desondanks zijn er wat voetangels en klemmen. Het beeld van de broedpopulatie van de Roek in ruimte en tijd is daardoor niet compleet.

Tellingen zijn niet 100% volledig. Jaarlijks probeerden Sovon en de provincie alle kolonies te tellen, maar dat viel niet altijd mee. Dat blijkt als we de resultaten naast

Figuur 2. Volledigheid van de datasets van Sovon en Provincie: jaarlijks aantal nesten en kolonies in de Kempen in 1995-2020, uitgedrukt als percentage van het aantal na analyse van beide datasets en andere bronnen (Combi).

elkaar leggen (figuur 2). Beide telprojecten misten kolonies. De provinciale tellingen waren met 88-98% het meest volledig en de jaarlijkse variatie was beperkt.

Anders was dat met de Sovon dataset. In eerste instantie lag het % nesten en kolonies zelfs hoger, tot 119%, dan wat ik zelf als aantal heb aangehouden. Dit kan komen door misinterpretaties van mij omdat ik bij twijfel aan de voorzichtige kant bleef, maar ik ben zeker de nodige dubbele registraties tegengekomen. Belangrijke oorzaak was het opsplitsen van kolonies waarbij in een aantal gevallen de nesten van satellietkolonies bij

elkaar werden opgeteld en vastgelegd bij de oorspronkelijke kolonie, en in andere gevallen apart werden geregistreerd. Dit is een belangrijke reden dat het aantal kolonies in de Sovon dataset geen goed beeld meer geeft van het werkelijke aantal kolonies. Ook kwam ik regelmatig foutieve locaties tegen in het Sovon materiaal. Verder is goed te zien dat de Sovon dataset vanaf ca 2005 steeds onvollediger werd, met name door het ontbreken van gegevens uit de omgeving van Bergeijk en Luyksgestel.

Koloniesplitsingen, verschillen in nauwkeurigheid van de locatie van kolonies, onduidelijkheden over wanneer een kolonie apart geregistreerd moest en meldingen van meerdere waarnemers, leidden regelmatig tot onduidelijkheden over wat klopt en wat niet. Zoals gezegd: als ik twijfelde ben ik aan de voorzichtige kant gebleven en wellicht heb ik daarbij valide gegevens ter zijde gelegd.

Door de toenemende versnippering en verstoring van kolonies (zie verderop in dit artikel) ontstonden steeds nieuwe kolonies en/of waren kolonies maar een beperkt aantal jaren bezet. Zulke kolonies, zeker kleine en daarvan waren er heel wat van, konden gemist worden. De totale omvang van deze 'missers' is niet nader te duiden.

Niet alle nesten worden gebruikt. De nesten van Roeken die bijvoorbeeld in zomereiken en dennen zitten overleven flinke stormen en zijn het jaar daarop nog aanwezig, terwijl nesten in populieren tijdens winterse stormen uit de bomen waaien (Ecologisch Adviesbureau Cools 2005).

Niet alle nesten in een kolonie, overjarig of nieuw gebouwd, worden gebruikt om te broeden. In één kolonie tussen Tilburg en Breda werd de bezetting begin mei gecheckt: van de 315 nesten werden er 245 (78%) gebruikt om in te broeden (Ecologisch Adviesbureau Cools 2005).

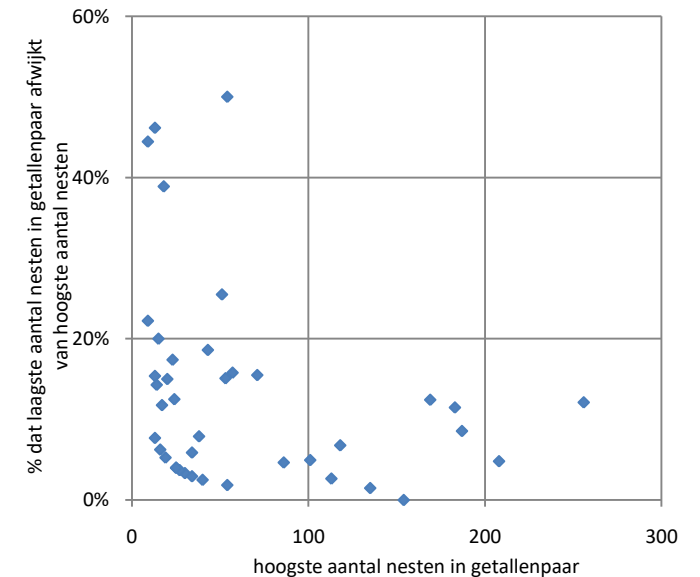
Bij Roekentellingen worden de nesten vanaf de grond geteld, vaak zonder dat het onderscheid tussen bezet en niet bezet gemaakt wordt of kan worden. Deze manier van tellen leidt tot een overschatting van de broedpopulatie.

Kolonies tellen valt niet mee. Het tellen van nesten is niet altijd makkelijk. Bij een telling te vroeg in het voorjaar kan het zijn dat nog niet alle paren een nest hebben gebouwd, terwijl de nesten bij een te late telling deels aan het oog onttrokken kunnen worden door het gebladerte. Ook valt het niet mee om grotere kolonies hoog in de bomen goed te tellen; je moet de nesten in gedachten 'afstrepen'. Een nest kan zo gemist worden, en ook bestaat de kans op dubbeltellen.

Kolonies verdwijnen en verschijnen. Het verstoren van kolonies leidt tot het verlaten van nesten en eventuele vestigingen elders. Dit is in Hilvarenbeek jaarlijks het geval. In de loop van het seizoen verdwijnen hier kolonies en ontstaan nieuwe kolonies.

De ene telling (teller) is de andere niet. Veel kolonies zijn zowel door de Provincie Noord-Brabant als door Sovon geteld. Er zijn regelmatig aanzienlijke verschillen in de telresultaten, óók bij kleinere kolonies. Om dat inzichtelijk te maken heb ik uit de gegevens van Sovon en provincie zes jaren (1995, 2000, 2005, 2010, 2015 en 2020)

onder de loep genomen. Van iedere kolonie die door zowel Sovon als provincie was geteld, noteerde ik het minimum aantal en maximum aantal nesten. Als beide identiek waren, dan sloeg ik die over omdat ik aan de data niet kon zien of dat kwam doordat twee tellers op hetzelfde aantal uitkwamen, of dat de twee cijfers een kopie van elkaar waren. Uiteindelijk hield ik 40 getallenparen over. Ik berekende hoe groot de afwijking van het minimum aantal in het getallenpaar was t.o.v. het maximum aantal (figuur 3).

Figuur 3. Intertellingvariatie (zie tekst voor uitleg).

De algemene trend is dat de procentuele afwijking bij kleine kolonies groter is dan bij grotere kolonies. Die afwijking kan fors zijn, tot 50% bij kolonies tot 50 nesten en tot 12% bij kolonies van 100 tot 250 nesten.

Als er meerdere tellingen van een kolonie beschikbaar waren dan heb ik steeds de hoogste waarde genomen vanuit de (niet getoetste) aanname dat de kans op het missen van nesten groter is dan op dubbeltellen.

Wat is een kolonie. Het is, zeker met de toenemende versnippering van kolonies, niet altijd duidelijk wat onder een 'kolonie' verstaan moet worden. Ook is niet duidelijk hoe dit door de tellers werd geïnterpreteerd en vastgelegd. De gegevens van provincie en Sovon laten wel zien dat dit op verschillende manieren is gebeurd. Over het algemeen zijn de provinciale gegevens gedetailleerder dan de Sovon gegevens.

Resultaten

Aantallen en verspreiding

Voor het beschrijven van de verspreiding en aantallen in de periode 1936-2020 zijn de gegevens 'opgeknipt' in jaren of periodes. De verspreidingskaartjes (figuur 4) geven een ruimtelijk beeld van verspreiding en aantallen in de loop van de tijd. Op de kaartjes zijn kolonies met een onderlinge afstand van minder dan 100m als één kolonie ingetekend. In het geval van periodes werd steeds het maximum aantal nesten per kolonie in de periode genomen. Dit heeft als nadeel dat fluctuaties worden

gemaskeerd en als voordeel dat tekortkomingen van eenmalige tellingen minder invloed hebben.

Tot 1966. Een landelijke oproep bracht in 1936 slechts één kolonie aan het licht, maar wel een hele grote: in het Kasteelbos van Heeze werden 1.839 nesten geteld! Dit was één van de zeven kolonies in Nederland in 1936 met meer dan 1.000 nesten (Redactie Ardea 1937).

De kolonie bij Heeze was in 1924 al bekend en telde ook toen meer dan 1.000 nesten (Wolda 1925). In 1944 viel die kolonie in de categorie 501-1000 nesten (Feijen 1976) en in 1954 waren er 300 nesten (van Erve et al. 1967). In Eindhoven werd de Roek in 1944-45 als broedvogel gemeld op Landgoed De Wielewaal en in het Genderbeemden (tegenwoordig woonwijk Genderdal).

Roek aan de Akkerstraat bij Hilvarenbeek, 28 april 2021 (Pieter Wouters)

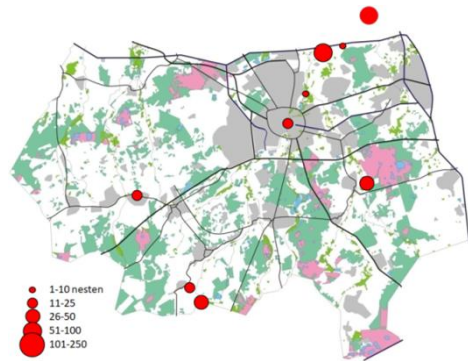
1966-1967. De kolonie in het Kasteelbos van Heeze was geslonken tot 100 in 1966 (van Erve et al. 1967) en 75 in 1967 (Koelink & Laheij 1976). In 1966 was ook nog een kolonie aanwezig in de gemeente Bergeijk met 80 nesten (van Erve et al. 1967). Wellicht betrof dit de Woeste Polder waarvan in 1967 25 nesten werden gemeld (Koelink & Laheij 1976). In 1967 waren voorts kleine kolonies bekend van Heerendonk bij Nuenen (9 nesten) en het Kasteelbos van Geldrop (20 nesten) (Koelink & Laheij 1976).

1970-1971. Er werden 242 nesten geteld, verdeeld over 8 kolonies. De koloniegrootte varieerde van 1 tot 97 en bedroeg gemiddeld 30 nesten. De grootste kolonie was te vinden in Heerendonk (97 nesten), gevolgd door Kasteelbos Heeze (42), De Maaij/Woeste Polder bij Bergeijk (34) en Sengelbroek bij Luyksgestel (28).

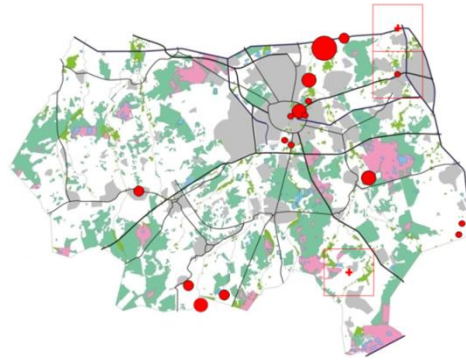
1973-1977. Het geteld aantal nesten bedroeg circa 480 in 17 kolonies. De koloniegrootte varieerde van 2 tot 190 nesten met een gemiddelde van 28. Heerendonk had wederom de grootste kolonie (183 in 1975, 190 in 1976), gevolgd door Kasteelbos Heeze (50 in 1973; echter in 1976 vermoedelijk slechts 5 als gevolg van moedwillige verstoring sinds 1973) en aan de Parklaan in Eindhoven (40-50 in 1974).

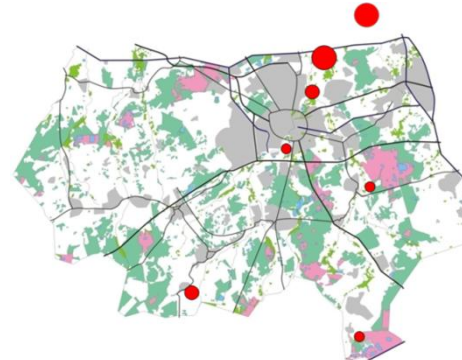
1970-1971

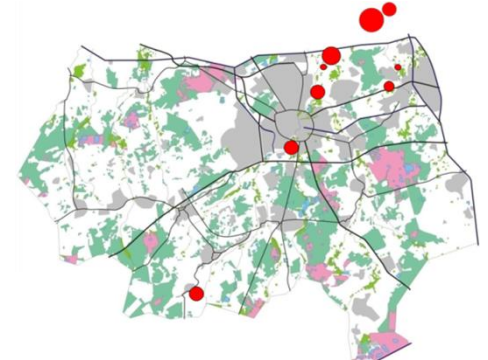
1973-1977

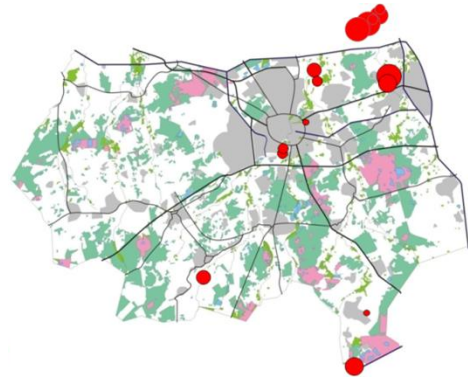
1978

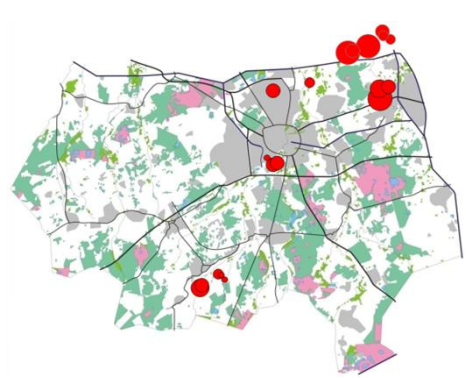
1979

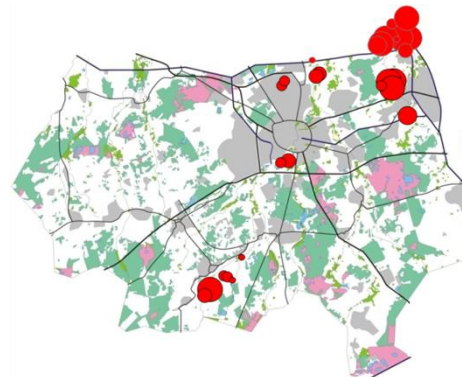
1985-1986

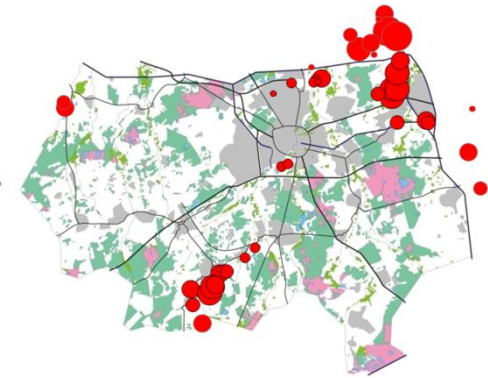
1990

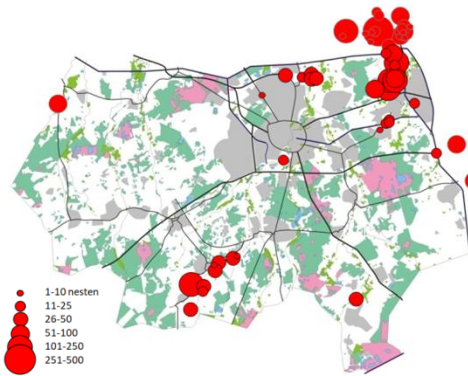
1995

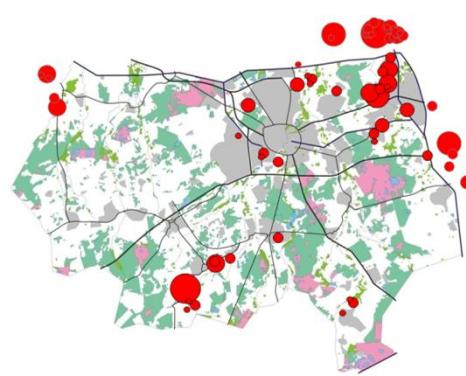
2000

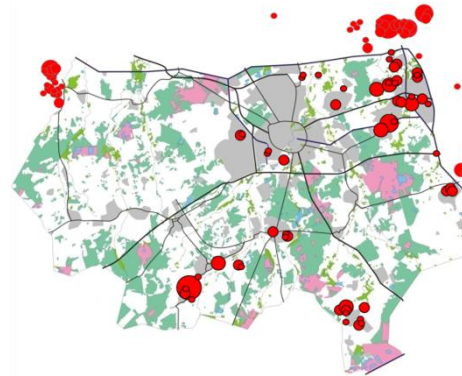
2005

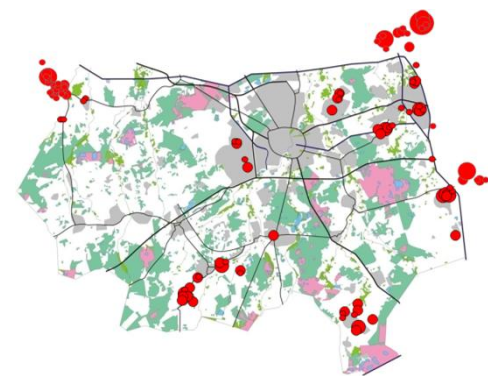
2010

2015

2020

Figuur 4. Ligging en omvang van Roekenkolonies in 1970-2020.

1978-1979. Ad van Poppel (1978, 1983) telde de gehele provincie in 1978 en 1979 op Roeken. Hij had de indruk dat zijn tellingen nagenoeg compleet waren. In 1978 werden in de Kempen 272 nesten geregistreerd in 6 kolonies. De kolonie-grootte varieerde van 14 tot 154 nesten met een gemiddelde van 45. Veruit de grootste kolonie was in Heeren-donk met 154 nesten. De overige kolonies kwamen niet boven 32 nesten uit. In 1979 waren er 206 nesten verdeeld over 7 kolonies. De omvang van de kolonies varieerde van 4 tot 68 met een gemiddelde van 29 nesten. De Heerendonkse kolonie was nog steeds de grootste maar met 68 nesten wel aanzienlijk geslonken.

1985-1986. Het aantal nesten bedroeg 482 verdeeld over 11 kolonies. Het aantal nesten per kolonie varieerde van 2 tot 188 met een gemiddelde van 44. Bij Stiphout waren de grootste kolonies te vinden, nl. in 1985 126 nesten aan de Broekholbeke (188 in 1986) en 64 aan de Venstraat.

1990. Er werden 481 nesten geteld verdeeld over 12 kolonies. Het aantal nesten per kolonie varieerde van 2 tot 144 en het gemiddelde was 40 nesten per kolonie. De grootste kolonie (144 nesten) was aan de Gasthuisstraat in de ZO-hoek van Stiphout.

1995. Het aantal nesten was t.o.v. van 1990 verdubbeld en bedroeg 1017, verdeeld over 18 kolonies. De koloniegrootte varieerde van 4 tot 208 en bedroeg gemiddeld 57 nesten. De grootste kolonie was dit keer gevestigd in de Kromhurken bij Bergeijk (208 nesten), maar bij Stiphout en Helmond waren ook grotere kolonies te vinden: 187 nesten aan de ZO-rand van Stiphout, 154 nesten in de Warande bij Helmond en 135 nesten aan de N-rand van Stiphout.

2000. De groei was er nog niet uit. Er werden 1316 nesten geteld in 23 kolonies. De kolonies varieerden in grootte van 2 tot 199 met een gemiddelde van 57 nesten. Grote aantallen waren wederom aanwezig in

de NW-hoek van de Kempen in en rond Mierlo, Helmond, Stiphout en Aarle-Rixtel met in totaal 827 nesten, waaronder de grootste kolonie van de Kempen met 199 nesten aan de Schootensedreef in Stiphout. Ook het beekdal van de Keersop tussen Dommelen en Luyksgestel was goed bezet met in totaal 338 nesten waaronder een kolonie van 135 nesten.

2005. De 1403 getelde nesten waren verdeeld over 30 kolonies. De grootte van de kolonies varieerde van 2 tot 208 nesten met een gemiddelde van 47. De grootste aantallen waren wederom te vinden in de NW-hoek van de Kempen in en

Kleine kolonie op het kerkhof van de Christus Koningkerk in Veldhoven, 17 april 2021 (Wim Deeben)

rond Mierlo, Helmond, Stiphout en Aarle-Rixtel: in totaal 835 nesten in 14 kolonies, waaronder 208 nesten aan de Schootense-dreef in Stiphout.

In het beekdal van de Keersop tussen Dommel en Luyksgestel werden 361 nesten in 8 kolonies geteld, waaronder een kolonie van 183 nesten.

2010. Er werden 1152 nesten in 36 kolonies geteld. De koloniegrootte varieerde van 1 tot 256 en was gemiddeld 32 nesten.

Grote aantallen waren weer aanwezig in de NW-hoek van de Kempen in en rond Mierlo, Helmond, Stiphout en Aarle-Rixtel met in totaal 566 nesten in 15 kolonies, waaronder een kolonie van 169 nesten aan de Schootensedreef in Stiphout.

In het beekdal van de Keersop tussen Dommel en Luyksgestel werden 406 nesten in 8 kolonies geteld, waaronder de grootste kolonie van de Kempen met 256 nesten.

2015. Het aantal nesten was met 1009 iets lager dan in 2010, maar het aantal kolonies was met 57 aanmerkelijk groter. De koloniegrootte varieerde van 2 tot 158 en bedroeg gemiddeld 18 nesten.

In en rond Mierlo, Helmond, Stiphout en Aarle-Rixtel waren 451 nesten in 23 kolonies aanwezig en de grootste kolonie had een omvang van 77 nesten.

In het beekdal van de Keersop tussen Westerhoven en Luyksgestel werden 243

nesten in 8 kolonies geteld, waaronder met 158 nesten de grootste kolonie in de Kempen.

Opvallend was de uitbreiding van de Roek in Valkenswaard (48 nesten in 4 kolonies) en in en rondom Budel (130 nesten in 9 kolonies).

2020. Het aantal nesten bedroeg 710 verdeeld over 49 kolonies. De kolonies varieerden van 1 tot (slechts!) 43 nesten en het gemiddelde was 14.

In en rond Mierlo, Helmond, Stiphout en Aarle-Rixtel werden 214 nesten in 18 kolonies geteld.

In het beekdal van de Keersop tussen Dommel en Luyksgestel werden 175 nesten in 10 kolonies gevonden, en in Valkenswaard waren er 18 nesten.

In Someren en omgeving werden 133 nesten in 8 kolonies geteld en in Budel en omgeving 82 nesten in 4 kolonies.

Koloniegrootte

De verdeling van de kolonies over de koloniegrootte varieerde per jaar/periode (figuur 5) en laat een aantal opvallende verschuivingen zien.

Samenvattend waren er, voor zover bekend, in de jaren '20, '30 en '50 maar één of twee kolonies, maar die waren wel van enorme omvang met als absolute topper de kolonie van 1839 nesten in 1936 in het Kasteelbos van Heeze.

In de jaren '60, '70 en '80 waren er weinig kolonies, waaronder maar een enkele met meer dan 50 nesten terwijl kolonies met meer dan 250 nesten niet voorkwamen. Daarna nam de Roek tot 2000 fors toe en het is opvallend dat de toename van kolonies redelijk gelijk verdeeld was over de diverse koloniegroottes. Anders gezegd, er waren toen ongeveer evenveel kleine als grote kolonies.

Daarna begon een forse afname van het aantal nesten en begon een 'scheefgroei' van het aantal kolonies over de koloniegroottes. Er kwamen steeds meer kleinere kolonies en grotere kolonies verdwenen. Terwijl er in 2000 nog 10 kolonies waren met 51 of meer nesten was dat er in 2020 één. De gemiddelde koloniegrootte daalde van 55 in 2000 naar 15 in 2020, en de mediane koloniegrootte ging van 34 in 2000 naar 11 in 2020.

Ten opzichte van vroeger waren Roekenkolonies in 2020 talrijker en kleiner. De helft bestond nu uit 1-10 nesten. In het verleden (jaren '90 t/m jaren '10) kwamen veel minder kolonies voor maar waren kolonies van meer dan 50 nesten geen uitzondering. Ook kolonies van 100 nesten of meer kwamen toen voor.

Figuur 5. Aantal kolonies (verticale as) per koloniegrootte (categorie aantal nesten, horizontale as) in de Kempen in 1924-2020.

Broedhabitat

Roeken broedden in bosjes, bomenrijen en een enkele keer in losstaande bomen. Vaak ging het om Canadapopulieren maar ook andere loofboomsoorten werden gebruikt. Een locatie te midden van bebouwing of langs een drukke weg was geen probleem. Belangrijk was de nabijheid (binnen enkele kilometers) van graslanden en akkers waar de vogels voedsel (vooral insecten en wormen) konden vinden. Ook parken en wegbermen werden als foerageergebied gebruikt.

Een analyse van het broedhabitat heb ik in het kader van dit artikel niet uitgevoerd.

Verstoringsen

Roekenkolonies waren en zijn vaak te vinden in Canadapopulieren. Veelal worden deze populieren na enkele tientallen jaren gekapt. Dit is een belangrijke oorzaak van het verdwijnen of verkleinen van kolonies. Er zijn geen systematisch verzamelde gegevens beschikbaar waarmee de invloed van het kappen van Canadapopulieren en andere boomsoorten in de Kempen gekwantificeerd kan worden.

Van 1943 tot 1977 was de Roek niet beschermd en jacht, verstoring en vergiftiging kwamen toen volop voor (Helmich 1987). In welke mate dit in Noord-Brabant en de Kempen speelde is niet

bekend. Sinds 1977 is de soort beschermd en mag alleen met een ontheffing van de provincie bestreden worden.

In 1978 werd voor het eerst een kolonie bij Budel-Dorplein gemeld, maar onder de 18 nesten lagen gedurende het broedseizoen veelvuldig dode volwassen vogels zonder schotwonden, wat op vergiftiging wees (van Poppel 1983).

Aan de Fressevenweg in Bergeijk zijn in de broedtijd in sommige jaren (2011, 2013, 2020) dode Roeken onder de kolonie gevonden wat wellicht wees op vergiftiging (bron: Provinciale Roekentellingen).

Een ontheffing van de beschermde status van de Roek kan worden verleend als sprake is van schade of overlast. In Hilvarenbeek werden en worden Roeken bestreden vanwege overlast voor de bewoners door lawaai, poep en nestmateriaal (Cattenstart 2020). In de periode 2011-19 werden jaarlijks tussen de 2 en 7 kolonies verstoord. In 2020 ging het om 12 kolonies met in totaal 90 nesten. Tenminste een deel van de verstoorde paren vestigde zich vervolgens elders (gegevens Peer Busink).

Afschot vond in Noord-Brabant af en toe plaats als dat nodig werd geacht in verband met de veiligheid van het luchtverkeer of de schade aan gewassen, maar in de periode 1 april 2010 t/m 31 maart 2016 was er geen enkel geregistreerd geval in de Kempen

(gegevens in Kloen et al. 2017). In het provinciale faunabeheerplan 2017-2023 wordt geconcludeerd dat “het geregistreerde schadeniveau aan gewassen vrij laag is. Mede gezien de duidelijk dalende trend van de roek zijn ontheffingen voor aan verjaging ondersteunend doden vanwege schade aan gewassen niet langer noodzakelijk. Ontheffingen vanwege overlast of risico’s voor de volksgezondheid kunnen nog wel noodzakelijk zijn.” (Kloen et al. 2017).

Roeken in het Diessens Broek, 1 januari 2022 (Peter Simon).

Veranderingen in perspectief

De ontwikkeling van het aantal nesten en kolonies in de Kempen is samengevat in figuren 6 en 7. De gegevens uit de eerste helft van de 20^e eeuw zijn zeer spaarzaam maar vanaf 1966 is het totaalbeeld vrij tot zeer compleet. Hieronder wordt het beeld van de Kempen vergeleken met Nederland en met regio's rondom de Kempen.

Tot 1977. De spaarzame gegevens uit de eerste helft van de vorige eeuw lijken er op te wijzen dat de afname in de Kempen zich in de jaren '40 en '50 voltrok. Medio jaren '60 tot begin jaren '70 kwam de totale populatie in de Kempen niet boven de 242 nesten en 8 kolonies uit. Daarna was er medio jaren '70 een piekje met 480 nesten in 17 kolonies. Eind jaren '70 was de populatieomvang weer op het lage niveau van voor de piek.

In Nederland nam de Roek na 1936 toe tot een hoogtepunt rond 1950 (Schoppers 2004, figuur 9), terwijl de spaarzame gegevens uit de Kempen er op wijzen dat de populatie toen al sterk afgenomen was. Na 1950 zette in Nederland een scherpe daling in als gevolg van afschot, systematische verstoring en vernietiging van nesten, vergiftiging (zowel direct gericht op Roeken als indirect via pesticidengebruik op het boerenland) en het kappen van bomen (Feijen 1976, Hustings et al. 2006).

In de provincie Noord-Brabant decimeerde de stand in de jaren '50 en '60 door felle vervolging, waaronder het vernietigen van complete kolonies. Het aantal nesten in de provincie nam af van 5.900 in 1936 naar 550 in 1966 (van Erve et al. 1967).

In Belgisch Limburg nam het aantal Roekennesten tot eind jaren '50 toe maar in de jaren '60 werd de soort plots meedogenloos uitgeroeid. Ook daarna verdwenen kolonies onder meer door het kappen van nestbomen en vervolging (Stevens et al. 2021).

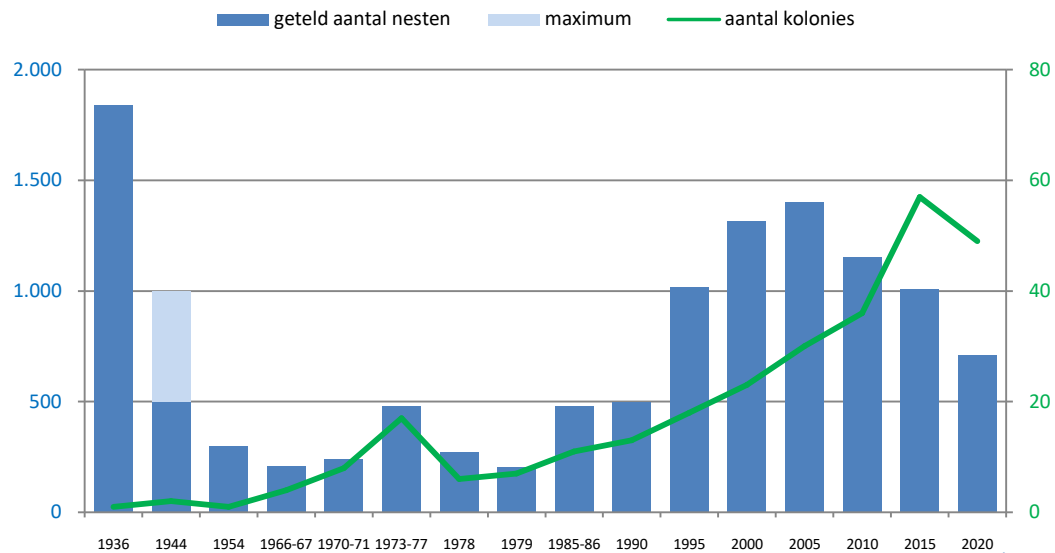
1977-2001. De Roek nam in de Kempen toe van 206 nesten in 6 kolonies in 1979 naar ca 480 nesten in 11-12 kolonies medio jaren '80 en begin '90. De groei zette toen fors door totdat in 2001 de piek bereikt werd van 1436 nesten, een verzesvoudiging van het aantal in 1970 en een verzevenvoudiging van het aantal in 1978. De gemiddelde jaarlijkse groei in de periode 1970-2001 bedroeg 6% (in 1978-2001 9,2%).

In 1977 werd de Roek wettelijk beschermd en min of meer in dezelfde periode werd het pesticidengebruik aan banden gelegd (Schoppers 2004, Anonymus 2012). Volgens Schoppers (2004) was het gunstig voor de Roek dat de hoeveelheid bodemdieren door zware bemesting toenam, maar in een verkenning van de Commissie Deskundigen Meststoffenwet (2020) blijkt dat de relatie

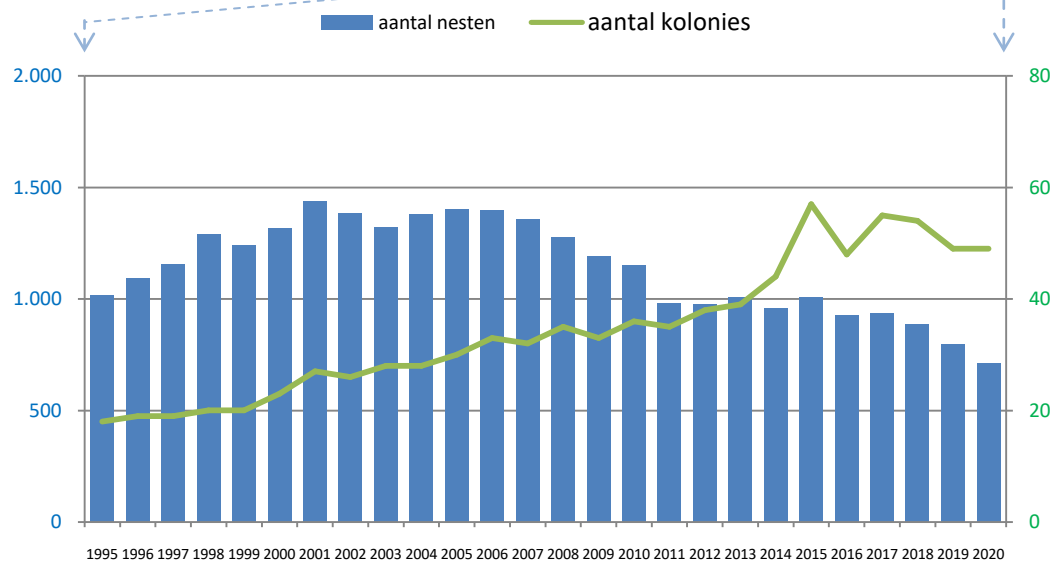
tussen bemesting en regenwormen (een belangrijke voedselbron voor Roeken) complex en zowel positief als negatief kan zijn. Een andere factor die voor de groei van belang was, was de toename van nestgelegenheid door aanplant in zowel stedelijke omgeving en als buitengebied (Schoppers 2004). Het is niet mogelijk om te duiden wat de afzonderlijke bijdrage van deze veranderingen is geweest aan de toename in Nederland, maar alles bijeen was het resultaat in ieder geval spectaculair. De Roek nam toe van ca 11.000 broedparen in 1970 en ca 20.000 in 1980 tot ca 64.000 in 2000, bijna een verzesvoudiging t.o.v. 1970 (Schoppers 2004). De gemiddelde jaarlijkse groei in de periode 1970-2000 bedroeg 6,0% wat overeenkomst met het groeipercentage in de Kempen (eveneens 6,0%).

In Nederlands Limburg trad in de periode 1979-2003 een verviervoudiging op, van 825 naar 3800 nesten (Hustings et al. 2006; figuur 11) ofwel een gemiddelde jaarlijkse groei van 6,5%. In Belgisch Limburg nam het aantal nesten toe van 339 in 1983 naar 600 in 1992, 825 in 1994 en ca 1250 in 2002 (Stevens et al. 2021; figuur 13) wat neerkwam op een gemiddelde groei van 7,1% per jaar. In de Belgische Zuiderkempen vestigde de Roek zich in 1989 (7 nesten in 1 kolonie) waarna de populatie gestaag groeide tot 256 nesten 9 kolonies in 2000 (Berghmans 2017; figuur 12).

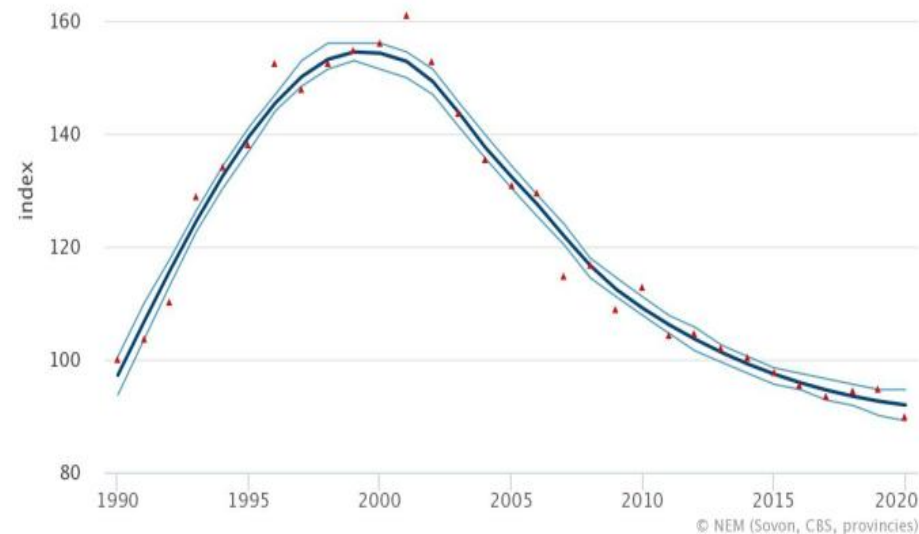

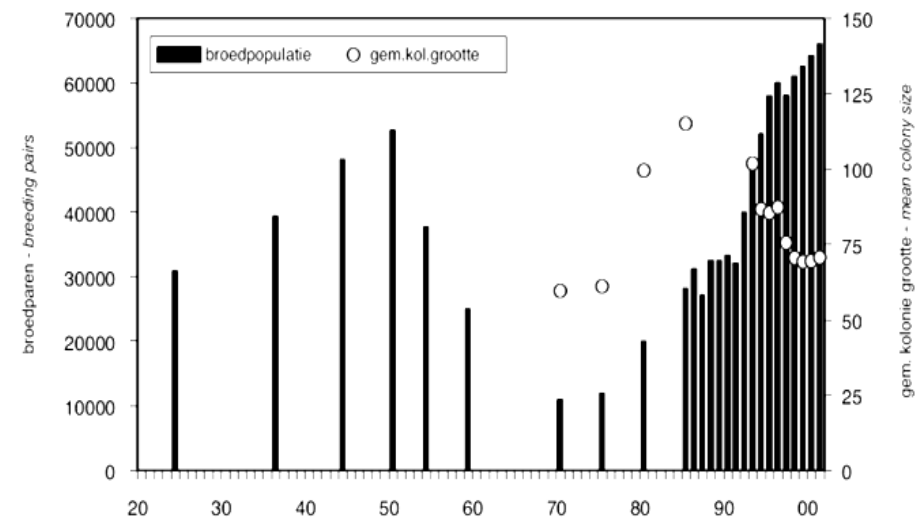
Figuur 6. Geteld aantal nesten en kolonies in de Kempen in 1936-2020. Nb: lichtblauw in 1944 geeft het maximum van een aantalklasse aan.

Figuur 7. Jaarlijks geteld aantal nesten en kolonies in de Kempen in 1995-2020.

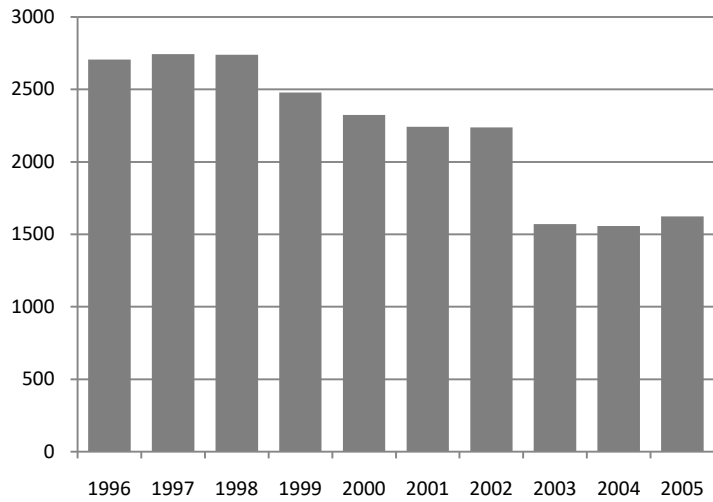

Figuur 8. Trend in Nederland als broedvogel in 1990-2020 (uit: Sovon 2022).

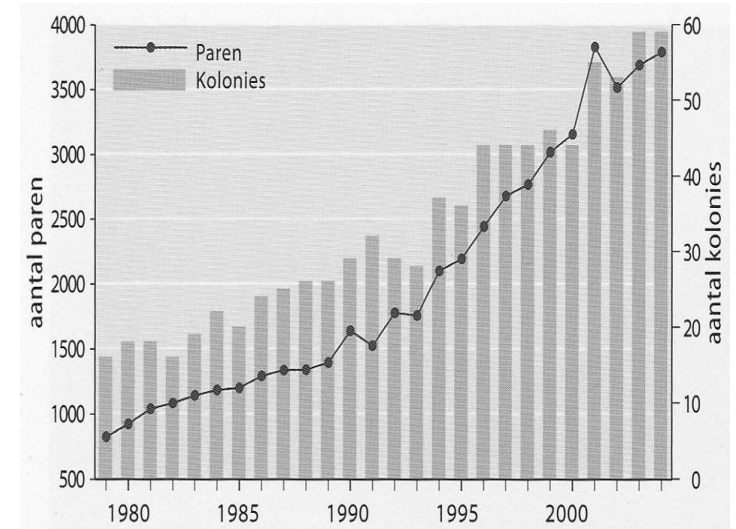

Figuur 9. Aantal broedparen in Nederland in 1924-2001 en gemiddelde koloniegrootte in 1970-2001 (uit: Schoppers 2004).

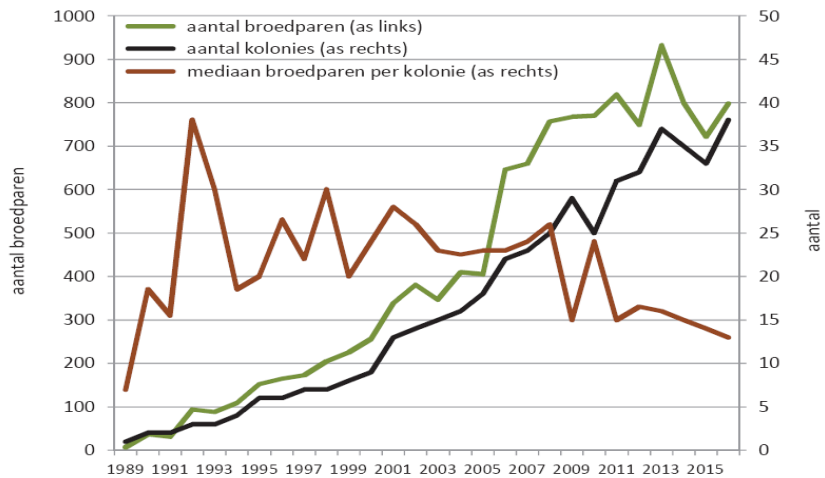

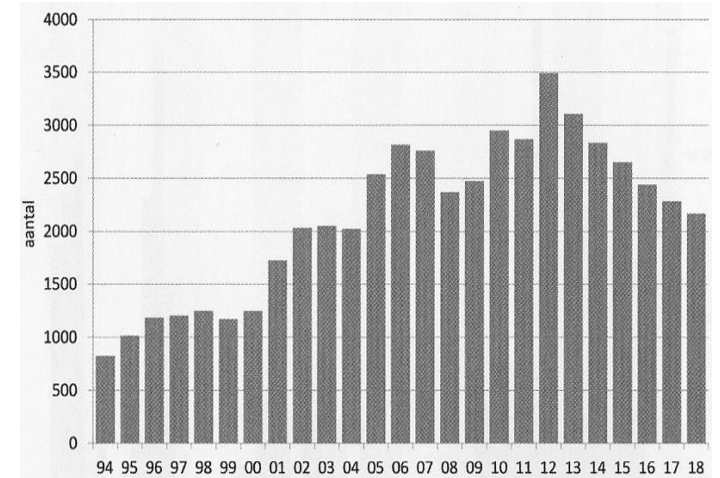
Figuur 10. Jaarlijks aantal nesten in Tilburg-West, Riel en Gilze-Rijen in 1996-2005 (uit: Ecologisch Adviesbureau Cools 2005).

Figuur 11. Jaarlijks aantal broedparen en kolonies in Nederlands Limburg in 1979-2004 (uit: Hustings et al. 2006).

Figuur 12. Jaarlijks aantal nesten, kolonies en mediane koloniegrootte in de Belgische Zuiderkempen van 1989 tot en met 2016 (uit: Berghmans 2017).

Figuur 13. Jaarlijks aantal nesten in Belgisch Limburg in 1994-2018 (uit: Stevens et al. 2021).

Vanaf 2002. Het aantal Roekennesten bleef tot en met 2007 op een hoog niveau van meer dan 1.300 nesten, om vanaf 2008 gestaag af te nemen tot 710 nesten in 2020. Deze afname van 50% kwam neer op een gemiddelde jaarlijkse afname van 3,7%. Heel opvallend was dat het aantal kolonies ondertussen flink toenam van 27 in 2001 naar 49 in 2020, wat uiteraard betekende dat zowel de gemiddelde als mediane koloniegrootte fors daalde. Kortom: de broedpopulatie kelderde én versplinterde.

De Nederlandse broedpopulatie als geheel nam eveneens af (Sovon 2022, figuur 8). In 2013-15 waren er 48-53.000 paren (Hustings & Koffijberg 2018) en in 2020 45-48.000, een afname van bijna 30% sinds 2000 wat neerkwam op een jaarlijkse afname van 1,6%. Relatief gezien was deze afname heel wat minder sterk dan die in de Kempen.

Binnen ons land waren er overigens aanzienlijke verschillen, zoals de provincie Gelderland met een flinke afname terwijl er de nodige afschot van Roeken was, en Friesland met een stabiele Roekenstand en vrijwel geen afschot (Lensink & van Bruggen 2016, Sovon 2020).

Ten westen van de Kempen, in de regio Tilburg-West, Riel en Gilze-Rijen, was sprake van een stabiele populatie in 1996-1998 met dik 2.700 nesten waarna twee tragsgewijze

dalingen resulteerden in circa 1600 nesten in 2003-2005. Deze afname werd geweten aan afschot en lokale verstoring (Ecologisch Adviesbureau Cools 2015, figuur 10).

De ontwikkelingen bij onze zuiderburen waren heel anders. In de Belgische Zuiderkempen nam het aantal nesten en kolonies gestaag toe tot 932 nesten in 37 kolonies in 2013 waarna het aantal wat afnam (Berghmans 2017). De gepubliceerde gegevensreeks gaat t/m 2016 waardoor niet bekend is wat er daarna gebeurde.

In Belgisch Limburg begon de populatiegroei pas rond 2000 en bereikte in 2012 een piek met 3.492 nesten in 90 kolonies. Daarna was er een neerwaartse trend naar 2.168 nesten in 73 kolonies in 2018. Die afname werd geweten aan het verdwijnen van graslanden door omzetting in maïsakkers, overbemesting op resterende weilanden, kap van geschikte nestbomen en grote intolerantie voor Roeken in bebouwde gebieden (Stevens et al. 2021).

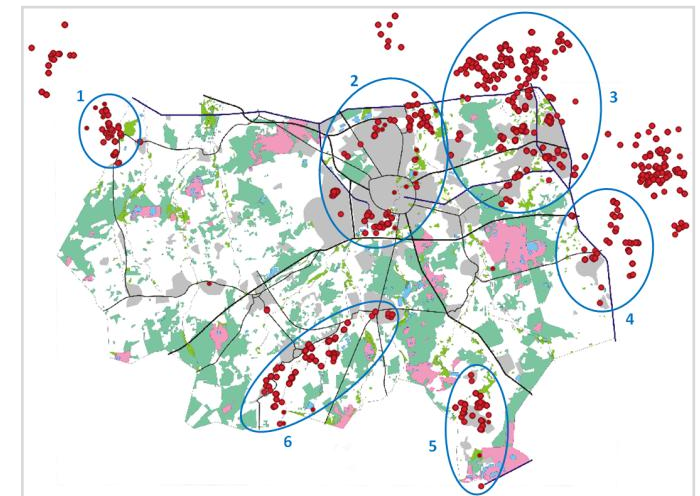
Op Europese schaal nam de Roek in de periode 1980-2016 toe, met een forse groei tot aan 2000 en een geringe afname sindsdien (Keller et al. 2020).

Analyse

Zes clusters

De gesommeerde verspreiding van alle kolonies in 1970-2020 in de Kempen en aangrenzende gebieden laat duidelijk een aantal grote clusters van kolonies zien (figuur 14). Ik heb op basis van het patroon op deze kaart zes clusters onderscheiden en deze geanalyseerd. Binnen de zes clusters heb ik kleinere clusters onderscheiden zodat de gegevens op een nog gedetailleerder niveau onderzocht konden worden.

Diverse clusters zijn 'grensoverschrijdend' m.a.w. ze omvatten ook gebieden die door onze vogelwerkgroep gewoonlijk niet tot de Kempen worden gerekend.

Figuur14. Ligging van alle Roekenkolonies in 1970-2020, ongeacht de koloniegrootte. Met blauwe ellipsen zijn de zes clusters aangegeven.

Lokale dynamiek

De analyse van de zes clusters laat enorme verschillen zien in de aantallen en ontwikkelingen (figuren 15a en 15b).

Cluster 1. In Hilvarenbeek en omgeving broedden sinds 2000 Roeken. Eerst was er één grote kolonie bij de steenfabriek aan de Esbeekseweg (tot 138 nesten in 2009), maar die werd verstoord in het voorjaar van 2011 terwijl er ca 100 nesten waren en bleef daarna onbezet (Busink 2014). Vanaf 2008 nam het aantal kolonies overigens iets toe, met in 2011 een forse stijging wat veroorzaakt werd door de verstoring van de kolonie aan de Esbeekseweg.

In de jaren 2012-2019 waren er 13-24 kolonies, waarvan een aanzienlijk deel in de bebouwde kom. Die werden bestreden om overlast aan de bewoners te voorkomen (Cattenstart 2020, Spanjers 2021). In de jaren 2015-17 werden kolonies vooral door inwoners zelf verstoord (med. P. Busink). De totale populatie schommelde in de periode 2008-2019 tussen 125 en 224 nesten en nam in de loop van de jaren wat toe.

Cluster 2. Hiertoe behoren de stad Eindhoven en directe omgeving, waaronder het Dommeldal van het Beatrixkanaal in het noorden tot de A67 in het zuiden. In de jaren '70 waren grotere kolonies te vinden in Heerendonk (max. 190 nesten in

1976), Soeterbeek (max. 35 nesten in 1977), de Parklaan in Eindhoven (max. 40-50 nesten in 1974) en bij de Kunstijsbaan in Eindhoven (max. 40 nesten in 1979). De stand nam vanaf eind jaren '70 sterk af om pas in de tweede helft van de jaren '90 te herstellen.

In de jaren 1996-99 was er in het Dommeldal nabij Nederwetten een piek met maximaal 234 nesten in 1997, waaronder kolonies van 58 en 118 nesten in 1996 en 51 en 80 nesten in 1997. Vanaf 2007 nam de stand hier gestaag af tot bijna nul. Kolonies in de stad zelf zijn eind jaren '70 verdwenen. Destijds lagen die kolonies nabij graslanden (foerageergebieden) maar inmiddels zijn die grotendeels veranderd in woonwijken en bedrijventerreinen. Aan de zuidkant van de stad konden kleine aantallen Roeken zich handhaven, wellicht dankzij de wig van natuur- en cultuurland die langs de Dommel en Tongelreep vanuit het zuiden tot aan de rondweg reikt.

In Veldhoven werd in 2010 de eerste kolonie geregistreerd. Na een aanvankelijke groei waren er vanaf 2016 jaarlijks 56-82 nesten in 2-4 kolonies zonder een duidelijke trend.

Cluster 3. Dit cluster beslaat een groot gebied rond Helmond. In de jaren '70 waren er enkele kolonies waaronder een flinke bij Lieshout (163 nesten in 1978, 148 in 1979).

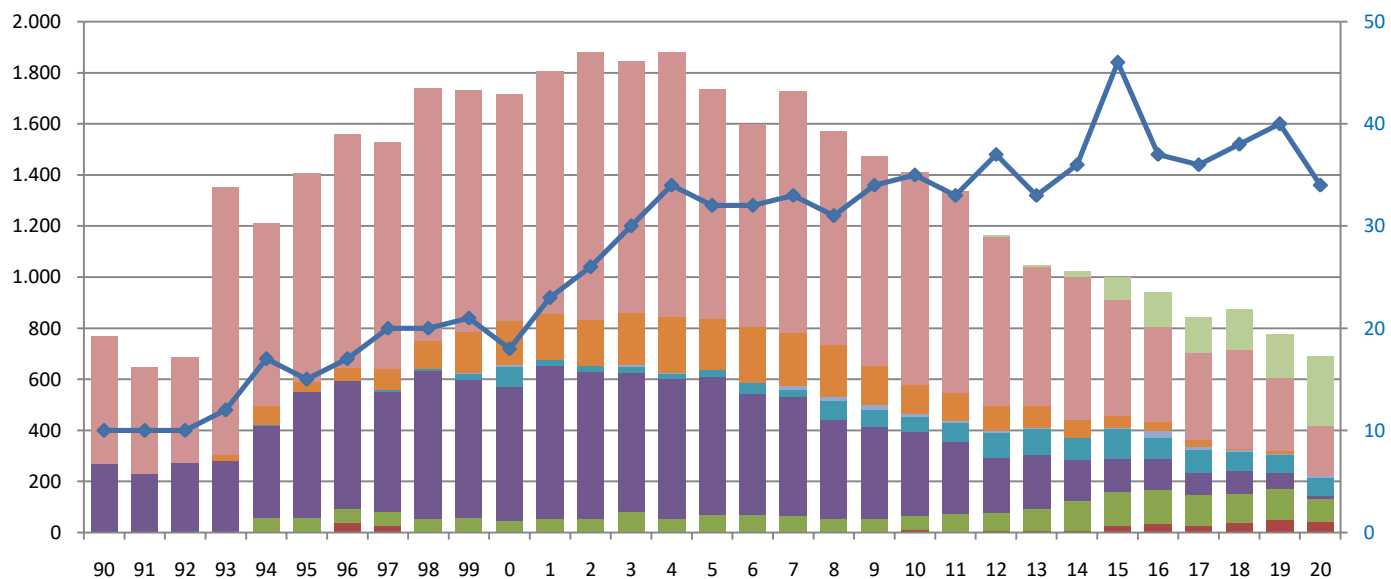
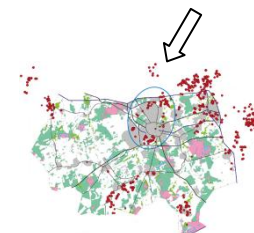
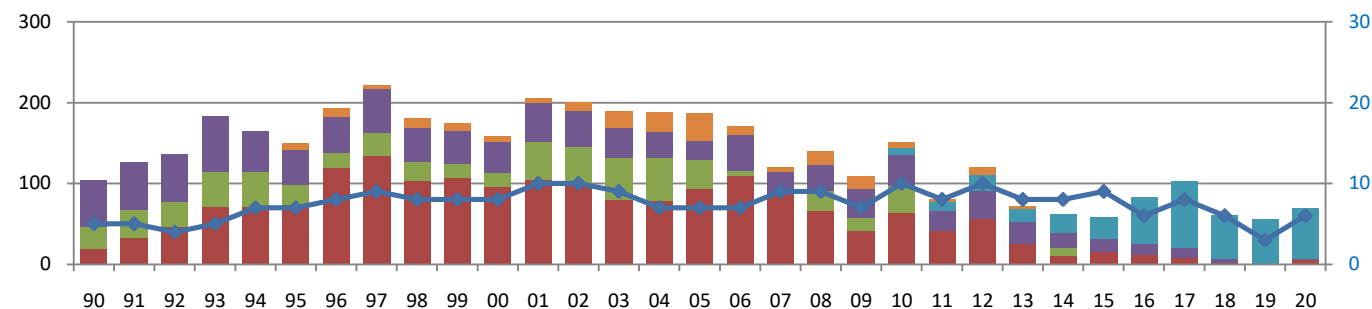
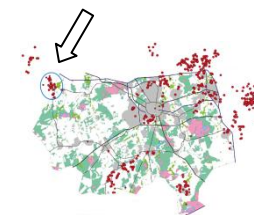
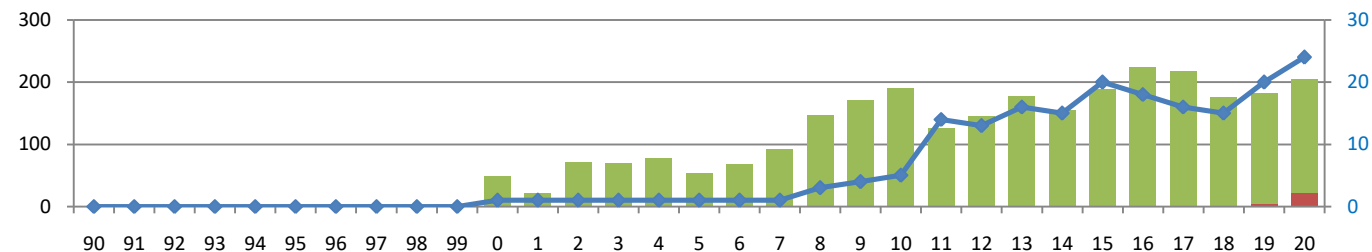

Roekenkolonie in Meerhoven, 16 april 2016 (Mark Sloendregt)

Daarna nam zowel het aantal kolonies als het aantal nesten enorm toe. De piek in aantal nesten werd begin jaren '20 bereikt. Er werden toen maximaal 1.882 nesten in 26 kolonies geteld. Vervolgens nam het aantal nesten gestaag af en het aantal kolonies gestaag toe. In 2020 waren er 692 nesten in 34 kolonies. Er was t.o.v. 2000 dus sprake van meer dan een halvering van het aantal nesten terwijl het aantal kolonies met 30% steeg.

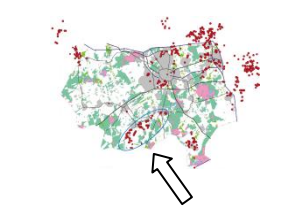
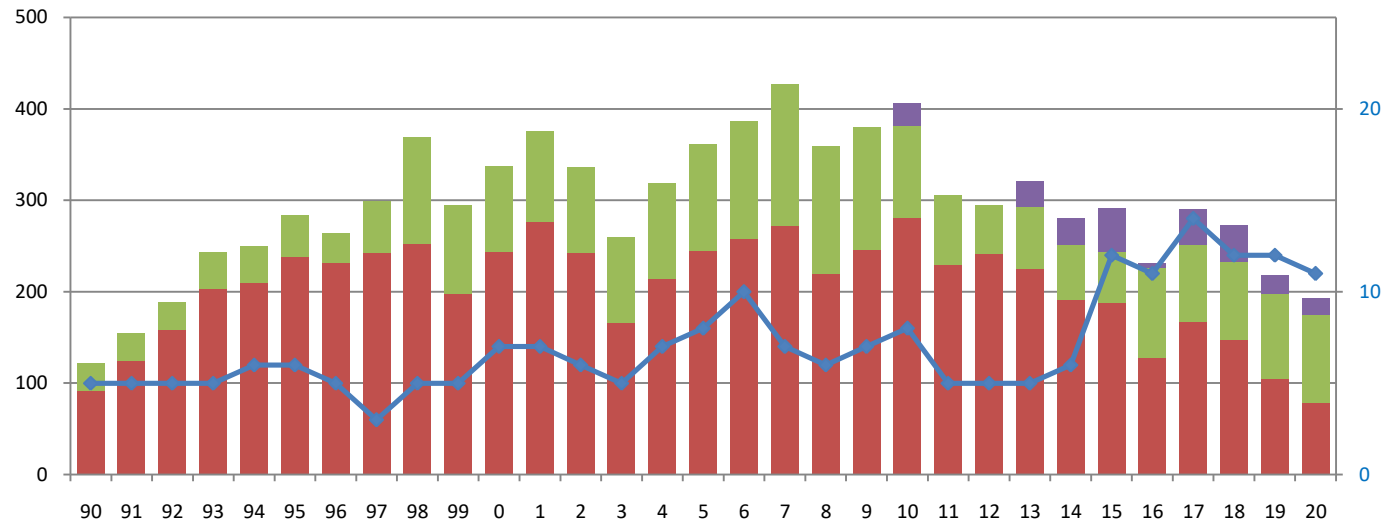
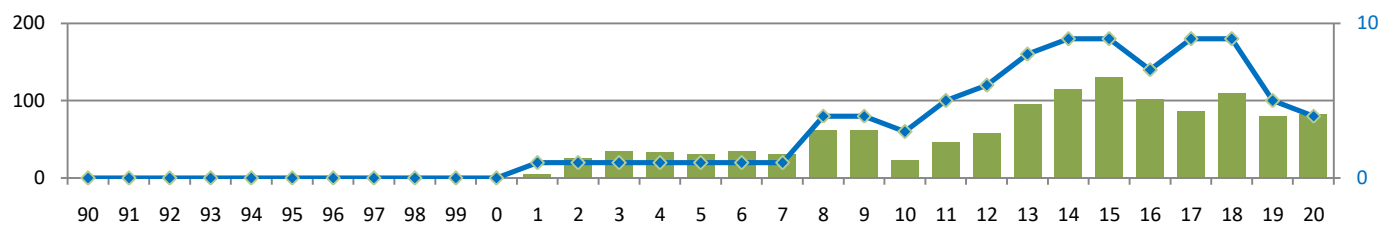
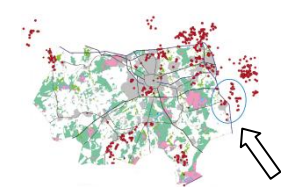
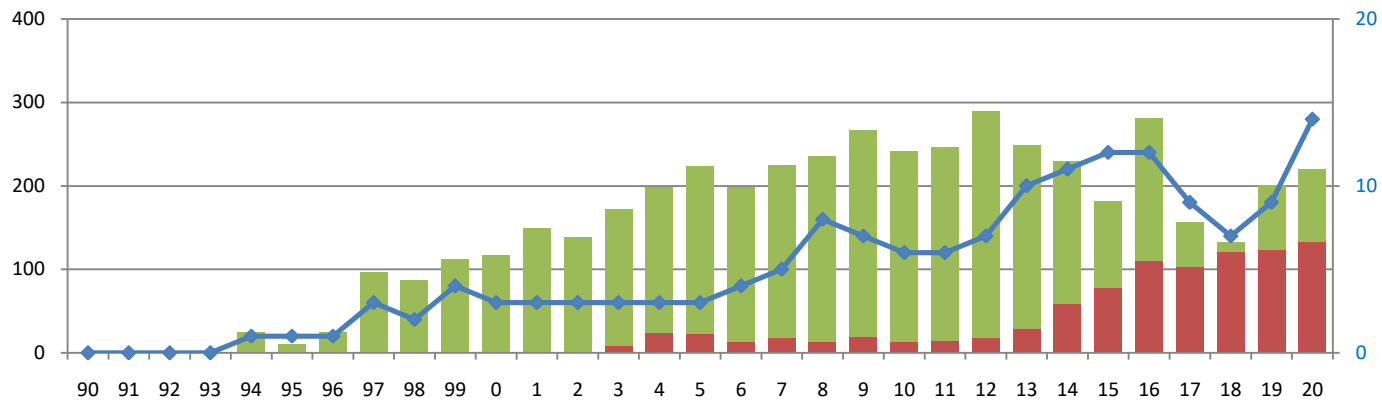
Toe- en afnamen van het aantal Roeken-nesten in de loop van de tijd vonden in in het hele cluster plaats. Vanwege de grote aantallen had de afname tussen Stiphout en Helmond (inclusief De Warande) en in de driehoek Lieshout-Beek en Donk-Mariahout de meeste impact op het clustertotaal.

Figuur 15a. Per cluster (clusters 1 t/m 3): jaarlijks geteld aantal nesten, onderverdeeld naar deelgebieden binnen het cluster (aantal staat op linker y-as) en geteld aantal kolonies in de gehele cluster (aantal staat op rechter y-as) in 1990-2020. Nb: de clusters gaan over de grenzen van de Kempen heen!

Figuur 15b. Als figuur 15a, maar nu voor de clusters 4 t/m 6. Nb: cluster 4 gaat over de grenzen van de Kempen heen!

Hovens & Lenstra (2011) meenden dat de afname van de Roek in de gemeente Helmond sinds 2006 deels door de kap van bomen werd veroorzaakt, maar dat daarnaast de stedelijke ontwikkeling aan de westzijde van Helmond een rol speelde. Door die verstedelijking verdwenen foerageergebieden.

Opmerkelijk was overigens de recente vestiging van Roeken in Gemert. De eerste Roeken werden hier in 2012 opgemerkt waarna een forse groei plaatsvond tot 272 nesten in 6 kolonies in 2020.

Cluster 4. In het gebied tussen Someren, Asten, Heusden en Someren-Eind was het aantal kolonies lange tijd gering (maximaal 3) maar de beschikbare gegevens laten wel een toename zien van 25 nesten in 1 kolonie in 1994, naar 117 nesten in 3 kolonies in 2000, en tot 180-290 nesten in 2004-2016. Het maximum werd bereikt in 2012 met 289 nesten.

Begin 2017 heeft de gemeente Asten een ontheffing gekregen om een deel van de Roeken te bestrijden (van de Ven 2013a, 2013b). Dat jaar werden 156 nesten in 9 kolonies geregistreerd en het jaar daarop 133 nesten in 7 kolonies. Recentelijk is het aantal nesten en vooral het aantal kolonies toegenomen met 220 nesten in 14 kolonies in 2020.

Cluster 5. Dit cluster omvat Budel en omgeving. In 1978 werd hier voor het eerst een kolonie gemeld, maar onder de 18 nesten lagen gedurende het broedseizoen veelvuldig dode volwassen vogels (van Poppel 1983). De eerstvolgende meldingen waren van 5 nesten aan de oostkant van Budel in 1985 en een kolonie van 59 nesten langs de Zuid-Willemsvaart in 1986. Op deze locaties bleef het bij deze ene melding. Pas vanaf 2001 kregen Roeken in dit cluster vaste voet aan de grond. Het begon met 5 nesten in 2001 dat opliep naar 25 nesten in 2002 en 29-34 nesten in de periode 2003-2007. In zowel 2008 als 2009 werden 4 kolonies aangetroffen met in totaal 61 nesten. Het aantalsverloop was daarna grillig, met 23 nesten in 3 kolonies in 2010 naar 130 nesten in 10 kolonies in 2015 waarna de populatie kromp naar 82 nesten in 4 kolonies in 2020.

Cluster 6. Het laatste cluster omvat de beekdalen (in brede zin) van de Keersop, Beekloop en Keunisloop tussen Dommelen en de Belgische grens, met recentelijk een 'uitloper' in de bebouwde kom van Valkenswaard. De eerste melding stamt uit 1966 met 80 nesten in de gemeente Bergeijk. In de jaren '70 varieerde het aantal nesten van 37 tot 55. Vanaf eind jaren '80 oversteeg het aantal nesten de 100 waarna het aantal verder toenam tot 365 nesten in 10 kolonies in 1994. Vier jaar later werd de

piek bereikt met 369 nesten in 5 kolonies en daarna fluctueerde het aantal met maximaal 427 nesten in 2007. Vervolgens nam het aantal nesten gestaag af en het aantal kolonies toe. In 2020 waren er 175 nesten in 10 kolonies.

In bovenstaande cijfers is de vestiging in de bebouwde kom van Valkenswaard niet meegeteld. Die vestiging is van recente datum. In 2010 werden voor het eerst Roeken gevonden, 25 nesten in 1 kolonie. Dit aantal liep naar 48 nesten in 4 kolonies in 2015 en nam vervolgens af tot 18 nesten in 1 kolonie in 2020.

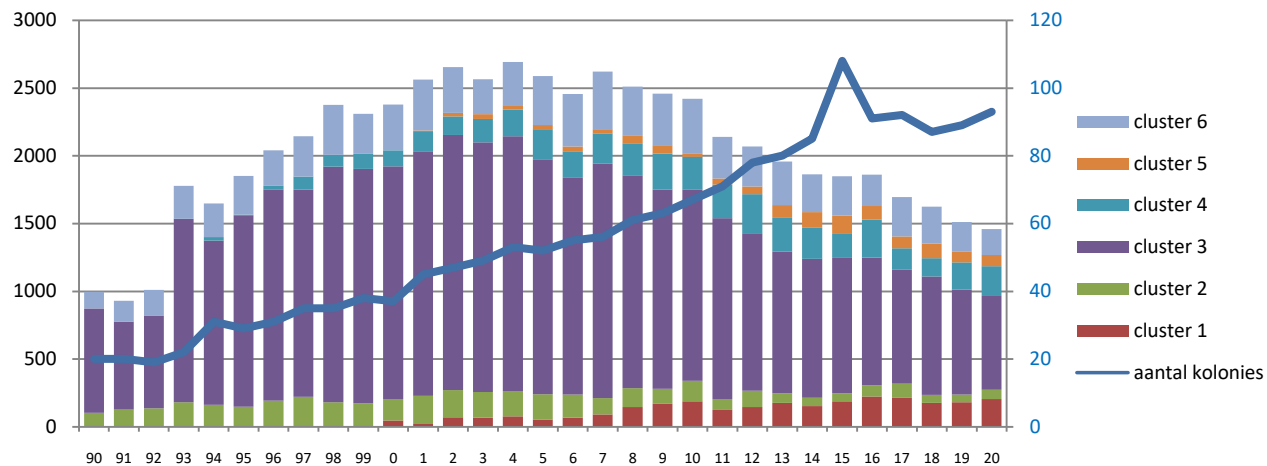
Overig. Buiten deze zes clusters werden in de periode 1970-2020 maar drie kolonies gevonden, nl. bij De Kuil in Hapert (18 nesten in 1971, 16 in 1973), bij Stokkelen onder Eersel (3 nesten in 2008 en 2 in 2009) en in het Kasteelbos van Heeze (100 nesten in 1966, 50 in 1973, 14 in 1978 en daarna verlaten).

Het is heel opvallend dat er in vijftig jaar tijd, met uitzondering van de hierboven genoemde gevallen, geen enkele Roekenkolonie werd gevonden in een groot deel van de westelijke Kempen, in de beekdalen van Dommel en Tongelreep ten zuiden van Valkenswaard, en in de zuidoostelijke Kempen van Heeze en Leende tot aan de grens met Limburg ten noorden van Nederweert.

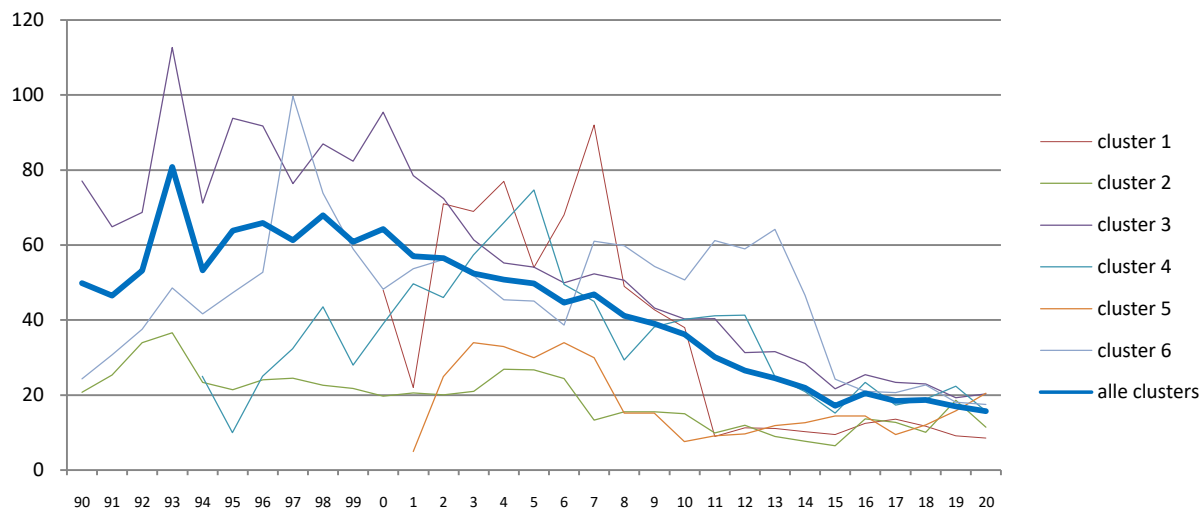

Veranderingen bij kolonies

Het aantal kolonies in de zes clusters nam in de periode 1994-2015 fors toe om daarna wat af te nemen (figuur 16). Een vergelijkbare toename werd ook in Nederlands Limburg vastgesteld in periode 1979-2004 (Hustings et al. 2006; figuur 11) en in de Belgische Zuiderkempen in 1989-2016 (Berghmans 2017; figuur 12).

Figuur 16. Aantal nesten per cluster (balken) en aantal kolonies over alle clusters (blauwe lijn, rechter y-as) in 1990-2020.

Figuur 17. Gemiddeld aantal nesten per kolonie per cluster in 1990-2020.

Tot circa 2000 liep de toename van het aantal kolonies gelijk op met de toename van het aantal nesten. De verklaring hiervoor lijkt voor de hand te liggen: bij een uitdijende Roekenpopulatie werden eerst de bestaande kolonies groter totdat die hun draagkracht hadden bereikt, waarna een deel van de Roeken 'besloot' om elders een nieuwe kolonie te stichten.

In de jaren 2000-2010 gebeurde er wat anders. Terwijl het aantal nesten vrij constant bleef steeg het aantal kolonies. Uiteraard betekende dit dat de gemiddelde koloniegrootte afnam (figuur 17).

Vanaf 2010 nam het aantal nesten af terwijl het aantal kolonies tot 2015 nog steeds toenam en daarna stabiel bleef. Het gemiddeld aantal nesten per kolonie nam in 2010-2015 af en was daarna stabiel.

In figuur 17 valt nog een ander patroon op. In het begin van de periode 1990-2020 waren er tussen de clusters grote verschillen in de gemiddelde koloniegrootte, variërend van 20-40 in de ene cluster tot 70-110 in de ander. Die verschillen verdwenen in de loop van de tijd en vanaf ca 2015 hebben alle clusters een vergelijkbare gemiddelde koloniegrootte van 10-25 nesten.

In Nederland werd vanaf medio jaren '70 tot aan medio jaren '80 een toename van de gemiddelde koloniegrootte geconstateerd terwijl ook de broedpopulatie toenam. Rond 1985 nam de gemiddelde koloniegrootte af, tien jaar voordat dit in de Kempen het geval was. Eind jaren '90 leek de gemiddelde koloniegrootte te stabiliseren (Schoppers 2004; figuur 9), maar de afname zette daarna toch door (Hustings & Koffijberg 2018).

Volgens Schoppers (2004) was de afname van de gemiddelde koloniegrootte en de toename van het totaal aantal nesten in Nederland vooral een gevolg van versnippering van kolonies door verstoring en verjaging.

Discussie

Verklaringen van de populatiedynamiek

Afname. De afname van de Roek in de tweede helft van de vorige eeuw en de toename daarna kan goed verklaard worden aan de hand van enkele grootschalige gebeurtenissen.

In 1943 werd de Roek gedeeltelijk onbeschermd verklaard en in 1955 onder de Jachtwet geplaatst als schadelijk wild vanwege de vermeende landbouwschade en overlast (Hustings et al. 2006). Dat leidde tot

een ongekende vervolging door afschot, vergiftiging en verstoring van kolonies. Ook giftige zaaizaadontsmettingsmiddelen die in de landbouw werden gebruikt, hebben vermoedelijk een grote tol geëist (Koelink & Laheij 1976, Schoppers 2004) evenals de kap van bomen (Schoppers 2004).

Toename. In 1969 werden kwikhoudende verbindingen verboden maar dat leidde niet tot een herstel van de broedpopulatie. Pas toen de Roek in 1977 wettelijk beschermd werd begon de populatie toe te nemen (Schoppers 2004). Onder meer in Noord-Brabant werd het herstel wellicht bevorderd door het positieve effect van bemesting op het stapelvoedsel van Roeken in de broedtijd, dat bestaat uit emelten, engerlingen, regenwormen, ritnaalden, rupsen en larven van vliegen (Schoppers 2004).

Wat verder hielp bij de toename van de Roek in Nederland was de aanleg van wegbepanting en bosjes tijdens ruilverkavelingen en bij de aanleg van nieuwbouwwijken (Schoppers 2004).

Bij de analyse van Roekengegevens in Gelderland werd voor de periode 1980-1996 een positieve invloed gevonden van de neerslagsom in april en mei. Na een broedseizoen met veel neerslag was de toename in het jaar daarop groter dan met

weinig neerslag. De verklaring hiervoor kan zijn dat het in een natte bodem voor Roeken makkelijker was om voedsel te vinden (Lensink & van Bruggen 2016).

Afname. Na de periode van toename volgde een afname die nog niet gestopt lijkt te zijn. Het moment waarop de afname begon verliep niet synchroon in de verschillende regio's. Westelijk van Tilburg ging de Roek rond 1998 achteruit (Ecologisch Adviesbureau Cools 2005; figuur 10), in Gelderland rond 2000 (Lensink & van Bruggen 2016), in de Kempen rond 2006 (figuur 7) en in Belgisch Limburg in 2013 (Stevens et al. 2021; figuur 13). In Nederland als geheel begon de afname rond 2000 (Hustings & Koffijberg 2018, Sovon 2022; figuur 8).

Binnen de Kempenregio waren er binnen een algemene trend van afname sinds ca 2006 allerlei lokale verschillen. De gegevens per cluster (figuren 15a en 15b) laten dit goed zien. In de meeste clusters nam de Roek af maar het moment waarop dat begon varieerde van ca 2002 tot ca 2015.

Afnamescenario's. Wat kan een verklaring zijn voor de waargenomen patronen, waarbij een algemeen beeld van afname sinds 2000 vergezeld ging van regionale en lokale variaties? Ik onderscheid twee scenario's:

- Eén scenario is dat er een bovenregionaal mechanisme was die zorgde voor de algemene tendens van afname, en dat er regionaal en lokaal mechanismen waren die zorgden voor demping (waardoor de afname minder sterk was en/of later begon) of versterking (waardoor de afname groter was en/of eerder begon).
- Een ander scenario is dat er regionaal en lokaal mechanismen waren die op verschillende momenten en in verschillende mate negatief uitpakten voor de Roek en die bij elkaar opgeteld leidden tot de waargenomen algemene tendens van afname.

Bovenregionale mechanismen vanaf 2000

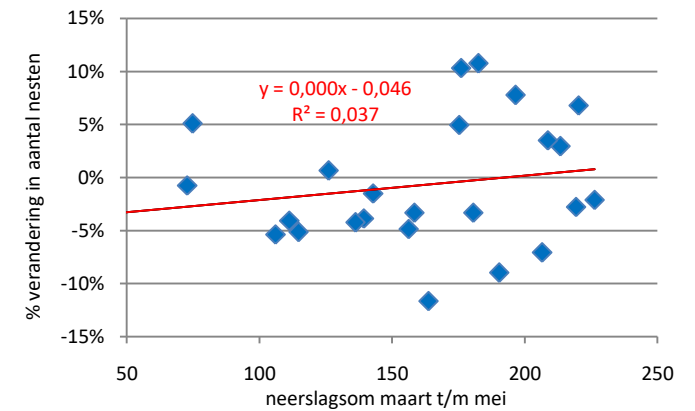
Er zijn aanwijzingen dat de reproductie en overleving van de Roek in Nederland momenteel onvoldoende zijn om de broedpopulatie op peil te houden, al is onduidelijk of dat met afschot (zoals in Gelderland) of met een verslechterende voedselsituatie in de graslanden te maken heeft (Sovon 2020).

Effect van jacht. Voor zover bekend was er in de Kempenregio geen sprake van jacht in de periode 1 april 2010 t/m 31 maart 2016 (Kloen et al. 2017). In het faunabeheerplan van de provincie Noord-Brabant voor de periode 2017-2023 staat over de provinciale situatie: “Het geregistreerde schadeniveau

aan gewassen is vrij laag. Mede gezien de duidelijk dalende trend van de roek zijn ontheffingen voor aan verjaging ondersteunend doden vanwege schade aan gewassen niet langer noodzakelijk. Ontheffingen vanwege overlast of risico’s voor de volksgezondheid kunnen nog wel noodzakelijk zijn” (Kloen et al. 2017). In de praktijk blijken overlast of risico’s voor de volksgezondheid beperkt te zijn tot overlast in bebouwde gebieden. Voor zover ik heb kunnen nagaan werd voor de bestrijding daarvan geen jacht ingezet. Illegale afschot en vergiftiging blijven uiteraard mogelijk, en bovendien makkelijk onder de radar, maar ik ben geen aanwijzingen tegengekomen dat ze op grotere schaal plaatsvonden.

Effect van neerslag. In Gelderland kon de neergaande lijn in de periode 1998-2016 verklaard worden door een combinatie van afschot en neerslag, waarbij een negatief effect van afschot zwakker was in een nat voorjaar. De verklaring voor het positieve effect van een nat voorjaar was dat de bereikbaarheid van voedsel in graslanden dan beter is (Lensink & van Bruggen 2016).

De relatie met de neerslag in het voorjaar heb ik getoetst met de gesommeerde gegevens van de zes clusters voor de periode 1995-2020 (figuur 18). Hieruit kwam geen significante relatie naar voren.

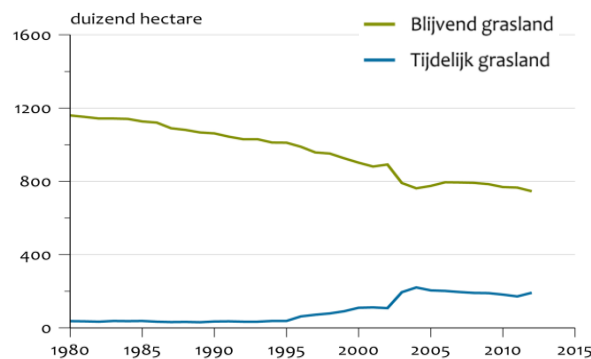

Figuur 18. Procentuele verandering in het aantal nesten van jaar op jaar in de zes clusters, afgezet tegen de neerslagsom in maart t/m mei, voor alle jaren in 1995-2020. Rood is de lineaire trendlijn. De verandering in het aantal nesten in jaar t werd berekend als % van (aantal nesten in jaar t+1 minus aantal nesten in jaar t) / aantal nesten in jaar t. De neerslaggegevens zijn van weerstation Beek (bron: knmi.nl/nederland-nu/klimatologie/maandgegevens)

Effect van graslandontwikkelingen. Een verslechterende voedselsituatie kan ook veroorzaakt zijn door een afname van de hoeveelheid en kwaliteit van geschikte graslanden. Belangrijke oorzaken hiervan zijn de voortschrijdende woningbouw en aanleg van wegen, en het omzetten van blijvende graslanden in tijdelijke graslanden. In Belgisch Limburg werd de neerwaartse trend geweten aan het verdwijnen van graslanden door omzetting in maïsakkers en overbemesting op de resterende weilanden (Stevens et al. 2021).

Het areaal grasland neemt in Nederland al decennia lang af (figuur 19). Het resterende grasland wordt steeds vaker omgeploegd en tijdelijk voor andere gewassen gebruikt. Het omzetten van blijvend grasland in tijdelijk grasland is nadelig voor de biodiversiteit en de structuur van de bodem (o.a. Europese Commissie 2022).

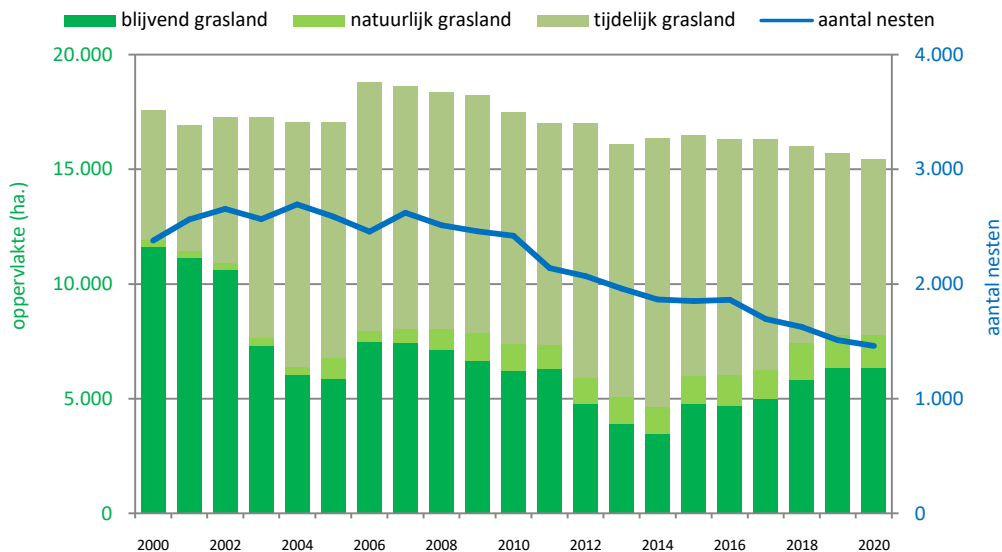

Figuur 19. Oppervlakte blijvend en tijdelijk grasland in Nederland in 1980-2013 (uit: clo.nl/indicatoren/nl117812-areaal-van-tijdelijk-en-blijvend-grasland).

Kan de dalende hoeveelheid blijvend grasland een verklaring zijn voor de afname van de Roek vanaf 2000?¹ Ik heb de graslandstatistieken van de periode 2000-2020 per gemeente erbij gepakt en de gemeenten geselecteerd waarin Roekenkolonies uit de zes clusters voorkwamen. Eigenlijk is een precieze analyse nodig van de graslanden die binnen

¹ Het areaal blijvend grasland nam overigens al af toen de Roekenpopulatie nog een enorme groei doormaakte.

het foerageerbereik van Roekenkolonies liggen, maar over zulke detailgegevens beschik ik niet.

Figuur 20. Oppervlakte grasland per jaar in 2000-2020 in gemeenten die geheel of gedeeltelijk overlappen met de zes Roekenclusters (brondata graslanden: opendata.cbs.nl). Tevens is het totaal aantal nesten in de 6 clusters weergegeven (blauwe lijn, y-as rechts).

De totale omvang van grasland in de geselecteerde gemeenten was in de periode 2000-2020 behoorlijk constant, maar de oppervlakte blijvend grasland nam flink af, van bijna 12.000 ha in 2000 tot iets meer dan 6.000 ha in 2004. Daarna fluctueerde het areaal om vervolgens verder af te nemen tot ongeveer 4.600 ha in 2014. Tot

slot was sprake van een geringe toename tot bijna 7.800 ha in 2020 (figuur 20).

De hypothese die ik getest heb is dat de oppervlakte blijvend en natuurlijk grasland

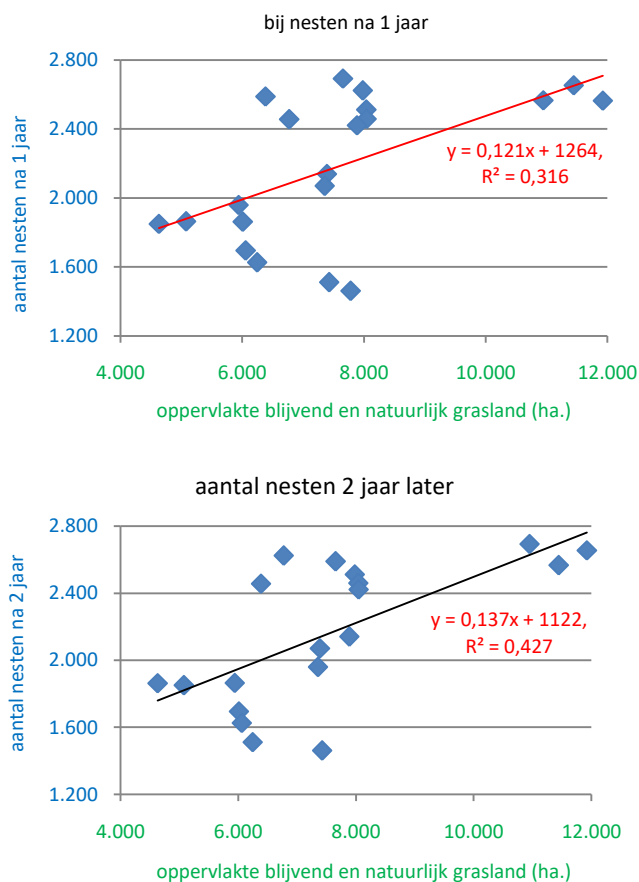
een positief effect had op het aantal Roekennesten, en omgekeerd dat het aantal Roekennesten afnam als de oppervlakte blijvend en natuurlijk grasland daalde.

Als die oppervlakte in een bepaald jaar afnam, dan is het wel de vraag wanneer dit een negatieve impact had op het aantal nesten. Hetzelfde

jaar? Het jaar daarop? Twee jaar later? Ik heb deze drie scenario's bekeken. Er was geen significante relatie met het aantal nesten in hetzelfde jaar, maar wel met het aantal nesten in de twee volgende jaren (figuur 21).

De oppervlakte blijvend en natuurlijk grasland verklaart ongeveer 32% van de variatie in het aantal nesten in het jaar daarna ($p < 0,01$) en 43% van de variatie in het aantal nesten twee jaar later ($p < 0,01$). Het verschil tussen beide scenario's is niet

heel groot en dat wijst er op dat de impact 'op het jaar daarna' het grootst was.

Figuur 21. Relatie tussen de oppervlakte blijvend en natuurlijk grasland en het aantal Roekennesten in het jaar daarop (boven) en twee jaar later (onder) in 2000-2020.

De vraag was vervolgens of de afnemende hoeveelheid blijvend en natuurlijk grasland een bovenregionale verklaring kan zijn voor

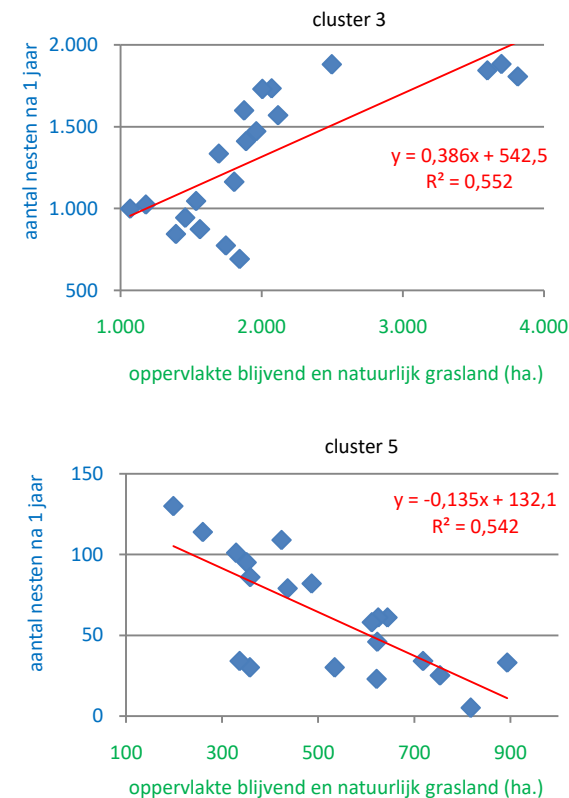
de waargenomen afname van de Roek sinds 2000. Een blik op de ontwikkelingen per cluster (figuur 23) laat zien dat er grote onderlinge verschillen waren. Op dezelfde wijze als hierboven beschreven, heb ik per cluster getoetst of er een relatie was tussen de oppervlakte blijvend en natuurlijk grasland in een jaar en het aantal nesten in het jaar daarop (tabel 1).

Tabel 1. Relatie per cluster tussen areaal blijvend en natuurlijk grasland en het aantal Roekennest in het jaar daarop. # = clusternummer, R² is een maat voor de verklaarde variatie, p geeft de significantie van de relatie aan (n.s. = niet significant). In de vergelijking is y het aantal nesten en x de oppervlakte blijvend en natuurlijk grasland. Onder Relatie is met een rode lijn aangegeven of de vergelijking een positief verband, negatief verband of geen verband beschrijft.

#	Vergelijking	Relatie	R ²	p
1	$y = -0,072x + 189,0$		0,078	n.s.
2	$y = 0,195x - 92,64$		0,551	<0,01
3	$y = 0,386x + 542,5$		0,552	<0,01
4	$y = -0,002x + 216,1$		0,000	n.s.
5	$y = -0,135x + 132,1$		0,542	<0,01
6	$y = 0,068x + 237,3$		0,181	n.s.

In twee clusters (clusters 2 en 3) was er een significante 'positieve' relatie, d.w.z. hoe meer blijvende en natuurlijke graslanden, hoe meer Roekennesten in het jaar daarop. In één cluster (5) was er echter een significante 'negatieve' relatie, ofwel hoe meer blijvende en natuurlijke graslanden, hoe minder Roekennesten in het jaar daarop (figuur 22). Dat laatste was het

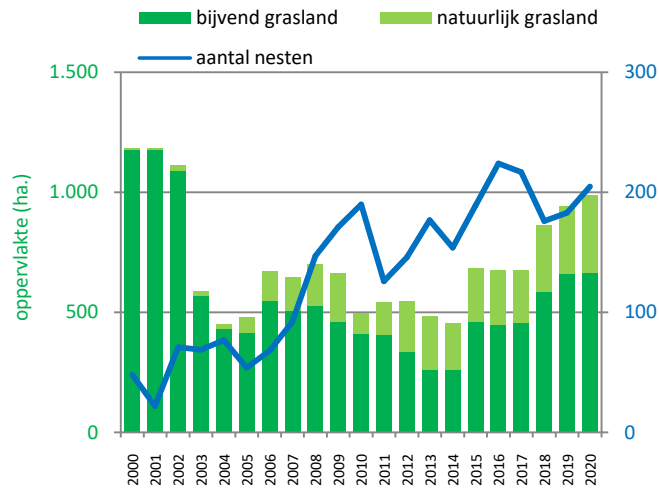
tegenovergestelde van wat we volgens de hypothese zouden verwachten!

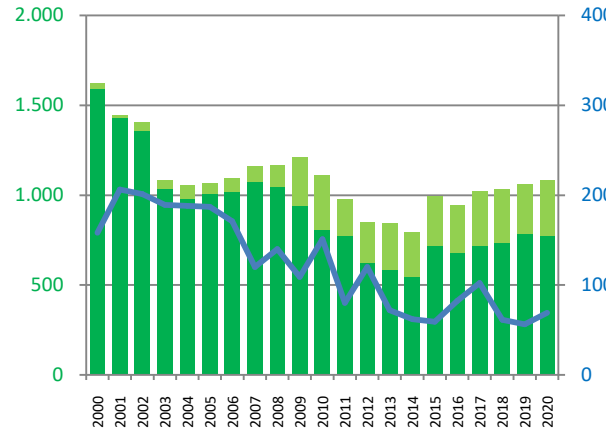
Figuur 22. Twee uiterste voorbeelden van de relatie tussen de oppervlakte blijvend en natuurlijk grasland en het aantal Roekennesten in het jaar daarop, in de periode 2000-2020.

Wat zeggen deze resultaten? In ieder geval dat er binnen de Kempenregio geen eenduidig effect was van de hoeveelheid blijvend en natuurlijk grasland op het aantal Roekennesten. Daarmee valt de ontwikkeling van blijvend en natuurlijk grasland af als bovenregionaal mechanisme.

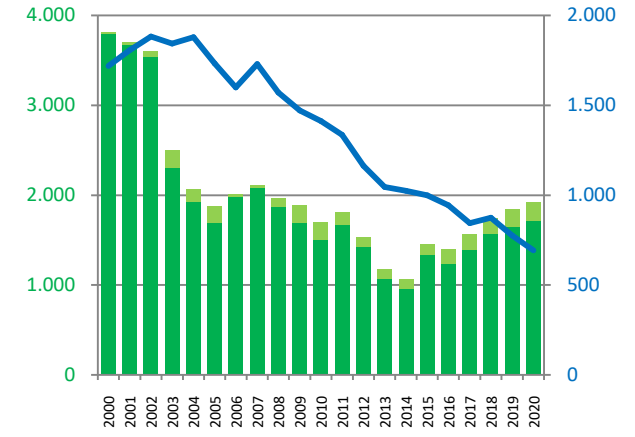
Cluster 1: Hilvarenbeek, Esbeek en Diessen

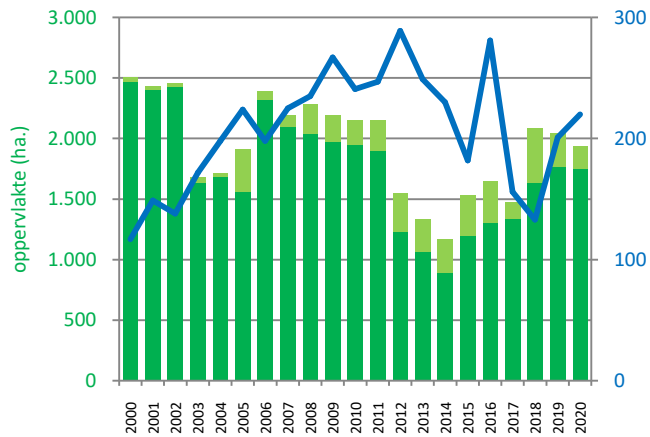
Cluster 2: Eindhoven, Veldhoven en Dommeldal

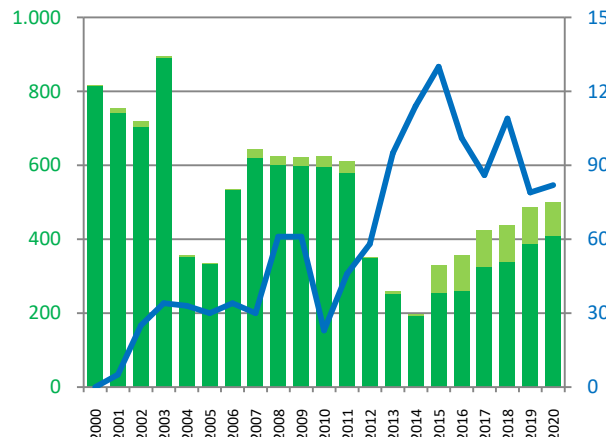
Cluster 3: Helmond, Beek en Donk en Gemert

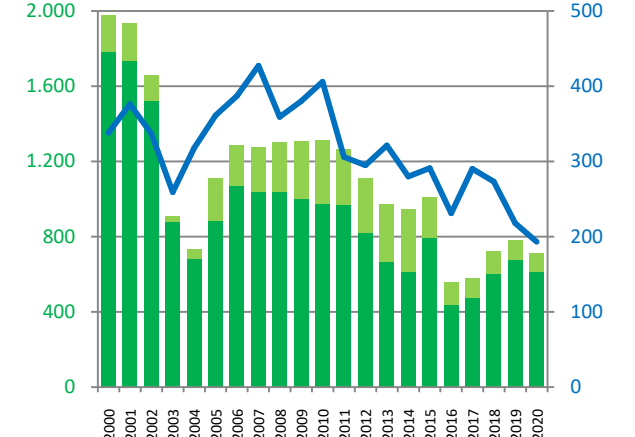
Cluster 4: Someren, Asten en Heusden

Cluster 5: Budel en omgeving

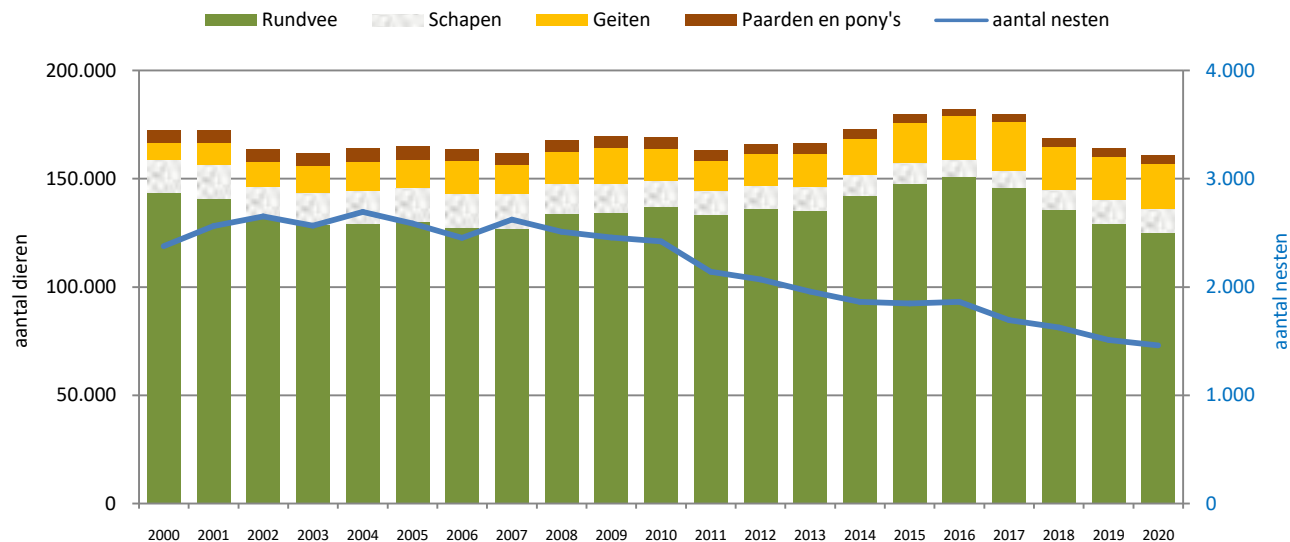

Cluster 6: Luiksgestel t/m Valkenswaard

Figuur 23. Jaarlijkse oppervlakte blijvend en natuurlijk grasland en aantal Roekennesten per cluster in 2000-2020. De oppervlakte grasland per cluster is bij benadering en bepaald uit gegevens per gemeente die (deels) overlappen met de clusters. Cluster 1: gemeente Hilvarenbeek; cluster 2: Eindhoven, Nuenen-Gerwen-Nederwetten, Son en Breugel, Veldhoven en Waalre; cluster 3: Geldrop-Mierlo, Gemert-Bakel, Helmond en Laarbeek; cluster 4: Asten en Someren; cluster 5: Cranendonck; cluster 6: Bergeijk en Valkenswaard.

Figuur 24. Jaarlijks aantal graasdieren in 2000-2020 in gemeenten die geheel of gedeeltelijk overlappen met de zes Roekenclusters (brondata graasdieren: opendata.cbs.nl). Tevens is het totaal aantal nesten in de 6 clusters weergegeven (blauwe lijn, y-as rechts).

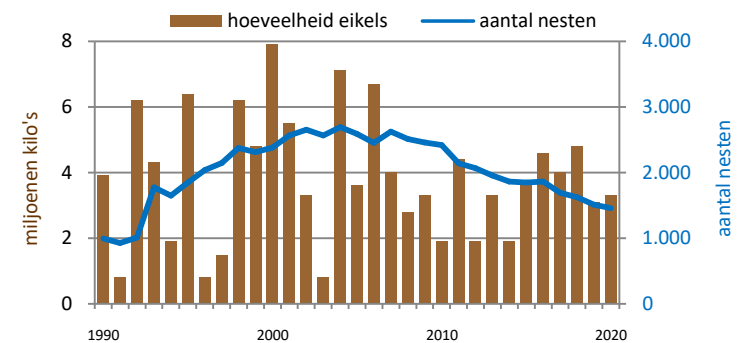
Effect van graasdieren. Roeken foerageren bij voorkeur op graslanden die werden begraasd, of die kort ervoor begraasd waren (Busink 2006, Hulscher & Driessen 2010). Zou het aantal graasdieren in de periode 2000-2020 veranderd zijn en zou dit een verklaring kunnen zijn voor de dalende Roekenpopulatie?

De gegevens van de Kempenregio laten zien dat het aantal graasdieren vrijwel constant bleef (figuur 24) zodat dit geen verklaring biedt voor de afname van het aantal Roekennesten. Een analyse per cluster kwam op dezelfde bevinding uit.

Effect van mastjaren. In het winterhalfjaar kan het voor Roeken lastig zijn om voldoende voedsel te vinden. Roeken hamsteren daarom in het najaar onder meer walnoten en eikels. In de winter worden die gegeten als aanvulling op hun dieet (Busink et al. 2006, Hulscher & Driessen 2010) dat gewoonlijk vooral uit wormen en insecten bestaat.

In welke mate het verzamelen van eikels en walnoten in de Kempen van belang was, is niet te zeggen en ook weten we niet hoe groot de productie per jaar in de Kempen was. Een snelle blik op een grafiek met mastjaren van eikels op de Veluwe in de periode 1990-2020 laat sterke fluctuaties zien zonder een duidelijke meerjarige trend voor toe- of afname (figuur 25). Een toets van een eventueel verband tussen de

hoeveelheid eikels en het aantal Roekennesten in hetzelfde jaar, het jaar daarop en twee jaar daarna bracht geen relaties aan het licht.

Figuur 25. Jaarlijkse hoeveelheid gevallen eikels (eikelmast) op de Veluwe in 1990-2020 (brondata: naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=26818). Tevens is het totaal aantal nesten in de 6 clusters weergegeven (blauwe lijn, y-as rechts).

Effect van ontwikkelingen in het boerenland.

Naast de afname van blijvend grasland was er nog veel meer gaande in het boerenland: ontwatering, bemesting, pesticidengebruik en meer. Het is moeilijk om te duiden welke ontwikkeling in het boerenland welke negatieve gevolgen heeft gehad, maar het totale effect van al deze ontwikkelingen op vogels is bekend en rondt ontluisterend (zie Kleyheeg 2020 voor overzicht). Omdat de Roek voor zijn voedsel afhankelijk is van boerenland, ligt het voor de hand dat de ontwikkelingen in het boerenland ook effect hadden op de Roekenpopulatie. Ik beschik niet over gegevens om dat voor de Kempen verder te duiden.

Effect van predatie. In Gelderland nam de koloniegrootte van Roeken af in de jaren '70 en '80 terwijl het aantal roofvogels in die periode (en daarna) sterk steeg. Het vermoeden bestond dat die toename leidde tot het 'oplossen' van kolonies, van honderden nesten in kleine vestigingen naar meestal tientallen nesten (Lensink & van Bruggen 2016).

Dit is lastig te rijmen met het beeld dat predatiedruk juist zou leiden tot het broeden in *grotere* kolonies (Kasprzykowski 2007). Wellicht speelt predatie een rol bij de *locatiekeuze* van kolonies: uit een studie in Noorwegen bleek dat de nabijheid van bossen een negatieve invloed op de aanwezigheid van kolonies had, en dat zou aan predatiedruk kunnen liggen (Reppe 2020).

Voor wat betreft de Kempenregio heb ik geen goede cijfers (zoals aantallen Haviken) om de jaarlijkse potentiële predatiedruk te kwantificeren.

Regionale en lokale mechanismen

Er zijn allerlei factoren en ontwikkelingen die regionaal en lokaal van invloed kunnen zijn op het aantal Roekennesten en het verloop hiervan. Hieronder een kwalitatieve beschrijving omdat cijfers.

Verstoring van kolonies. De aantalsafname en versplintering van kolonies in Nederland

vanaf ca 2000 werd geweten aan verstoring van kolonies (Hustings & Koffijberg 2018). Het vermoeden bestond (o.a. Keller et al. 2020) dat Roeken in het verleden door vervolging uit het buitengebied werden verdreven en daardoor steeds meer in nederzettingen gingen broeden. Daar veroorzaakten de vogels soms overlast en dan werden ze verjaagd in de hoop dat ze zich weer buiten bewoond gebied gingen vestigen...

De versplintering van de kolonies, waarbij grote kolonies kleiner werden en ook veel nieuwe, kleine kolonies ontstonden, kwam in allerlei regio's van Nederland en ook in de Kempen voor. In de meeste artikelen en rapporten werd dit fenomeen verklaard door het moedwillig verstoren van Roekenkolonies in de bebouwde kom (o.a. Schoppers 2004, Hustings & Koffijberg 2018, Cattenstart 2020).

“Onderling hulpbetoon bij roeken. Een roek met zijn vlerk in de takken verward, wordt door zijn metgezellen gevoerd. Het dier is ten slotte door mensen bevrijd. Amsterdam, April 1901” (uit: Jac P. Thijssen, *Het Vogeljaar*, 1913).

In welke mate verstoring een factor was bij de afname van Roekennesten in de Kempen is niet te bepalen omdat cijfers over de timing, omvang en effect ervan ontbreken. Er zijn in ieder geval weinig concrete voorbeelden. Aangezien de Roek een beschermde vogelsoort is, is een faunabeheerplan en ontheffing noodzakelijk voor een geautoriseerde bestrijding. Ontheffingen zijn, voor zover ik weet, maar enkele keren door de provincie afgegeven (Hilvarenbeek en Helmond).

Roek bij Hoog-Casteren, 21 maart 2021 (Cor van Pelt)

Afname van foerageergronden. De afname van blijvende graslanden in de Kempenregio en het mogelijke effect hiervan op Roeken kwam al eerder in dit artikel ter sprake. Een eenduidig, bovenregionaal effect werd niet gevonden maar dat sluit geenszins uit dat er lokale effecten waren.

Het verdwijnen van Roekenkolonies in de stad Eindhoven in de jaren '70 viel samen met het verdwijnen van nabijgelegen foerageergebieden door stadsuitbreiding.

In Helmond werd vermoed dat stedelijke ontwikkeling aan de westzijde van Helmond, en daarmee verlies van foerageergronden, een van de redenen was van de afname van de Roek in deze gemeente (Hovens & Lenstra 2011).

Uit een studie in Engeland bleek er een duidelijk verband te zijn tussen de grootte van een kolonie en de hoeveelheid grasland binnen 1 km. Een kolonie van 100 nesten had zo'n 122 ha grasland binnen 1 km nodig (Mason & MacDonald 2004). Hoe groter de kolonie, hoe meer grasland er nodig was. Uit een andere studie, elders in Engeland, bleek dat de koloniegrootte beïnvloed werd door de omvang van de foerageergebieden tot 6 km afstand van de kolonie, en de interactie met Roeken uit andere kolonies (Griffin 1998, Griffin & Thomas 2000).

Het ligt voor de hand dat kolonies die in een sterk verstedelijkte omgeving lagen (en liggen) het snelst in de knel kwamen met hun 'graslandvereisten'. Een uitgebreide analyse en veldonderzoek zijn nodig om hier de vinger achter te krijgen.

Afsplitsen en verkassen als strategie. In de literatuur wordt regelmatig gesproken over het versplinteren van kolonies, onder meer als gevolg van verstoring. Maar hoe werkt dat dan?

Het zou kunnen dat de Roeken voor het, al dan niet na verstoring, opdelen in kleinere kolonies 'kiezen' als strategie om gemiddeld

een betere reproductie te hebben dan te blijven in een groter wordende kolonie. Afsplitsen of naar een kleinere kolonie elders verkassen kan een slimme keuze zijn als in de bestaande kolonie de hoeveelheid nabijgelegen foerageergebied per broedpaar onder een bepaalde minimum waarde komt, of als de kolonie zo groot wordt dat er repercussies door mensen kunnen volgen. Zo maar een wilde gedachte, maar wellicht spoort die aan tot nader onderzoek.

Dankwoord

Gerard van Gool stelde welwillend de gegevens van de provinciale Roekentellingen ter beschikking. Henk Sierdsema bedankt ik voor het beschikbaar stellen van de kolonievogeltellingen van Sovon en enkele andere datasets. Peer Busink en Robbert van Hiele gaven waardevol commentaar op een eerdere versie, en Peer stelde zijn uitgebreide telgegevens van Hilvarenbeek e.o. ter beschikking. ■

Literatuur

- Anonymus 2012. Soortenstandaard Roek *Corvus frugilegus*. Dienst Regelingen, ministerie van Economische Zaken.
- Anonymus 2017. Kennisdocument Roek *Corvus frugilegus* – Versie 1.0. BIJ12.
- Berghmans, H. 2017. Vestiging en uitbreiding van de Roek in de Zuiderkempen van 1989 tot 2016. *Natuur.oriolus* 83(1): 1-6.

- Boele, A. et al. 2020. Broedvogels in Nederland in 2018. Sovon.
- Boele, A. et al. 2021. Broedvogels in Nederland in 2019. Sovon.
- Busink, P. 2018. Roeken in Hilvarenbeek, wees er zuinig op. Egelsporen voorjaar 2018: 18-21.
- Busink, P. 2014. De Verspreiding van de Broedkolonies van de Roek (*Corvus frugilegus*) in de Gemeente Hilvarenbeek in de jaren 2011 tot en met 2014. Vereniging Natuur & Milieu Hilvarenbeek e.o.
- Busink, P. et al. 2006. Voedsel- en gedragonderzoek van de Roek *Corvus frugilegus* in Midden-Brabant 2004-2006. VWG Midden-Brabant.
- Carlson, L. et al. 2022. *Corvus frugilegus* rook. Website Animal Diversity Web: animaldiversity.org/accounts/Corvus_frugilegus, geraadpleegd februari 2022.
- Cattenstart, K. 2020. Roekenbeheerplan Hilvarenbeek 2021 tot en met 2025. Gemeente Hilvarenbeek.
- Commissie Deskundigen Meststoffenwet 2020. Effect van mesttoediening op regenwormen als voedsel voor weidevogels. Wageningen University & Research.
- Ecologisch Adviesbureau Cools 2005. Roekentelling en trendanalyse Tilburg-West, Riel en Gilzen-Rijen. Ecologisch Adviesbureau Cools.
- Erve, F.J.H. van et al. 1967. Avifauna van Noord-Brabant. Van Gorcum.
- Europese Commissie 2022. Duurzaam landgebruik (vergroening). Website Europese Commissie: ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/income-support/greening_nl, geraadpleegd in januari 2022.
- Feijen, H.R. 1976. Over het voedsel, het voorkomen en de achteruitgang van de Roek *Corvus frugilegus* in Nederland. Limosa 49: 28-67.
- Griffin, L.R. 1998. The distribution and abundance of the rook *corvus frugilegus* L. as influenced by habitat suitability and competitive interactions, Thesis, Durham University.
- Griffin, L.R. & C.J. Thomas 2000. The spatial distribution and size of rook (*Corvus frugilegus*) breeding colonies is affected by both the distribution of foraging habitat and by intercolony competition. Proc. Royal Soc. London 267: 1463-1467.
- Helmich, M. 1987. Inventarisaties van de Roek in Noord-Brabant. Roodborsttapuit 5(1): 40-45.
- Hovens, J.P.M. & G. Lenstra 2011. Roekenplan Gemeente Helmond. Faunaconsult.
- Hulscher, J. & P. Driessen 2010. De betekenis van het hamsteren van walnoten en eikels voor Roeken. Limosa 83: 49-60.
- Hustings, F. et al. 2006. Avifauna van Limburg. Natuurhistorisch Genootschap Limburg.
- Hustings, F. & K. Koffijberg (red.) 2018. Vogelatlas van Nederland. Sovon & Kosmos.
- Kasprzykowski, Z. 2007. Reproduction of the rook, *Corvus frugilegus* in relation to the colony size and foraging habitats. Folia Zool. Praha 56(2): 186-193.
- Keller, V. et al. 2020. European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. EBCC & Lynx Edicions.
- Kleyheeg, E. et al. 2020. Boerenlandvogelbalans 2020. Sovon e.a.
- Kloen, H. et al. 2017. Faunabeheerplan Noord-Brabant 2017-2023: Naar een planmatig en effectief beheer. CLM & Van Bommel Faunawerk.
- Koelink, R. & H. Laheij 1976. Landschapsoecologisch onderzoek van de Roek. Landbouwhogeschool Wageningen.
- Lensink, R. & J. van Bruggen 2016. Roeken in het Hart van Gelderland: wanneer stopt de neergang. Vlerk 33(2): 54-63.
- Poppel, A. van 1981. De Roek als broedvogel in Noord-Brabant in 1978. Roodborsttapuit 1(1): 6-10.
- Poppel, A. van 1983. De verspreiding van de Roek (*Corvus frugilegus*) als broedvogel in de provincie Noord-Brabant in 1979. Hupke 31: 22-26.
- Redactie Ardea 1937. De sterkte der roekenkolonies in 1936 (*Corvus frugilegus* L.). Ardea 26 (3-4): 202-207.
- Reppe, C. 2020. Effects of urbanization on nesting sites of rooks (*Corvus frugilegus*). Master thesis, Nord University.
- Schoppers, J. 2004. Neergang en herstel van de Roek als broedvogel in Nederland in de 20e eeuw. Limosa 77 (1): 11-24.
- Sovon 2020. De Roek wordt heen en weer gejaagd. Website Sovon: sovon.nl/nl/actueel/nieuws/de-roek-wordt-heen-en-weer-gejaagd
- Sovon 2022. Soortinformatie Roek. Website Sovon: stats.sovon.nl/stats/soort/15630, geraadpleegd in januari 2022.
- Spanjers, K. 2021. Strijd tegen het geroep van de roek duurt voort: Hilvarenbeek haalt tientallen nesten weg. Brabants Dagblad 24-2-2021.
- Stevens, J. et al. 2021. Vogels in Limburg: Historiek, verspreiding, trends en verplaatsingen. LIKONA.
- Ven, I. van de 2013a. Roeken Ommel mogen worden weggejaagd. Eindhovens Dagblad 28-1-2013.
- Ven, I. van de 2013b. Roeken verjaagd met geelzwarte kunst. Eindhovens Dagblad 20-2-2013.
- Wolda, G. 1925. Roekenkolonies in Nederland, 1924. Ardea 14: 44-45.
- Wouters, P. 2000. Wintertellingen in de Kempen vanaf 1982: resultaten Stormmeeuw, Smelleken, Roek, Bonte Kraai en Ekster. Blauwe Klauwier 26(3): 45-53.
- Wouters, P. 2015. Wintervogeltelling 1982-2014: Wintervogels in een sterk veranderde wereld. Lezing symposium VWG De Kempen.

Robbie's vogelboekenkast: T.H. White, *De havik*, uit 1951

Robbert van Hiele

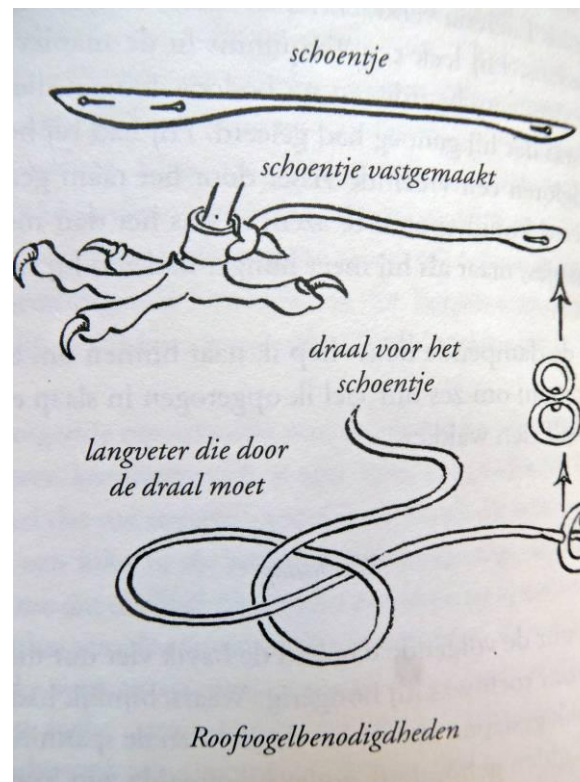
En heb ik dan ook vogelboeken zonder plaatjes in de kast staan. Ja, hoor, zeker wel. Het nu besproken boek is er zo één. Alhoewel, een paar plaatjes zijn er toch wel in te vinden. Wat zelfgemaakte tekeningen door T.H. White, de auteur. In dit stukje zet ik vooral citaten, neem de tijd om de zinnen van T. H. White rustig te lezen, ze zijn het waard.

Het boek is uitgebracht in 1951. Maar zijn ervaringen met het africhten van een havik (vertaald met *treinen*, een valkeniersterm) hebben, zoals ik het begrijp, voornamelijk net voor de Tweede Wereldoorlog plaats gevonden.

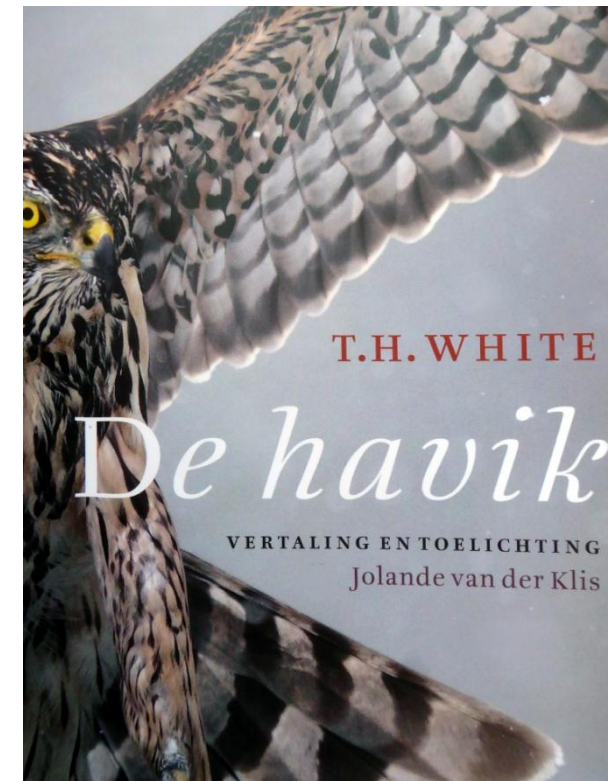
Het is een klassieker in zijn genre maar de schrijver is nog bekender door een ander werk uit 1967: "Arthur, koning voor eens en voor altijd".

Waarom iemand een Havik uit zijn vrijheid zou willen halen en die in onvrijheid wil brengen is een hele andere vraag maar het boek is een prachtige vertelling over het gedoe wat iemand zich op de hals kan halen.

Hij beschrijft buitengewoon eerlijk, erudiet en soms ook humoristisch hoe zijn leven veranderde door de komst van Gos (naar Goshawk, de Engelse naam voor Havik).

Het is recent opnieuw vertaald door Jolande van der Klis en voorzien van een toelichting. Nog steeds te koop. De voorkant ziet er nu zo uit.

"Toen ik hem voor het eerst zag, zat hij verpakt in een ronde wasmand met een zak erover. Maar hij ging als een wilde tekeer en daar schrok ik behoorlijk van, zoals je van slangen kan schrikken als je er geen verstand van hebt, of van de plotselinge beweging van een pad op de drempel als je 's avonds met een lantaarn in de mist naar buiten stapt. De zak zat dicht met een koord en

daar sprong hij zonder ophouden als een gek van onderaf tegenaan: boing, boing, boing. De mand pulseerde als een groot, koortsig hart. Er klonken vreemde protestkreten uit op, hysterisch, doodsbenuwd, maar tegelijk ook woedend en bazig. Die mand kon iemand met huid en haar verslinden."

Eigenlijk hoef je nu bijna niet meer verder. Prachtige eerste regels. Hoe kan dit nog beter worden? Iets verder staat er:

"Zijn Napels geel getinte borstveren waren van boven naar beneden bezaaid met lange, pijlvormige veertjes in gebrand omber, en zijn nagels klauwden als kromzwaarden krampachtig in mijn leren handschoen. Even staarde hij me aan met een waanzinnig, knalgeel oog, zijn veren vlak tegen zijn lichaam gedrukt en zijn kop ingetrokken als een getergde slang - toen vloog hij wild af van mijn vuist."

Of:

"Ik had nog nooit een echte havik getreind, zelfs geen valkenier ontmoet, laat staan een getreinde havik. Ik bezat drie boeken. Eentje was Falconry, in 1937 geschreven door Gilbert Blaine, het tweede was een deeltje uit de Badminton Library of Sports and Pastimes getiteld Coursing and Falconry uit 1892 en het derde was Berts Treatise of Hawks and Hawking uit 1619. Uit deze

Adulte Havik, juli 2021 (Wil de Veer)

boeken had ik een theoretisch maar ook erg achterhaald beeld gekregen van de manier waarop je een havik tam kan maken."

Langzaam probeert hij de Havik zover te krijgen dat zijn arm en zijn hele persoon als niet meer bedreigend wordt gezien. Zitten, slapen op de arm en eten vanuit een handschoen aan die arm. Een zaak van oneindig geduld.

"Het beoogde doel was dat Gos zelf om zijn voedsel zou komen. Uiteindelijk moest hij van een afstand van tenminste 100 meter aanvliegen zodra hij werd geroepen, maar voorlopig was het al mooi als hij niet telkens wegvloog als ik eraan kwam. Ik ging telkens naar hem toe, begon buiten de schuur al tegen hem te praten, deed de deur behoedzaam open en schuifelde naderbij op voeten die voortbewogen als de wijzers van een klok. Hier heb je nu dat geweldige creatuur genaamd mens, met zijn besef van toekomst en verleden, met zijn capaciteit om filosofische vraagstukken te ontrafelen, met zijn opvoeding die hem een pakhuis aan kennis heeft opgeleverd en die tussen de twee- en drieduizend pond heeft gekost, en hij besluipt godbetert een vastgebonden vogel met uitgestrekte hand, afgewende blik en miauwend als een kat. Maar het was toch een geweldig gevoel, zelfs om vijftien minuten lang doodstil te staan, of om langzaam tot duizend te

tellen."

En zijn setter (een hondenras) was niet hetzelfde als een halfwilde Havik.

"Mijn setter kon nooit aan mijn gezicht aflezen wat mijn stemming was, al bestudeerde ze me nog zo nauwkeurig. Ze verliet zich helemaal op de klank van mijn stem en ook al probeerde ik wel eens met woedende blikken of een stralende glimlach te misleiden, ze liet haar gehoor de doorslag geven, of de herinnering aan pijnlijke of juist prettige momenten in vergelijkbare situaties. Zo ging het niet met Gos. Niet alleen kon hij mijn gevoelens aflezen aan mijn gezicht, ook ik was nu in staat om ten minste twee verschillende stemmingen aan zijn kop af te lezen. Zonder dat hij een geluid of beweging maakte kon ik aan zijn uitdrukking zien of hij een goede of een slechte bui had. Net als bij een mens veranderde dan zijn hele verschijning. Soms leek hij krankzinnig en was hij met zijn geloken blikkerende ogen, zijn gefronste wenkbrauwen en zijn openhangende bek het evenbeeld van een getikte Beierse aartshertog. Het volgende moment had hij zijn bek dicht, waren zijn wenkbrauwen ontspannen, keek hij normaal uit zijn ogen en was Gos niets anders dan een groot kind, een belachelijk, nieuwsgierig, goedgegelovig en bijna meelijwekkend troeteldier."

Dit boek staat vol prachtige zinnen. En je krijgt inzicht in het wezen van de Havik, een intrigerende roofvogel die in het wild vooral veel moeite doet om ongezien zijn eigen leven te leiden. Uiteindelijk ontsnapt Gos door een versleten koordje, probeert de auteur met allerlei ingenieuze vallen Sperwers te vangen, vertelt over de valkenjacht in het dorpje Valkenswaard ergens in een overzees land en krijgt een tweede Havik, Cully. Ergens op het eind van het boek staan deze regels over zijn nieuwe Havik, Cully.

"Cully schoot over hem heen, probeerde tevergeefs om met die zes beschadigde staartveren af te remmen en landde met lege poten. Haar prooi begon opnieuw te rennen en kwam nu recht op mij af. Cully ging achter hem aan, hoppend als een kangoeroe. Het was vreselijk om dat dier, dat zou moeten kunnen vliegen, met van die grote sprongen als een idioot achter hem aan te zien bonken. Maar ze won aan snelheid en slaagde erin weer op te stijgen. Ik rende wapperend met mijn handen op het konijn af om hem de pas af te snijden, en zag de gele ogen van mijn vogel vuur spuwen. Het konijn wilde in een bocht om me heen rennen. Cully schampte zijn rug. Landde. Hij keerde weer om, maar zij ook. Het was hinkstap-sprong, en ze had hem!" ■

Vogelgeluiden opnemen op de Grootte Heide, met v.l.n.r. Jelle de Leeuw, Rob Aarts en Bob Scholte, eind jaren '70/begin jaren '80

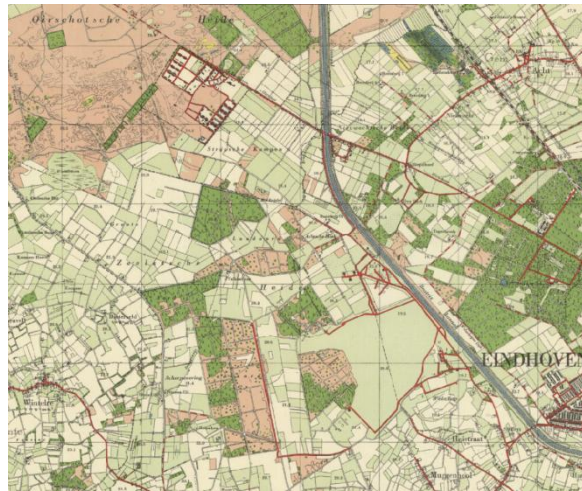
De geschiedenis van een fascinatie

Rob Aarts

Halverwege de jaren '60 vorige eeuw, mijn goede Oom als symbool voor een echte natuurman, een woest gebied zonder status en woonachtig aan de rand ervan. Ideale ingrediënten voor mijn interesse in vogels en vogelzang. Als het maar even kon was ik wel ergens te vinden in deze magische omgeving.

Het Beatrixkanaal met nachtegalen, wielewalen, grauwe klauwier, kwartels, patrijzen en bosrietzangers langs de randen van de roggevelden, met 's winters klapekster en beflijsters tijdens de trek. Langs de glooiingen van het kanaal, landelijk bekend, floreerden orchideeën en vele andere floristische pareltjes.

De schaapskudde die de taluds begraasde en de militaire politie die je filmpje uit je camera jatte met daarop landende Thunderstreaks. De enorme heisa rond een gevonden *Prawda*, die demonstratief werd verloren, vermoedelijk door de Rode Jeugd, in de voortdurende strijd met de toenmalige Binnenlandse Veiligheidsdienst. Conclusies aangaande mijn mogelijke connecties met de RJ zijn geheel speculatief...

Beatrixkanaal, Strijpse Kampen en Oirschotse Heide rond 1960 (bron: topotijdreis.nl). De Vliegbasis Eindhoven bestond al wel maar werd destijds niet op topografische kaarten getoond.

Aangrenzend aan dit gebied lag Klein Zwitserland met naar het westen de Strijpse Kampen met grutto's, Kieviten en wulpen en met weer iets verder naar het westen korhoenders, compleet met gebolder in het voorjaar. En dan half maart 1968 ontdekte ik daar in de koude ochtendmist, samen met mijn vaste vogelmaat PJ, drie grote trappen knabbelend aan de spruiten. Wat een feest op mijn 17de verjaardag!

Tegenwoordig zou zo iets direct een horde vogelaars aantrekken, maar toen was dat

zonder mobieltje veel lastiger. Mijn goede Oom werd in paniek ingelicht en deze trommelde lokale vogelaars op, die pas na uren ter plaatse kwamen. De vogels zaten er nog. We werden bedankt en namen werden uitgewisseld voor in de toenmalige vogelbladen. We waren trots want we hoorden erbij. Niet dus, want onze namen waren niet terug te vinden bij de zeldzaamheden in de bekende bladen.

Tegenwoordig zie je meer namen van vogelaars dan vogels bij speciale waarnemingen. Vroeger verbeet je je frustratie want je wilde erbij horen bij de grote mannen. Tegenwoordig pleur je je naam in waarneming.nl en je vogelt gewoon lekker door. En dus restte ons pas veel later, weliswaar postuum, de bekende Geheven Vinger.

Een geweldig gebied dus, maar dat besefte ik eigenlijk pas veel later toen dit alles gaandeweg aan het verdwijnen was, opgeofferd aan 'de vooruitgang'. Het was mijn gebied. Daar lag de basis voor mijn natuurinteresse maar het was ook de plaats voor introspectie op die donkere momenten dat de dingen niet zo gingen zoals ze zouden moeten gaan. En gaandeweg verdween dit

pareltje voor mijn ogen. Het gaf een goed gevoel toen ik 's avonds, in een vooropgezette actie, bakstenen door een ruit van een shovel smeed bij een van die donkere momenten waarbij de dingen inderdaad niet zo gingen zoals ze zouden moeten gaan. Het enige wat ik kon doen.

Het heeft niets geholpen. Met een eenvoudig Philips cassetterecordertje van mijn goede Oom en een microfoon aan een tak bevestigd sloop ik in dit gebied naar de nachtegalen. Een opdracht. Maak er maar wat van zo luidde het. Een fascinatie was geboren.

Philips cassetterecorder uit de jaren '60

Een recensie over het Amerikaanse boek *The singing life of birds* van Donald Kroodsma, "A groundbreaking book, a classic that will forever alter your experience of the natural

world", geeft dit mooi weer. Helaas resteerde niets van deze opnamen. Niet alleen de tand des tijds knaagde aan de bandjes, maar mijn Oom lijmde ook een hulsje om het aandrijfasje van de motor van de recorder, waardoor de bandsnelheid versnelde. Ten bate van de kwaliteit zo redeneerde hij. Jammer dus toen de recorder het begaf.

En zo rommelden we, ook met hulp van Philips elektronici, aan zelfgebouwde

regelbare microfoon voorversterkers, met betere microfoons in een parabolische reflector en met betere recorders. Mijn goede vriend Jelle de Leeuw sloot zich bij ons aan en jarenlang struinden we in het voorjaar de Kempen, de Mortelen en de Kampina af op zoek naar 'mooie zang'. Soms waren we al ver voor zonsopkomst ter plaatse om pas rond achten weer huiswaarts te keren, vervolgens even een uurtje bij te komen en ons daarna te wijten aan andere verplichtingen.

Bob Scholte en Rob bij de Logtse Baan, jaren '70

Zelden, hoogst zelden kwamen we iemand tegen. Zoals die keer toen een fietser zo onder de indruk bleek van de schotels met microfoons dat hij driemaal omkeek en vervolgens tegen de slagboom botste van het fietspad op de Grote Heide richting Achelse kluis en begon te schelden en te tieren wat we daar te zoeken hadden. Stuur recht gezet en een bak koffie maakten alles weer goed.

De kunst was altijd om zo weinig mogelijk omgevingsgeluid in de opnamen mee te nemen. In die tijd lukte dat nog goed, tegenwoordig vrijwel niet meer. Overall is wel, zelfs in de hele vroege ochtend, laag gebrom aanwezig (lage tonen hebben een grotere golflengte, en worden dus minder gedempt) in de vorm van verkeer, ventilatoren in stallen en lokaal en intercontinentaal vliegverkeer. Vliegverkeer is het ergste. Daarin is zo'n beetje het hele hoorbare frequentiegebied vertegenwoordigd. Ook in de vroege ochtend naar huis kerende feestende jongeren vormen soms een storende factor.

Geluidsvervuiling verloopt sluipenderwijs terwijl fysiologische gewenning en slijtend geheugen machtige wapens blijken voor de herrie industrie. Bewustwording leidt immers tot onvrede en stress terwijl er niets aan te veranderen is.

We namen afscheid van het cassette tijdperk en kochten (semi)professioneel spul in de vorm van Uher portable bandrecorders.

Uher portable bandrecorder

Daarbij hoorden ook professionele condensator microfoons, die werden geplaatst in een Sony parabolische reflector, waardoor de versterking van geluid als een soort audiologische telescoop aanmerkelijk werd vergroot en opnemen van zang op afstand een fluitje van een cent werd. Er zijn ook technische nadelen, maar dat gaat even te ver hier. Een nieuw tijdperk brak aan.

Vanaf begin jaren 80 konden we weer volop vooruit. Totdat het digitale tijdperk gaandeweg zijn intrede deed met de digitale compact cassette van Philips, een uitstekend apparaat trouwens, en de daarmee dodelijk concurrerende, maar kwalitatief mindere Sony minidisc en verder de portable DAT-recorder. De kostbare DAT-recorder met videorecorder techniek was de beste voor wat betreft natuurgeluid, maar gaf storingen in een vochtige omgeving.

DAT-recorder

Mijn goede Oom overleed helaas. Ik realiseerde mij toen pas, in blijvende herinnering, welke betekenis hij voor mij heeft gehad. Hij maakte het digitale tijdperk niet meer mee. Inmiddels werd er een landelijke natuurgeluidenclub op gericht met domicilie op de Veluwe, de Club voor Natuurgeluiden Registratie (CNR) met bijeenkomsten, een website en een heus clubblad.

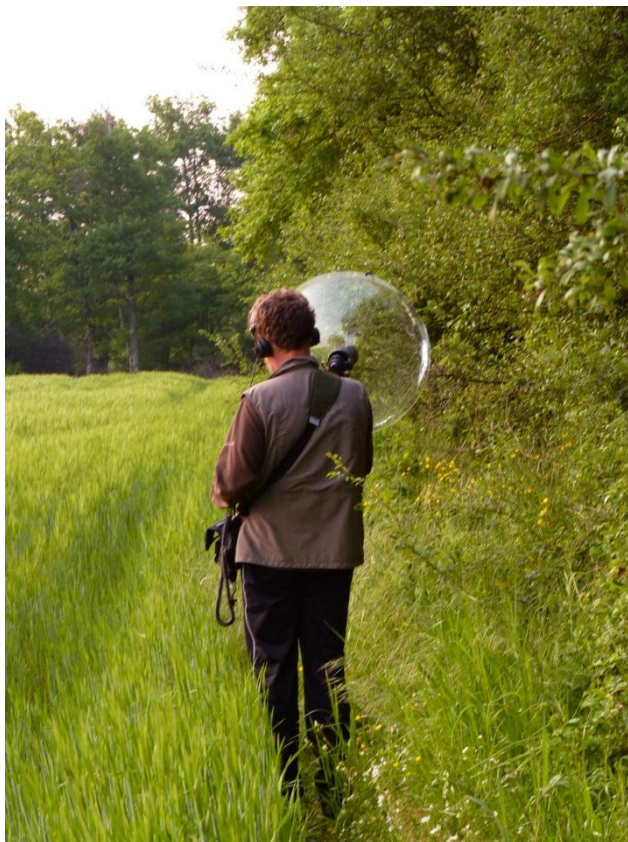

Homepage van de CNR

Vrijwel iedereen die natuurgeluid een warm hart toedraagt, en dat zijn er overigens niet al te veel, is er lid van.

Totdat mijn Uher het begaf en de firma in de strijd om de digitalisering failliet ging bleef ik analoog aan het werk.

Rob in hoppenparadijs La Brenne, Frankrijk, 27 april 2011

Mijn goede vriend Jelle overleed helaas ook plotseling. Uiteraard voor zijn vrouw maar zeker ook voor mij een zware klap. Niet

meer samen op stap, geen eindeloze koffie- en koeksessies meer op de hei tijdens opnamepauzes, geen discussies meer over technische toepassingen bij opnamen, maar ook geen wederzijds luisterende oren meer over persoonlijke zaken. De Uher verdween bij het oud vuil en de leegte die ontstond kreeg ik niet zomaar opgevuld. “Het werk” zoals we onze activiteiten altijd duiden lag voor langere tijd stil.

Jaren later

Ik ben inmiddels voorzien van professionele spullen omdat fascinatie een ziekte is, en dus kroop het bloed waar het niet gaan kan...

Mei 2021: “Struikrietzanger in Tuintjes 3, Texel,” meldt waarneming.nl. Een uitgesproken aanleiding om eens een kijkje te nemen, of liever een oortje te leggen. Texel was en is voor mij nog steeds een soort tweede thuis. Fotografen te over. Enorme lenzen. Dutchbirders. Geschuifel van het wandelpad af in de struiken, wat niet is toegestaan.

In het huidige tijdsgewricht prevaleren eigen afwegingen nogal eens boven de het algemeen belang dienende regelgeving. Aardige en niet aardige mensen. De aardige informeren mij spontaan over de laatste waarneming van deze superzanger, een half uur geleden. De niet aardige houden alles liever voor zichzelf, zijn sowieso zwijgzaam

en kennelijk met belangrijke zaken bezig, ingespannen turend door hun telescoop in de struiken om vragen te ontwijken. Het meest effectief is om je vrouw of vriendin te laten informeren of er nog wat is gezien. Vrouwen zijn schaars in deze speciale wereld en informatie rolt er dan toch wat makkelijker uit. Overigens zijn de meeste Dutchbirders aardige mensen en zeker niet te beroerd waarnemingen te delen.

Opmerkelijke figuren verschijnen evenwel ook regelmatig ten tonele, zoals die man die op zijn rug met zijn handen onder zijn hoofd in het duin ligt te midden van andere waarnemers, en plots de vinger opstekend in Haags accent met ingeslikte r roept: “Gggroote piepur” met even later, als niemand de vogel ziet: “Gehoord”. Opmerkelijk wel zo’n grote pieper nog in mei. Toen ik voor de spiegel stond en deze woorden in Haags accent herhaalde, was ik enorm blij ten zuiden van de rivieren te wonen. Probeer het zelf maar eens.

Ondanks mijn genuanceerde mening over DB ben ik er vertrokken vanwege de excessen op Texel, waarbij individueel fanatisme prevaleert boven algemeen belang van rust en bescherming van natuurwaarden ter plaatse. Terug maar weer naar die nog niet zichtbare struikrietzanger. Ik sta daar met een gloednieuwe digitale recorder en een

Telinga parabool microfoon voor een geluidsopname van deze schitterende zanger.

Telinga parabool

Omdat Burgers Zoo goedkoper is dan een reis naar Gambia maakte ik opnamen van bushvogels voor een eigen onderzoekje naar het verband tussen habitat en zangtype. Maar helaas, de oude toen ook al digitale Marantz recorder begaf het in de ultieme vochtigheid ter plaatse en bleek niet meer reparabel. Lekker habitat zo'n regenwoud.

Marantz compact flash recorder

Curtis Judd, mijn Amerikaanse online adviseur en supertester: *"I cannot choose for you, both they are great,"* in een test tussen Zoom en Sounddevices *"but in my opinion the greatest is..... And last but not least, it is all American"*. Typisch Amerikaans. Ik gaf hem dus maar het voordeel van de twijfel. Het werd de Mixpre 3.2 van Sounddevices. Dit soort recorders kost een derde van een top kijker en zijn het auditieve equivalent van Swaro of Zeiss.

Inmiddels is het beestje weer te zien en te horen, zelfs boven in de bekende struik, de struik die al zoveel bijzonderheden herbergde de laatste jaren. Paniek achter de camera's. Praatjes over andere grote soorten verstommen. Oorlog langs het wandelpad. Een batterij machinepistolen gaat af. Heel soms zie je vogelaars met een recorder en microfoon ter plaatse van iets bijzonders. Meestal betreft het dan Dutchbirders die wel gevoel voor kwaliteit op geluidgebied hebben.

Binnen Dutch Birding is een select groepje geluidspecialisten actief in *The Sound Approach to Birding* met aardige niet al te wetenschappelijke boeken over zang. Ter plaatse ben ik nu de enige. Een verschrikking met meer opnamen van camerasluiters dan struikrietzanger zang. Sommigen houden hun telefoon omhoog voor een opname van de zang. Op waarneming.nl verschijnen dan

prachtige foto's gelardeerd met een waardeloos, nauwelijks herkenbaar zang fragment. Een bewijsfiletje, zo heet het. Een diskwalificatie van de zang van deze superzanger.

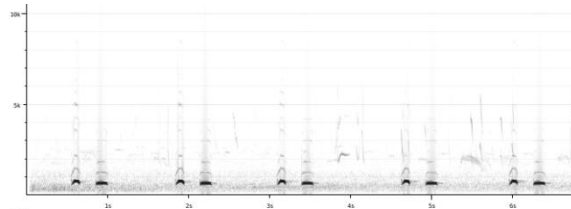
Withalsvliegenvanger opnemen in Lorraine (Lotharingen), Frankrijk, 14 mei 2019

Het overgrote deel van de vogelaars is net als gewone mensen visueel ingesteld en dus gaat het vooral om goede plaatjes, waarvan er al snel honderden op internet te vinden zijn, vaak veelal dezelfde en niets toevoegend aan wat al bekend is. Typend voor het huidige individualistische tijdsbeeld. Geluidsopnamen van met name zang hebben veel meer informatie te bieden voor bijvoorbeeld onderzoek. Inmiddels loopt het in Tuintjes 3 aardig uit de hand wat betreft belangstellenden. De vogel verlaat zijn struik en trekt zich terug uit het oorlogsgebied in verderop gelegen dicht struikgewas en ook ik verlaat het strijdperk, als een paria, nagestaard door de kanonniers langs het wandelpad, die zich geen moment realiseren dat mijn SD-geluidskaartje voornamelijk gevuld is met de helse herrie van hun sluiters. Heren U wordt bedankt!

Dan nu het eindspel met de vraag die vaak wordt gesteld of ik ook wat doe met al die geluidsopnamen. Standaard antwoord is dan mijn wedervraag wat vogelfotografen doen met hun vaak duizenden foto's. Het gebruik van sonogrammen, dit zijn elektronische visualisaties van frequenties in de tijd, geeft talloze mogelijkheden tot onderzoek. Maar dan moet je wel een onderzoeksvraag formuleren, een hypothese opstellen voor datgene wat je verwacht en daarna de

uitvoering van het onderzoek vormgeven. Dat is een lastig verhaal.

Sonogram van een Koekoek (bron: xeno-canto.org)

De onderzoeken die ik ken hangen samen met evolutie van zang, zang en gedrag, en verbanden tussen zang en habitatype. Prachtig onderzoek maar alleen voor pure wetenschappers en daarmee loop ik tegen mijn eigen grenzen aan. Ik blijf dan ook heerlijk ongedwongen in mijn eigen bubbel bezig.

Een leuk afstudeeronderzoek van een aantal jaren geleden vormde overigens het bewijs dat zwartkoppen hun geprevel vooraf aan de kenmerkende fluittonen vooral laten horen direct na aankomst in het broedgebied. Uit het onderzoek bleek, uiteraard na statistische analyse, dat het geprevel vooral functioneert om vrouwtjes te lokken en de fluittonen dienen om concurrenten weg te houden uit het territorium. Eenmaal een vrouwtje gescoord dan verdwijnt het geprevel. Later in het broedseizoen hoor je alleen de fluittonen.

Ik ben dat nagegaan door opnamedata te vergelijken en kon dit bevestigen. De enorme herrie veroorzaakt door de wind in een rietveld is geen probleem voor rietvogels stelde ik zelf vast. Hun zang blijft goed hoorbaar en dat is niet toevallig. In het tropisch regenwoud, dus ook in de bush van Burgers Zoo, hoor je een geheel ander type zang dan in een Nederlands bos want er geldt voor alle zangers in iedere habitat maar een ding: *“hoe krijg ik mijn boodschap daar waar die voor bedoeld is”*. Zo werkt evolutie. Fascinerend!

Wie meer over dit alles wil weten kan zich bij mij melden. ■

Club voor Natuurgeluiden Registratie: natuurgeluid.nl

Info over vogelgeluiden opnemen: slideshare.net/SOVON/vogelgeluiden-opnemen-een-nog-ondergeschoven-kindje

dutchbirding.nl/recensies/1412/sound_record_ers_and_parabolic_dish

Opnames van vogelgeluiden: waarneming.nl/sounds
xeno-canto.org

Gratis programma om geluiden te bewerken: audacityteam.org/

Overtrekkende Roek op de telpost Groote Heide, 1 november 2014 (TH)

Doortrek van Roeken in de Kempen tot en met 2021

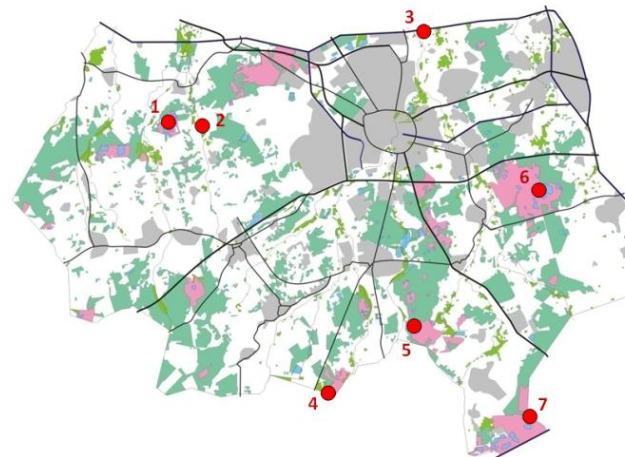
Tom Heijnen

Het artikel over de Roek als broedvogel elders in deze Blauwe Klauwier begint met twee grafiekjes van de trend in Nederland als broedvogel en als niet-broedvogel. De trend als niet-broedvogel laat vanaf ca 1990 een sterke afname van het aantal overwinterraars zien. Werd die daling ook opgemerkt tijdens de trekvogeltellingen in de Kempen? En hoe verliep de doortrek eigenlijk?

Methode

Dit artikel leunt zwaar op de gegevens die in trektellen.nl zijn vastgelegd, en op de tools die op deze site beschikbaar zijn om die gegevens te analyseren. De grafieken (m.u.v. figuur 8) en kaartjes in dit artikel zijn met deze tools gemaakt.

Van zeven telposten zijn voldoende gegevens beschikbaar om te betrekken in de analyse (figuur 1, tabel 1). Het aantal teluren verschilde sterk per telpost, en najaarstellingen waren veruit favoriet. Overige trekstelgegevens op trektellen.nl, in *Ornis* en op de oude website *Vogels in de Kempen* zijn niet bruikbaar voor analyse omdat de tellingen te ad hoc waren.

Figuur 1. Telposten waarvan de gegevens in de analyse gebruikt zijn. De telposten zijn van NW naar ZO genummerd.

Tabel 1. Telposten met vermelding van de gebruikte tijdvakken en geteld aantal uren, uitgesplitst naar voorjaar en najaar.

#	Naam telpost	Voorjaar		Najaar	
		Periode	Aantal teluren	Periode	Aantal teluren
1	Landschotse Heide	2002-2007 2011-2013	810	2001-2006 2011-2012	1.018
2	Buikheide-Molenbroek	-	-	2004	219
3	Breugelse Beemden	-	-	2009-2021	384
4	Hageven (België)	-	-	1995-2021	2.939
5	Groote Heide-Patersgronden	-	-	2005-2021	2.601
6	Beuven-west	2002-2021	5.618	2002-2021	8.519
7	Loozerheide	2006-2021	4.776	2005-2021	7.405

Alleen bij het bepalen van topdagen (dagen met meer dan 100 overtrekkende Roeken op een telpost) heb ik deze gegevens gebruikt. In alle grafieken wordt de intensiteit van de waargenomen doortrek uitgedrukt in uurgemiddelden. Grafieken van de doortrek in de loop van het jaar hebben een tijdlijn die is ingedeeld in standaardweken. Met verticale stippelijntjes zijn in deze grafieken de p10, mediaan en p90 aangegeven. Grafieken van de doortrek in de loop van een aantal jaren maken gebruik van uurgemiddelden in de zgn. hoofddoortrekperiode. De hoofddoortrekperiode is steeds per selectie (van een gebied bijvoorbeeld) berekend.

In dit artikel worden de volgende begrippen en afkortingen gehanteerd:

- standaardweek = week volgens de indeling waarbij de 1^e week begint op 1 januari
- uurgemiddelde = gemiddeld aantal vogels per uur
- hoofddoortrekperiode = periode van het jaar die begint met p10 en eindigt met p90
- p10 = het moment in de tijd waarop 10% van het aantal vogels werd waargenomen
- mediaan = het moment in de tijd waarop 50% van het aantal vogels werd waargenomen (= p50)
- p90: het moment in de tijd waarop 90% van het aantal vogels werd waargenomen
- h = aantal teluren
- n = aantal vogels

Resultaten

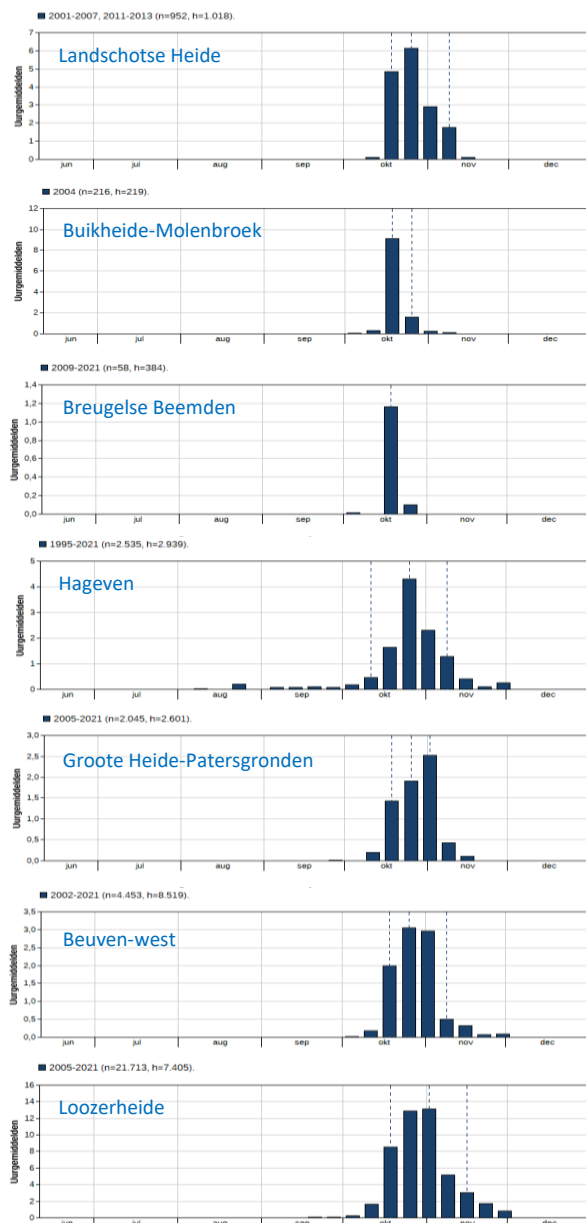
Najaarstrek

Doortrekverloop. De najaarstrek startte op zijn vroegst eind september en begon in de derde week van oktober sterk toe te nemen. De doortrekpiek viel in de vierde week van oktober en de eerste week van november. Hierna nam de doortrek snel af en na half november werden nog maar kleine aantallen gezien (figuur 2).

Topdagen. Tot en met 2016 kwamen af en toe dagen voor met meer dan 250 overtrekkende Roeken, overigens bijna uitsluitend op telpost Loozerheide (tabel 2). Na 2016 was dat nog maar één keer het geval.

Tabel 2. Dagen met 250 of meer overtrekkende Roeken op een telpost (alle telposten en alle jaren).

Telpost	Datum	Teltijd	Aantal Roeken
Beuven-west	28-10-1995	7:00-11:00	526
Beuven-west	30-10-2005	6:45-16:45	309
Loozerheide	30-10-2005	7:00-16:30	328
Loozerheide	19-10-2009	8:00-14:45	250
Loozerheide	26-10-2010	8:00-14:15	254
Loozerheide	19-10-2012	7:40-16:30	296
Loozerheide	22-10-2012	7:55-17:15	318
Loozerheide	20-10-2013	7:45-16:00	283
Loozerheide	26-10-2014	7:10-15:30	352
Loozerheide	27-10-2014	7:15-15:30	319
Loozerheide	28-10-2014	8:15-14:30	326
Loozerheide	1-11-2014	7:10-16:00	267
Loozerheide	24-10-2015	8:00-16:00	266
Loozerheide	16-10-2016	8:00-16:45	461
Loozerheide	22-10-2020	7:45-14:45	290

Figuur 2. Najaarstrek op zeven telposten in de Kempen. De schaal van de y-as verschilt per telpost!

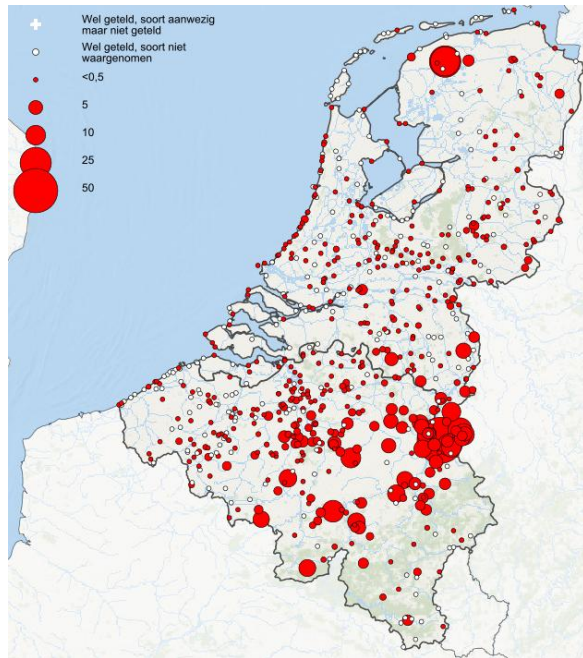
Dagen met 100 of meer Roeken kwamen op de Loozerheide regelmatig voor. Op de overige telposten was dat een heel ander verhaal. Daar waren dagtotalen van 100 vogels of meer al zeer uitzonderlijk (tabel 3) en kwamen zulke dagen na 2005 niet meer voor.

Tabel 3. Dagen met 100-250 overtrekkende Roeken op een telpost (alle telposten en alle jaren, exclusief Loozerheide).

Telpost	Datum	Teltijd	Aantal Roeken
Cartierheide	20-10-1991	6:43-14:13	131
De Velden, Eersel	29-10-2002	7:20-11:50	148
Beuven-west	29-10-2002	8:25-15:45	158
Landschotse Heide	15-10-2004	8:15-12:15	185
Buikheide-Molenbroek	15-10-2004	7:40-14:10	130
Landschotse Heide	16-10-2004	7:30-12:34	118
Beuven-west	22-10-2004	7:45-14:15	125
Beuven-west	17-10-2005	7:30-18:00	117
Beuven-west	29-10-2005	7:45-17:15	184

De Roekentrek in Nederland speelde zich vooral af in het zuidoosten van het land en aangrenzend België (figuur 3). De trekintensiteit nam toe van noordoost naar zuidwest. Het is daarom te verwachten dat op oostelijker gelegen telposten meer Roeken doorkwamen dan op de westelijke, en dat topdagen vaker in het oostelijke deel van de Kempen waren. De gegevens van de Loozerheide ten opzichte van de andere telposten bevestigen dit patroon. Het grote verschil tussen Loozerheide en Strabrechtse Heide wijst er op dat de zone met grotere doortrek nogal scherp begrensd was. Dit

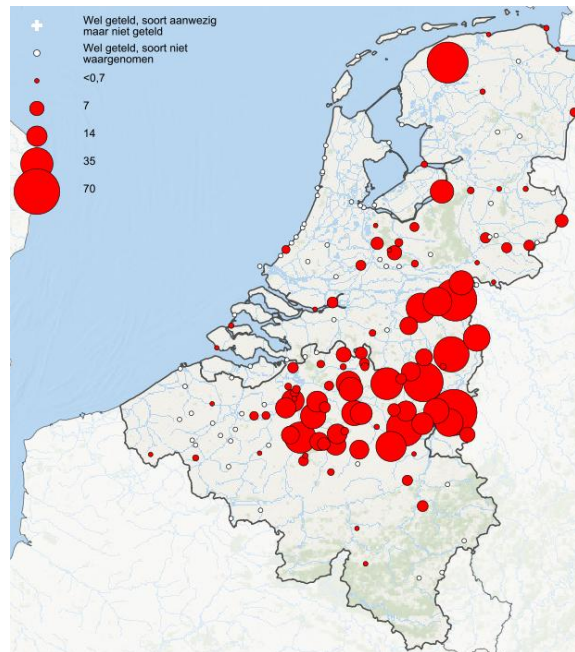
fenomeen kennen we in de Kempen ook bij de doortrek van Kraanvogels (in sommige jaren, afhankelijk van windrichting) en Houtduiven.

Figuur 3. Najaarstrek van Roeken in Nederland in de periode 2002 t/m 2021 op alle telposten in Nederland en België (n=381.757, h=520.235).

Dat het echter geen statische ‘begrenzing’ was laat een topdag zoals 16 oktober 2016 zien (figuur 4). De ‘begrenzing’ lag toen een stuk westelijker dan gemiddeld.

Jaarlijkse variatie in aantallen. Uit de gegevens over de topdagen is voorzichtig op te maken dat het aantal najaarstrekkingen de afgelopen decennia afnam.

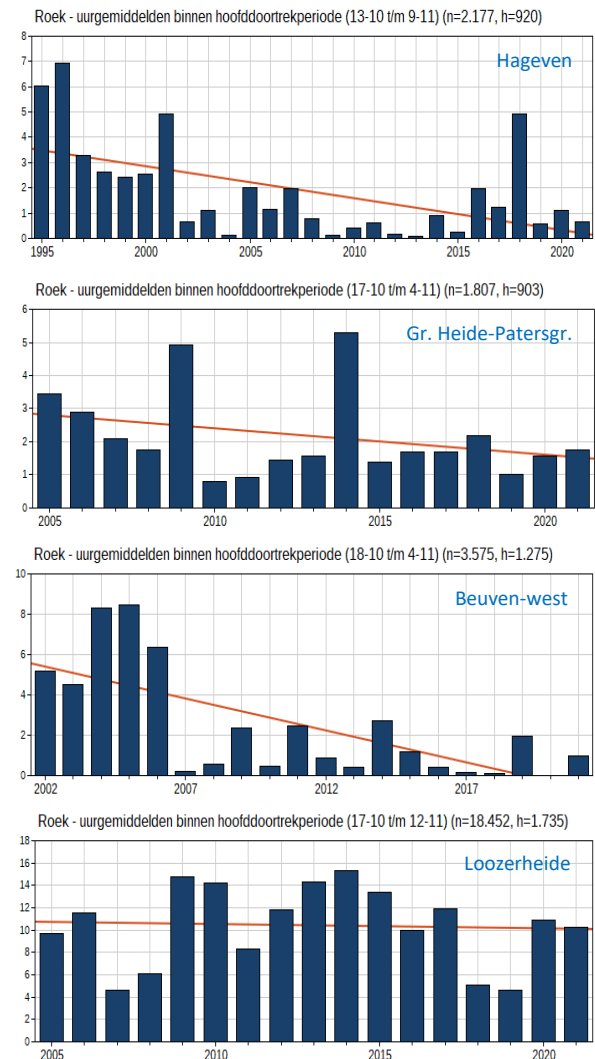

Figuur 4. Doortrek van Roeken op 16 oktober 2016 op alle telposten in Nederland en België (n=5.510, h=809).

Is die afname ook zichtbaar als we de gegevens van de telposten per jaar op een rijtje zetten? Van vier telposten is een voldoende lange telreeks beschikbaar (figuur 5). De gegevens van telpost Hageven duiden op een afname in de periode 1997-2000 (op de andere telposten werd toen nog niet geteld). Daarna bleven de aantallen laag, met een opvallende ‘opleving’ in het najaar van 2018.

Hoewel de tellingenreeks op de Grootte Heide-Patersgronden (vanaf 2005) een geringe afname laat zien, waren er over het

algemeen geen grote jaarlijkse verschillen, een enkel jaar (2009 en 2014) uitgezonderd.

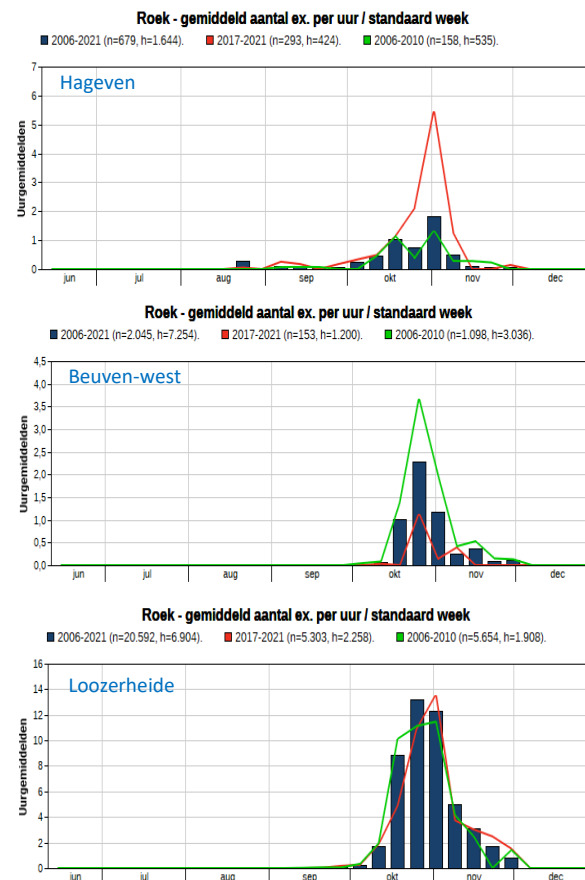
Figuur 5. Gemiddelde sterkte van de najaarstrek van Roeken op vier telposten. Weergegeven is het uurgemiddelde in de (per telpost variërende!) hoofddoortrekperiode. Rode lijnen geven de trend aan.

In de beginjaren van telpost Beuven-west (2002 t/m 2006) waren er aanmerkelijk meer Roeken dan daarna. De afname van 2006 op 2007 was scherp en ‘definitief’. Op de telpost Loozerheide werd geen afname of toename geconstateerd. De aantallen fluctueerden, maar zonder een duidelijke trend. De telreeks begon hier echter in 2005, net zoals op de telpost Groote Heide-Patersgronden. Een eventuele afname in de jaren daarvoor, zoals die op het Hageven werd waargenomen, zal daardoor gemist zijn.

Een andere manier om naar verschillen in de loop van de tijd te kijken is om de wekelijkse doortrek in verschillende periodes met elkaar te vergelijken. Ik neem hiervoor de periode 2006-2021 omdat in deze periode jaarlijks op drie telposten is geteld. Dit is dus wel nádat er op de telposten Hageven en Beuven-west al een flinke afname van de doortrekintensiteit had plaatsgevonden.

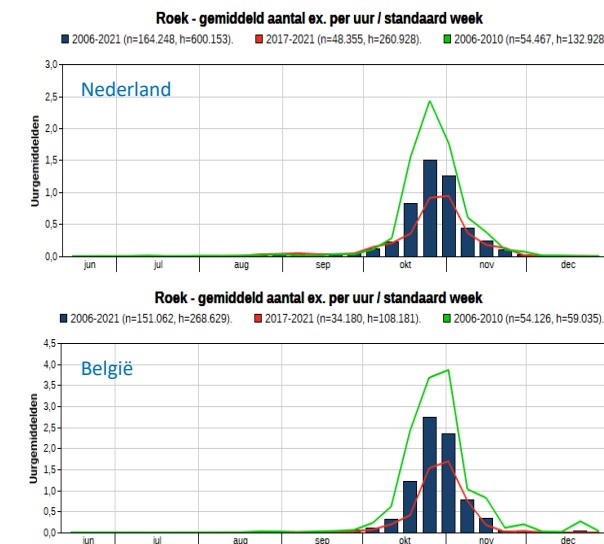
Het verschil tussen de drie telposten kan bijna niet groter zijn (figuur 6). Op telpost Hageven vond na een aanvankelijke forse afname na 2001 (zie figuur 5) een ‘opleving’ in 2018 plaats (ter nuancering: het dagmaximum tijdens die opleving was 44 vogels op 2 november). Daardoor komt de doortrekintensiteit in 2017-2021 een stuk hoger uit dan die in 2006-2010.

De doortrek op de Strabrechtse Heide was in de jaren 2017-2021 een fractie van die in de jaren 2006-2010. En dan te bedenken dat er vóór 2006 een nog veel sterkere doortrek was. Op de telpost Loozerheide was er geen noemenswaardig verschil tussen de twee periodes.

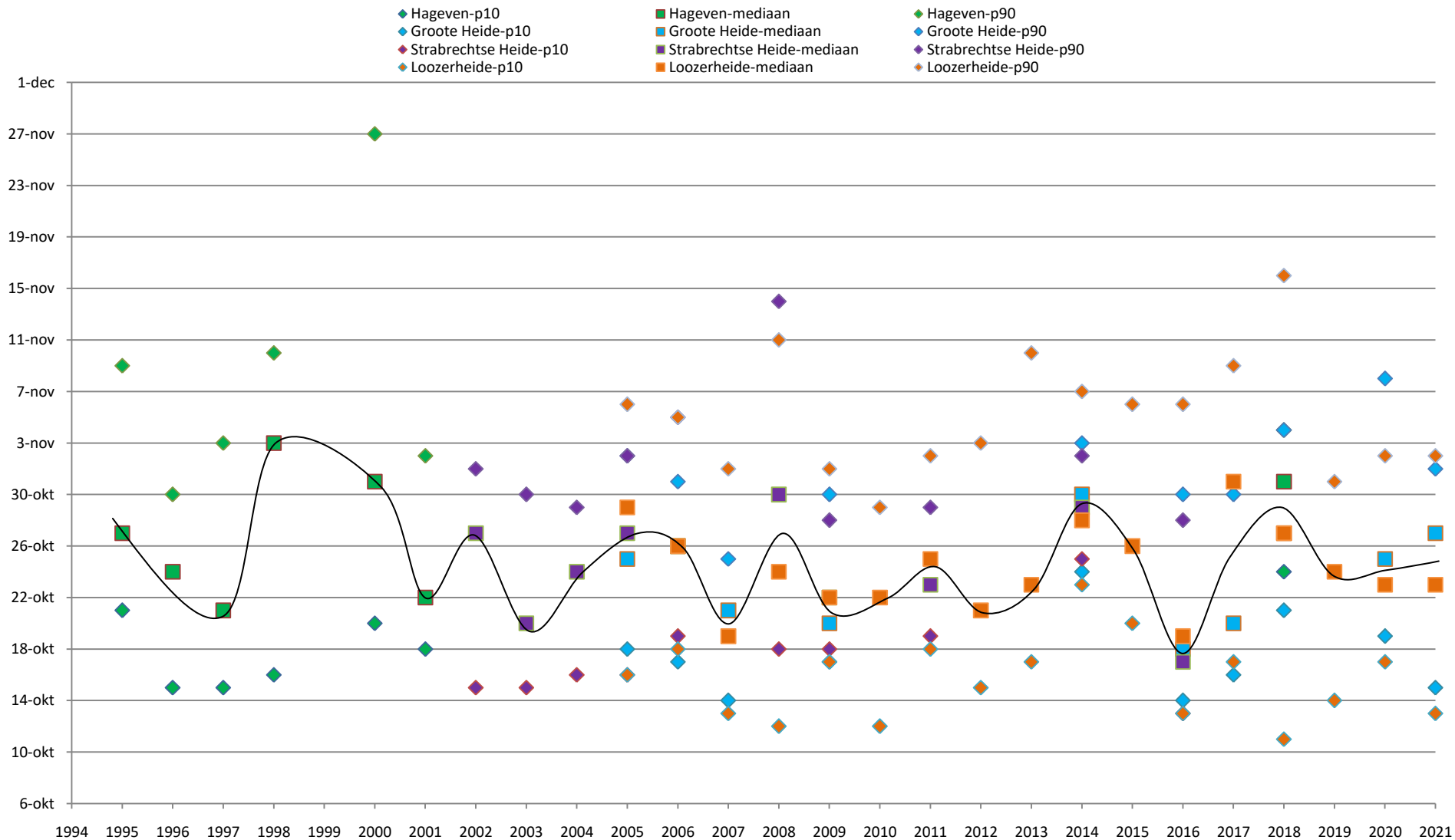
Figuur 6. Gemiddelde najaarstrek op drie telposten. Blauwe balken = 2006 t/m 2021, groene lijn = 2006-2010 en rode lijn = 2017-2021.

Dat de ‘waarheid’ in het midden zit blijkt als we van alle telgegevens in Nederland en van België een vergelijkbare grafiek maken (figuur 7).

Figuur 7. Gemiddelde najaarstrek in Nederland en België. Blauwe balken = 2006 t/m 2021, groene lijn = 2006-2010 en rode lijn = 2017-2021.

Jaarlijkse variaties in timing van de doortrek. Bij steeds meer vogelsoorten worden verschuivingen vastgesteld in de timing van vertrek, aankomst, eileg etc. Zou de najaarstrek van de Roek in de loop van de jaren veranderd zijn? Ik heb dat in kaart gebracht aan de hand van de p10 datum, de mediane datum (=p50) en de p90 datum van vier telposten (figuur 8). In deze gegevens is geen trend van een wijzigende timing van de doortrek te ontdekken.

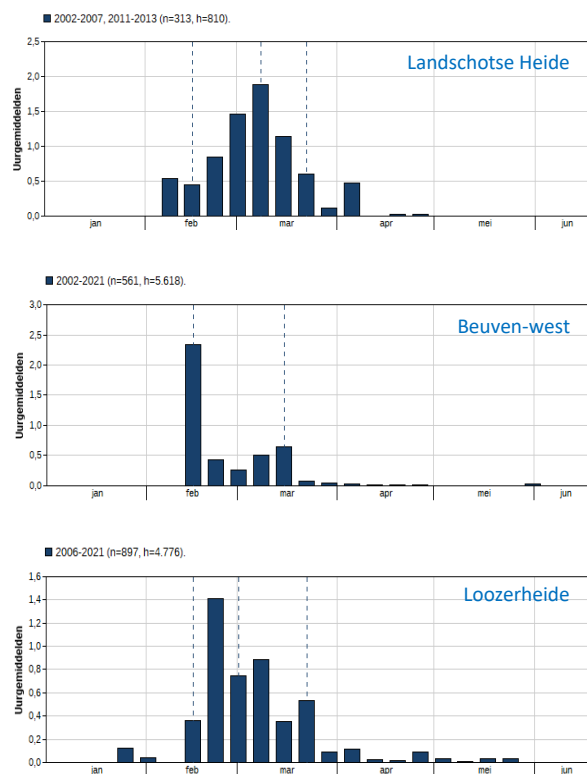

Figuur 8. Samenvatting van de timing van de najaarstrek per jaar. Van vier telposten is per jaar de mediane datum weergegeven (vierkantjes) en de data waarop resp. 10% en 90% was gepasseerd (wiebertjes). Alleen telpostgegevens met een najaar met minstens 100 Roeken zijn weergegeven. De zwarte lijn is op het oog getekend en verbindt de mediane data.

Voorjaarstrek

Doortrekverloop. De voorjaarstrek liep van half februari tot eind maart (figuur 9). De mediane datum op telpost Landschotse Heide was in de tweede week van maart terwijl die op de Loozerheide twee weken later viel. Wellicht werd dit verschil tussen de twee telposten veroorzaakt door verschillen in teljaren en –intensiteit.

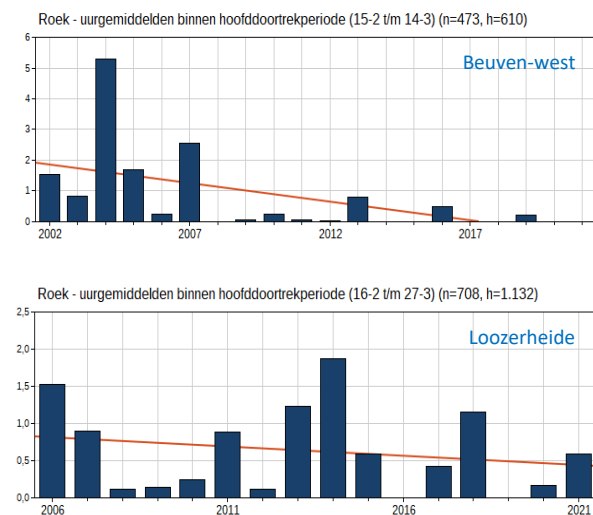

Figuur 9. Voorjaarstrek op drie telposten in de Kempen. De schaal van de y-as verschilt per telpost.

De piek van half februari op telpost Beuven-west werd overigens veroorzaakt door een hoog aantal tijdens één telling (107 ex op 17 februari 2007).

Topdagen. Er waren, met uitzondering van de hiervoor genoemde telling, geen dagtotalen met 100 Roeken of meer.

Jaarlijkse variatie in aantallen. Op de telpost Beuven-west werd vanaf de start in 2002 tot en met 2007 jaarlijks Roekentrek waargenomen, al waren de verschillen tussen de jaren groot. Na 2007 kwam er bijna geen Roek meer over (figuur 10).

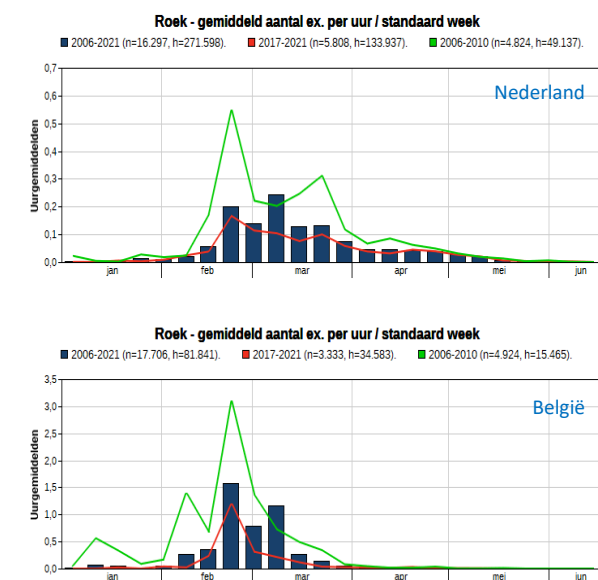

Figuur 10. Gemiddelde sterkte van de voorjaarsstrek van Roeken op twee telposten. Weergegeven is het uurgemiddelde in de (per telpost variërende!) hoofd-doortrekperiode. Rode lijnen geven de trend aan.

De langetermijntrend op de Loozerheide is eveneens negatief, maar lang niet zo uitgesproken als bij Beuven-west. Ook hier waren er flinke fluctuaties van jaar op jaar, maar de trend is maar licht dalend en van een abrupte afname zoals bij Beuven-West is geen sprake.

Het verschil tussen Beuven-west en Loozerheide lijkt op wat bij de najaarstrek ook is geconstateerd. Een verdere analyse van de voorjaarsgegevens is helaas niet zinvol omdat de aantallen Roeken te klein zijn.

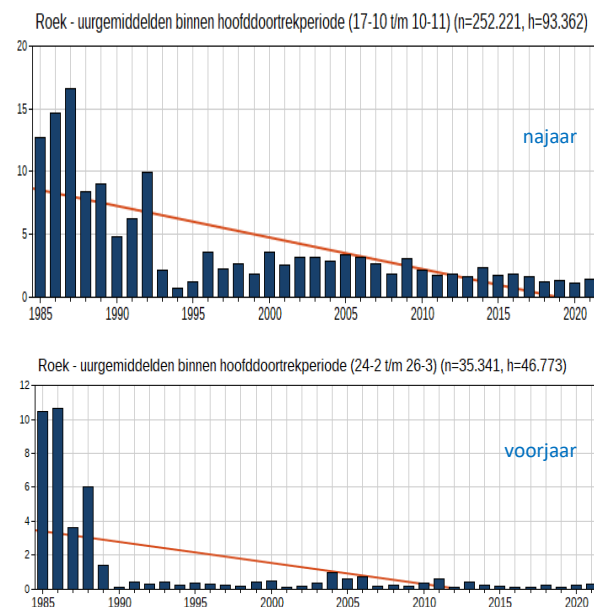
De wekelijkse trekintensiteit is in Nederland en België overigens fors gedaald (figuur 11).

Figuur 11. Gemiddelde doortrek in het voorjaar in Nederland (boven) en België (onder). Blauwe balken = 2006 t/m 2021, groene lijn = 2006-2010 en rode lijn = 2017-2021.

Discussie

De Roek is als wintergast in Nederland sinds ca 1990 fors afgenomen (Sovon 2022). Dat kwam door een daling van de 'instroom' van vogels uit noordelijker regionen (Boele et al. 2008, Hustings et al. 2016). Vogels die in Nederlands Limburg doortrokken waren vermoedelijk vooral Oost-Europese Roeken die in Noord-Frankrijk overwinterden (Hustings et al. 2006), al zullen daar ook de nodige Baltische vogels tussen hebben gezeten (Cramp & Perrins 1994). Het ligt voor de hand dat vogels die over de Kempen trokken hetzelfde herkomstgebied hadden.

Figuur 12. Gemiddelde sterkte van de najaarstrek en voorjaarsstrek van Roeken in de periode 1985-2021 op alle telposten in Nederland. Rode lijnen geven de trend aan.

De aantallen doortrekkers namen in Nederlands Limburg af en ook in Belgisch Limburg was dat het geval (Stevens et al. 2021). In de Nederlandse trekkelgegevens (figuur 12) was een forse daling van de doortrekintensiteit in het najaar vanaf 1988 en in het voorjaar vanaf 1987 zichtbaar, al moet daarbij wel worden opgemerkt dat alle telposten hierbij op een grote hoop zijn gegooid waardoor er vertekeningen kunnen optreden.

De najaarstrek zat vanaf 1993 op een laag niveau t.o.v. de jaren daarvoor, en de voorjaarsstrek stelde vanaf 1990 al niet veel meer voor.

In de trekkelgegevens van de Kempen ontbreken helaas gegevens tot 1995, en uit de jaren daarna tot 2005 is de spoeling dun. De scherpe afname in het landelijke materiaal van eind jaren '80 en begin jaren '90 kan daarom niet met gegevens uit de Kempen ondersteund worden.

De najaarsgegevens van Hageven vanaf 1995 (= eerste teljaar) laten wel een afname zien, evenals de najaars- en voorjaarsgegevens van Beuven-west vanaf resp. 2007 (najaar) en 2008 (voorjaar). In de najaars- en voorjaarsgegevens van de Loozerheide, waar het tellen van algemenere soorten zoals de Roek in 2005 begon, zat geen duidelijke trend van toe- of afname ontdekt.

Concluderend duiden de Kempische trektellingen erop dat het aantal doortrekkende Roeken sinds 1995 of eerder geleidelijk afnam, maar het tempo en de mate waarin zijn niet uit het materiaal te halen. De doortrekintensiteit is vanaf ca 2005 niet eenduidig veranderd. Uit de landelijke cijfers (figuur 12) is echter op te maken dat de grootste afname in het aantal doortrekkers toen al lang was geweest.

De verminderde in- en doorstroom van doortrekkende (en overwinterende) Roeken in Nederland heeft vermoedelijk te maken met het in toenemende mate overwinteren van zulke vogels in of dichterbij hun broedgebieden in Noord- en Oost-Europa (Sovon 2022). ■

Literatuur

- Boele, A. et al. 2008. Populatietrends van terrestrische wintervogels in 1980-2006: habitat, trekgedrag en verschillen tussen Hoog- en Laag-Nederland. *Limosa* 81: 50-61.
- Cramp, S. & C.M. Perrins (eds) 1994. *The Birds of the Western Palearctic Vol. VIII - Crows to Finches*. Oxford Univ. Press.
- Hustings, F. et al. 2006. *Avifauna van Limburg*. Natuurhistorisch Genootschap Limburg.
- Sovon 2022. Soortinformatie Roek. Website Sovon: stats.sovon.nl/stats/soort/15630, geraadpleegd in januari 2022.
- Stevens, J. et al. 2021. *Vogels in Limburg – Historiek, verspreiding, trends en verplaatsingen*. LIKONA.

Twiet: Winterwatervogels in de Kempen, deel 2

Robbert van Hiele

Afgelopen december schreef ik: "In februari 2022 ga ik nog een keer in dezelfde volgorde naar deze 3 plekken. Zou ik hetzelfde zien of verandert er wat door de winter heen. Zit er dan misschien wel een eend op het Beuven. Zijn de Kleine Zwanen er nog op de Visvijvers en de Waterpieper op het Soerendonks Goor. Spannend, wordt vervolgd!" En februari 2022 kwam en ik ging. Hieronder mijn waarnemingen.

Plek 1: de visvijvers van Valkenswaard vanaf de overzichtstoren

3 februari, 9.00 uur - 10.30 uur

7 graden Celsius, windkracht 2-3, grijs

Aalscholver	2	Krakeend	8
Blauwe Reiger	4	Kuifeend	1 ♀
Fuut	1	Tafeleend	10
Grote Zilverreiger	2	Wilde Eend	58
Kleine Zwaan	10	Wintertaling	3
Knobbelzwaan	2	Witgat	3
Kokmeeuw	28		

Vorige keer was dit de topplek van de dag. Zelfs 8 Smienten, 2 mannetjes Pijlstaart en 3 Slobeenden. Geen algemene soorten voor het zuidoosten van Nederland. Deze zijn nu dus verdwenen. Dat wil niet zeggen dat ze niet in de buurt nog rondzwerven maar goed, ik moet het doen met wat ik nu te zien krijg. De Waterral roept vandaag ook niet (teveel wind?) maar het aantal Kleine Zwanen is van 2 naar 10 gegaan. Alles bij elkaar, een heel erg vergelijkbare watervogelstand waarbij vooral het grote aantal Wilde Eenden opvalt.

Tafeleend op de Lommelse Sahara, 21 januari 2022 (Peter Simon)

Leuk was dat alle Tafeleenden rond de Kleine Zwanen zwommen die verspreid per 1 of 2 in het water lagen. De Kleine Zwanen

staken hun koppen in het water en woelden van alles op. De Tafeleenden doken vervolgens rond de Kleine Zwanen onder. Ze profiteerden door, volgens de literatuur, voornamelijk plantaardig materiaal wat losgemaakt werd, op te vissen.

Kleine Zwanen op de Visvijvers Valkenswaard, 11 januari 2022 (TH)

En dan nog even over die Kleine Zwanen. Het is een soort die slechts het oosten van Overijssel en Gelderland, de Veluwe en het zuiden van Limburg, links laat liggen. Dus dat ze hier te zien zijn is niet gek. Maar wel heel aangenaam, erg veel zijn er niet. Over heel Nederland zijn er slechts zo'n 10.000 exemplaren en dan hebben we meteen ongeveer de helft van de totale wereldpopulatie te pakken. En uiteraard is

onze waterarme buurt dan niet de eerste plek om naar ze te zoeken. Een geweldige mooie zwaan met een nog mooier geluid. Zie daarover meer bij het Beuven.

Plek 2: Soerendonks Goor

3 februari, 11.00 uur - 12.30 uur
7 graden Celsius, windkracht 2, grijs

Aalscholver	6	Kolgans	110
Bergeend	3	Krakeend	4
Blauwe Reiger	24	Kuifeend	20
Fuut	3	Meerkoet	6
Grauwe Gans	8	Smient	2
Grote Canadese Gans	8	Tafeleend	12
Grote Zilverreiger	2	Toendra-rietgans	1
Kievit	1	Wilde eend	16
Knobbelzwaan	2	Wintertaling	4

De Valkenswaardse visvijver heeft het hartstikke goed gedaan maar voor vandaag is het Soerendonks Goor de winnaar. Maar liefst 17 watersoorten. Ik moet wel zeggen, de Toendrarietgans had een zielige vleugel (gebroken?) en moest wel blijven of hij/zij nou wilde of niet. Maar er zijn vast wel andere exemplaren die foerageerden in de

gebieden eromheen en die komen dan op een ander moment drinken en hun veren poetsen. Net als die prachtige groep Kolganzen die luid roepend binnen viel. Geluk hebben als je net op het goede moment erbij bent.

Kolganzen en Blauwe Reigers op het Soerendonks Goor, 3 februari 2022 (Robbert van Hiele)

Een paartje Bergeenden is altijd prachtig hier in de buurt. Volgens de Vogelatlas zouden ze net in deze buurt wel tot broeden kunnen komen. Verder is Oost-Brabant erg leeg. Het is toch echt meer een soort van de Delta, de Wadden, Noord-Friesland, Noord-Groningen en Noord-Holland. En zouden ze hier inderdaad in konijnenholten broeden? Ja, die zijn er wel in de meer zandige delen. Of toch in de buurt van al die wilgenbosjes met water eromheen. Wel wat veiliger in verband met vossen.

En die vroege nestbouwers, de Blauwe Reigers. Mooi spektakel. Er waren er al heel

wat. Hartstikke moeilijk te tellen trouwens. De afstand tot de wilgen is flink. Ze zijn pas goed te zien als ze landen of elkaar begroeten met een takje in de snavel.

Soerendonks Goor (Robbert van Hiele)

Maar in ieder geval, een mooie combinatie van soorten waarvan sommigen wintergasten zijn en andere soorten ook best eens kunnen gaan broeden. Helaas vandaag geen Waterpieper.

Plek 3: Beuven

3 februari, 13.30 uur - 15.00 uur
9 graden Celsius, windkracht 2, grijs

Brilduiker	3♂	Grote Zilverreiger	3
Grauwe Gans	2	Kleine Zwaan	2

Dit was 2 maanden geleden een drama, qua vogelbeleving. Eigenlijk nog steeds maar die

3 Brilduikers op een verder verschrikkelijk lege plas maken toch veel goed. En dan die 2 Kleine Zwanen. Ze zitten officieel in de plas ernaast maar ik tel ze stiekem mee. In die plas had ik ook met plezier wat Futen of Dodaarzen geteld, Wilde Eenden of Kuifeenden maar er was verder niks. Maar

toen steeg één Kleine Zwaan op en maakte toeterend een rondje. Geweldig geluid. De ervaring van de dag. Het klonk ongeveer zo: xeno-canto.org/695836, maar haal er alle geluiden af totdat je een Kleine Zwaan overhoudt en plant dat geluid in je hoofd op een verder dood- en doodstille plek.

En vanwege dat geluid en het vlieggrondje, en alleen daarom, strijk ik met de hand over mijn hart en mag het Beuven nog even blijven. Als Zen-ervaring. Hopen dat er ook volgend jaar weer niks zit. ■

Grote Zilverreiger in de omgeving van Breda, 2 januari 2021 (Edwin van der Werf)

*Houtsnip in de omgeving van Baarschot,
13 februari 2021 (Lex Peeters)*

Houtsnippen op weilanden en akkers

Lex Peeters

In de natte bosgebieden in de Kempen overwinteren heel wat Houtsnippen. In de loop van oktober krijgen onze broedvogels gezelschap van overwintersaars uit Scandinavië, de Baltische staten en Siberië. Wanneer het ten noorden van ons stevig gaat vriezen, wijken nog meer Houtsnippen naar onze contreien uit, omdat ze in bevroren gronden niet bij voedsel kunnen komen. Zo kunnen de aantallen behoorlijk oplopen.

Omdat Houtsnippen overdag nauwelijks actief zijn en zich op beschutte plekken in natte gebieden ophouden, blijven de waarnemingen voor de meeste vogelaars beperkt tot toevalstreffers waarbij een exemplaar wordt opgestoten. Het is dan ook lastig om een indruk te krijgen van de aantallen. Toch is het mogelijk.

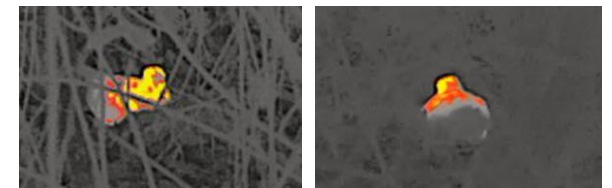
Het zal meer dan twintig jaar geleden zijn dat ik bij slaapplaatstellingen aan de Flaes in de late schemer steevast Houtsnippen over zag vliegen. Meestal solitair, maar ook regelmatig twee bij elkaar. Bijna altijd passeerden binnen een kwartiertje meerdere exemplaren, tot wel zes stuks in

totaal. Ze volgden allemaal dezelfde koers, richting het agrarische gebied ten zuiden van het ven en de heide. Nieuwsgierig ben ik daar op zeker moment, op de scheiding van natuur en akkers, gaan posten. En mijn vermoeden bleek te kloppen. Net zover als de duisternis het toeliet zag ik Houtsnippen opduiken, enigzins geconcentreerd op het punt waar het bosperceel het verst in het landbouwgebied uitkwam. Meestal ploften ze binnen 150 meter neer, met een duidelijke voorkeur voor weilanden.

Eén keer hebben we destijds met vier waarnemers een trajecttelling gehouden. Zo konden we een wat langer traject (circa 500 meter) scannen. We kwamen toen tot 14 ex. Geert Sanders liep met een sterke zaklamp naar een van de Houtsnippen en kon tot op enkele meters afstand observeren hoe de vogel actief naar voedsel boorde.

Dat de Houtsnippen zich in het donker in open veld veilig wanen bleek ook op 9 januari 2022. Na enkele waarnemingen van Houtsnippen (tot 8 ex) die Landgoed Wellenseind verlieten om in het aangrenzende agrarische gebied te foerageren, stelde Pieter Wouters voor om eens met een warmtebeeldkijker te gaan

zoeken. Ook Jan Kolsters sloot zich met zijn kijker aan. Het werkte fantastisch. In totaal vonden we zo 10 Houtsnippen. Ze waren goed van de hazen en konijnen te onderscheiden, niet alleen door de grootte en de vorm, maar ook door het typische gedrag (pikkend als een naaimachine). Pieter wist toen ook weer 2 van de Houtsnippen tot op enkele meters te benaderen.

Houtsnip in het Hoogeloons Bos, gezien door een warmtebeeldkijker, 13 februari 2022 (Jan Kolsters)

Het fenomeen van Houtsnippen die de broekbossen en andere winterbiotopen verlaten om in het donker op weilanden en akkers voedsel te zoeken speelt ook elders. Ik heb het ondertussen op heel wat andere geschikte plekken geprobeerd en zelden tevergeefs. Het is een leuke en weinig tijdrovende activiteit, omdat de vogels zich enkel in de schemer verplaatsen en dat binnen een kort tijdsbestek van meestal 10, hooguit 20 minuten. Bij helder weer arriveren ze zo'n kwartiertje later dan bij een bewolkte hemel. ■

Robbie's vogelboekenkast: er zijn twee uilen nodig om ...

Paula Knight en Giuliano Ferri, *Er zijn twee uilen nodig om Wiek-Wiek, Hoe-Hoe-Hoe te roepen*, 2012.

Robbert van Hiele

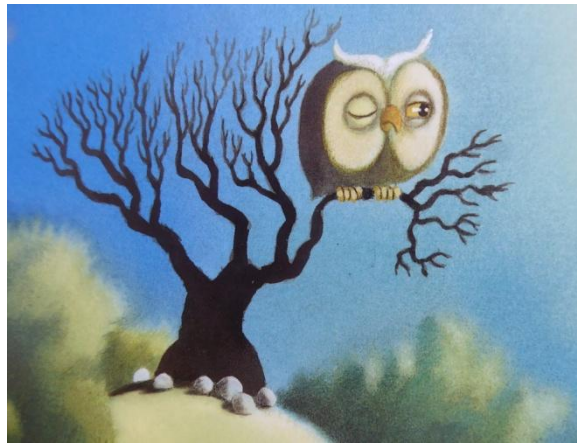
Henriette, mijn vrouw, vond dit pareltje in een kringloopwinkel. Wij werden er heel vrolijk van en ik wil het graag met jullie delen. Een verkorte versie, dat wel. Het boek is nog steeds in de handel, trouwens. Ook mooi zonder kleinkinderen. Het gaat over Olivia, een vrouwtjes-Bosuil die alleen wiek-wiek kan zeggen. Hier zie je haar.

Ze kan geen mannetjes-Bosuil vinden die hoe-hoe-hoe wil terugzeggen en wordt daar erg verdrietig van.

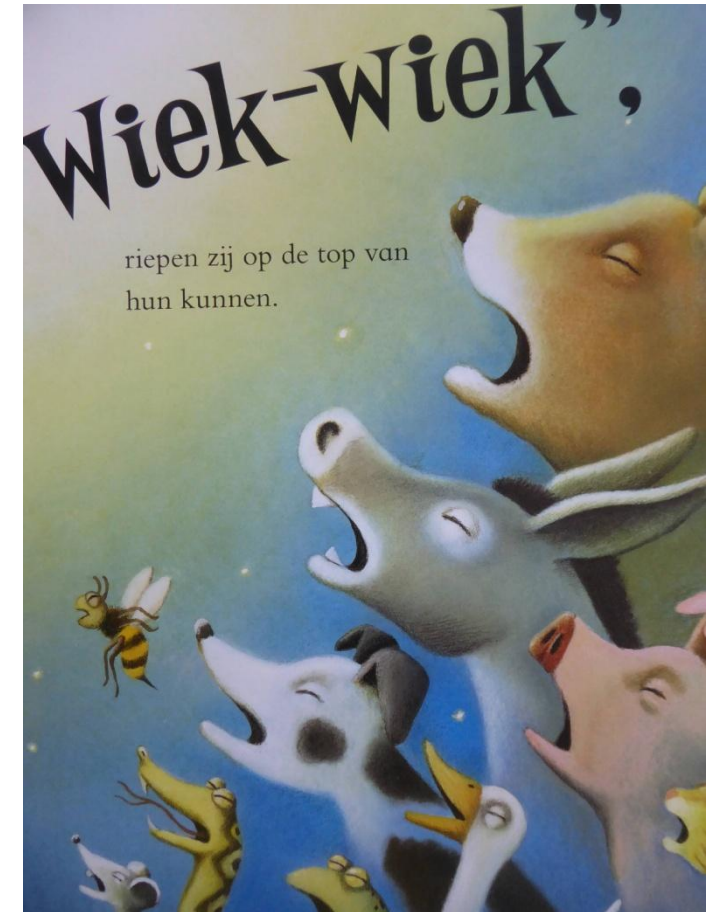
"wiek-wiek, riep Olivia opnieuw. Haar puntige oren luisterden weer zorgvuldig. kwek-kwek-kwek, was het antwoord. Wie is daar?, zei Olivia"

Het is eend. En zo antwoorden wel heel veel dieren maar geen mannetjes-Bosuil.

Heel ver weg, in een andere boom, in een ander bos, op een andere berg, zit Albert. Hij roept wel hoe-hoe-hoe maar hoort niks terug.

Alle dieren willen graag Olivia helpen door extra hard wiek-wiek te roepen. En zo gebeurt het.

Albert kan het nauwelijks geloven en roept hoe-hoe-hoe.

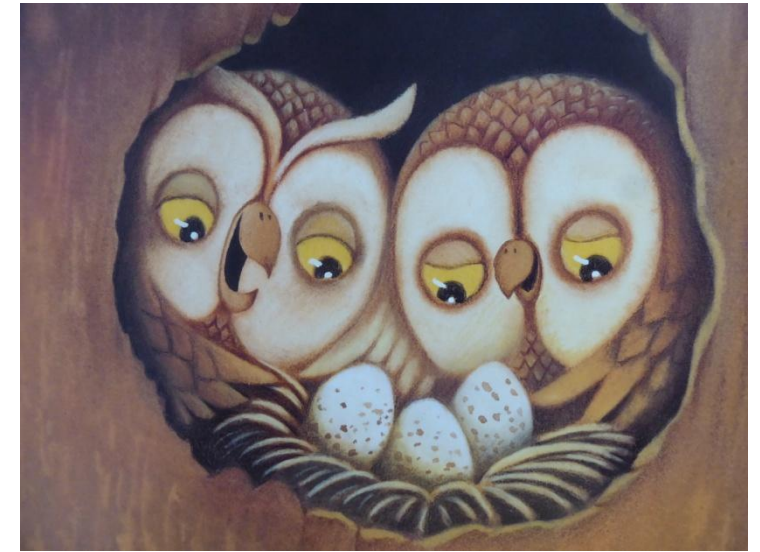
"wiek-wiek. Daar was het opnieuw!. Albert was opgewekt en vloog in de richting van de wiek-wiek, terwijl hij ook hoe-hoe-hoe riep tijdens het vliegen."

En dankzij de hulp van alle andere dieren ontmoet Olivia eindelijk haar Albert.

En voor iedereen die wel eens of nog nooit een bosuilennest heeft gezien, hieronder kun je het nog eens rustig terugzien, inclusief hoe bosuilen samen zingen. Vaak lastig te zien want donker dat het dan is.... ■

Bosuil verlaat nestkast op Landgoed De Utrecht, 1 maart 2022 (Arnold van Rijswijk)

Uit het veld: RAS-project Bosuil

Pieter Wouters

Sinds 2004 heb ik in de gemeente Reusel een aantal bosuilkasten hangen. Daar ben ik mee begonnen om de stand op een 'makkelijke' manier te kunnen volgen. In een later stadium is dit project aangemeld bij het vogeltrekstation als een RAS-project: een project om de overleving van de soort te kunnen volgen.

In december 2021 kreeg ik de mogelijkheid om ook 12 kasten te hangen op Landgoed De Utrecht. Door deze uitbreiding zouden de gegevens van het project betrouwbaarder worden.

Op 1 maart zijn we begonnen met de controle. Eerst de nieuwe kasten in De Utrecht. In twee kasten zat een Bosuil, maar nergens eieren. Kan natuurlijk, het waren nieuwe kasten die ook nog vrij laat in het jaar zijn opgehangen. Om het een en ander te kunnen duiden, hebben we de kasten in Reusel er maar meteen achter aan gedaan. Maar ook hier hetzelfde beeld: van de 11 gecontroleerde kasten waren er maar drie waar een uil in zat. Eén kast is nog niet gecontroleerd. In deze kast, die in een heel

arm biotoop hangt, is nog nooit een vroeg broedsel geweest.

Ik controleer sinds 2004 de kasten steeds rond 1 maart en dacht dat ik dit nog nooit had meegemaakt. Maar dat bleek niet te kloppen. Ook in 2009 (controles op 5 en 6 maart) had ik de eerste controleronde nog geen enkel ei. De meest waarschijnlijke oorzaak van dit late begin is een te kort aan voedsel (muizen). Het is een manco in dit project (en heel veel andere onderzoeken): ik onderzoek niet hoeveel voedsel er voorhanden is. Mogelijk dat je zo'n late start anders wel ziet aankomen. ■

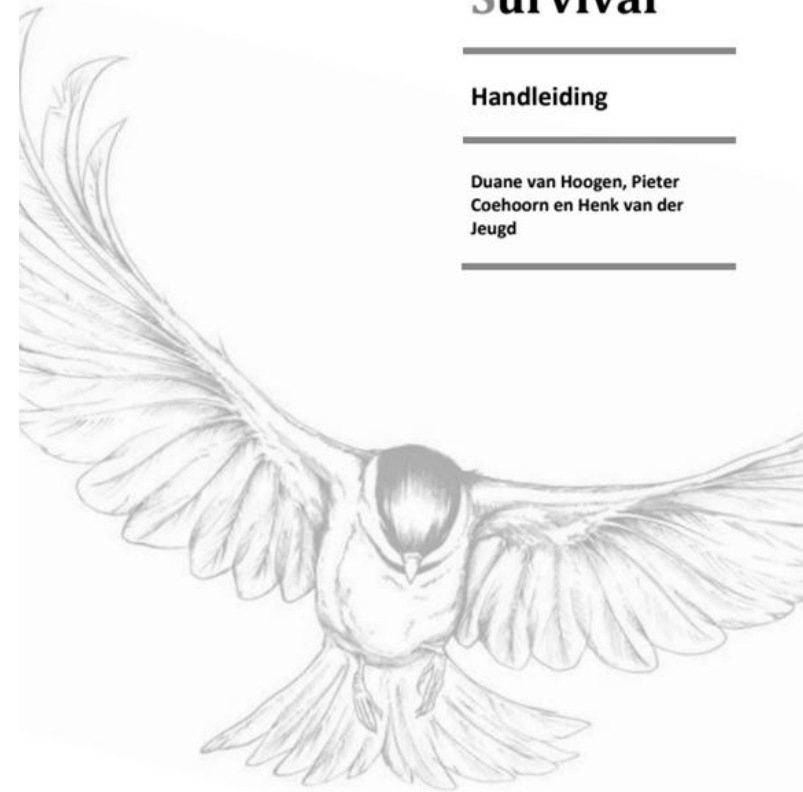
Meer informatie over RAS is te vinden op de website van het Vogeltrekstation: vogeltrekstation.nl/nl/onderzoek/monitoringsprojecten/ras-het-retrapping-adults-survival-project

Wil je precies weten wat je als onderzoeker dan moet doen, kijk dan eens in de handleiding: [download handleiding](#)

Retrapping Adults for Survival

Handleiding

Duane van Hoogen, Pieter Coehoorn en Henk van der Jeugd

Roekenkolonies in de Kempen in 2021

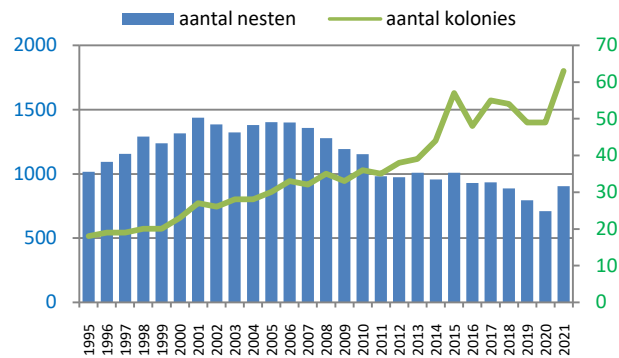
Tom Heijnen

Het Roekenverhaal elders in deze Blauwe Klauwier was al zo goed als klaar toen ik de beschikking kreeg over de gegevens van Roeken in 2021. Die waren verzameld in het kader van de jaarlijkse tellingen van de Provincie Noord-Brabant en Sovon, aangevuld met een enkele waarneming van anderen. Hieronder zijn de gegevens van de Kempen van 2021 op een rijtje gezet.

Resultaten

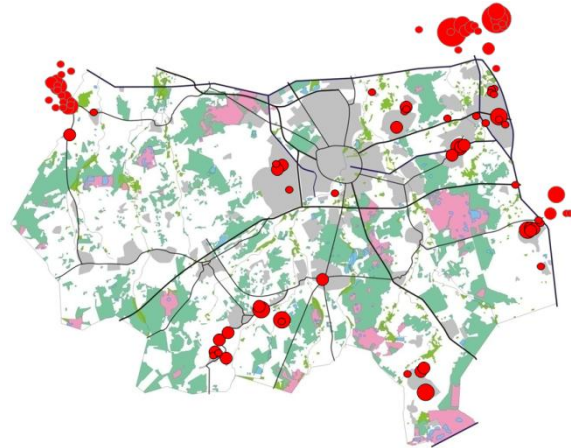
Aantallen en verspreiding

Er werden 905 nesten in 63 kolonies geteld. Ten opzichte van 2020 was de verspreiding

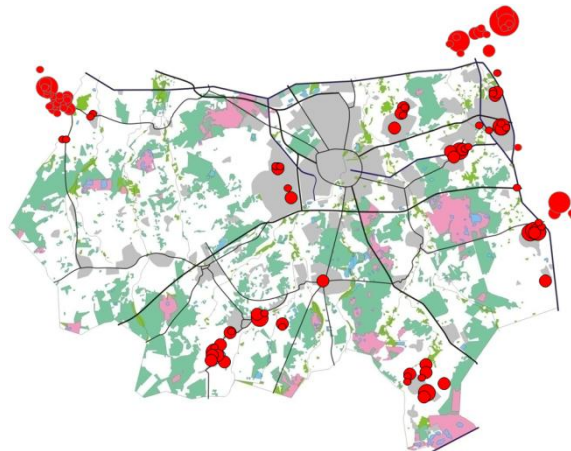

Aantal nesten en kolonies in de Kempen in 1995-2021.

in grote lijnen vergelijkbaar, maar meer in detail waren er opvallende verschillen. Ten opzichte van 2020 was zowel het aantal nesten als kolonies fors hoger.

Roekenkolonies in 2020.

Roekenkolonies in 2021.

Daarmee lijkt de dalende trend van het aantal nesten sinds ca. 2006 gestopt te zijn en hopelijk luidt de toename het begin in van een populatie herstel.

Roek bij Hoog-Casteren, 21 maart 2021 (Cor van Pelt)

De opvallende verschillen in aantal nesten in 2021 t.o.v. 2020 waren:

- Veldhoven: een afname van 62 naar 48 nesten;
- Nuenen en Gerwen: een toename van 43 naar 55 nesten;
- Mierlo en De Akkers: een toename van 91 naar 117 nesten;
- Stiphout en westelijk Helmond: een afname van 11 naar 5, waarbij het meest opmerkelijke wel is dat hier in 2001 nog 601 nesten werden geteld!;

- Helmond tussen de kanalen: een toename van 69 naar 99 nesten;
- Lierop tot Someren-Eind: een flinke toename van 133 naar 170 nesten;
- Budel e.o.: een forse toename van 82 naar 140 nesten;
- Luyksgestel t/m Burg. Aartsiaan: een flinke toename van 79 naar 129 nesten.

Net buiten de Kempen (maar wel zichtbaar op de kaart) waren er ook enkele opmerkelijke verschillen:

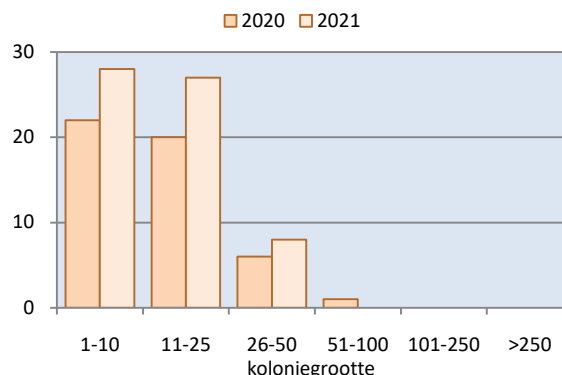
- Hilvarenbeek: een toename van 183 nesten in 20 kolonies naar 205 nesten in 24 kolonies;
- Lieshout en Beek en Donk: een afname van 199 naar 170 nesten;
- Gemert: een toename van 272 naar 348 nesten.

Roek bij Gulpen, 12 augustus 2021 (Peter Simon)

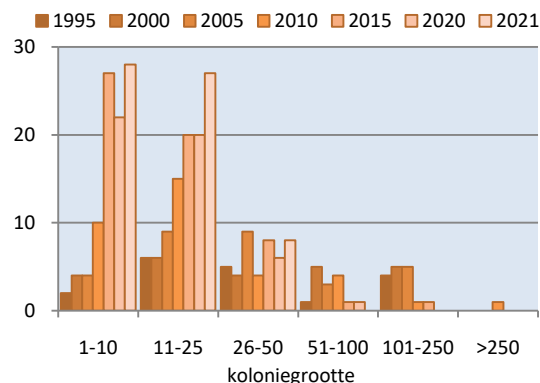
Koloniegrootte

De gemiddelde koloniegrootte in de Kempen bedroeg zowel in 2020 als 2021 14 nesten per kolonie. Ook de mediane koloniegrootte was in beide jaren identiek met 12 nesten.

Aantal kolonies per koloniegrootte in de Kempen in 2020 en 2021.

Het aantal kolonies steeg wel fors en dat gebeurde door een toename van kleine kolonies (t/m 25 nesten).

Aantal kolonies per koloniegrootte in de Kempen in 1995-2021.

Roek bij Borkel, 7 februari 2022 (Jan Kolsters)

In de loop van de tijd veranderde de verdeling van kolonies over de diverse groottes aanzienlijk. Het aantal kleinere kolonies (t/m 25 nesten) nam enorm toe, het aantal iets grotere kolonies (26-50 nesten) wisselde, het aantal nog wat grotere kolonies (51-100 nesten) nam af en de écht grote kolonies (meer dan 100 nesten) verdwenen.

Dankwoord

Dank aan Gerard van Gool voor het beschikbaar stellen van de gegevens van de provinciale Roekentellingen, Peer Busink voor zijn tellingen van Hilvarenbeek e.o. en Henk Sierdsema voor de Sovon gegevens over kolonievogels. ■

Fotocollage

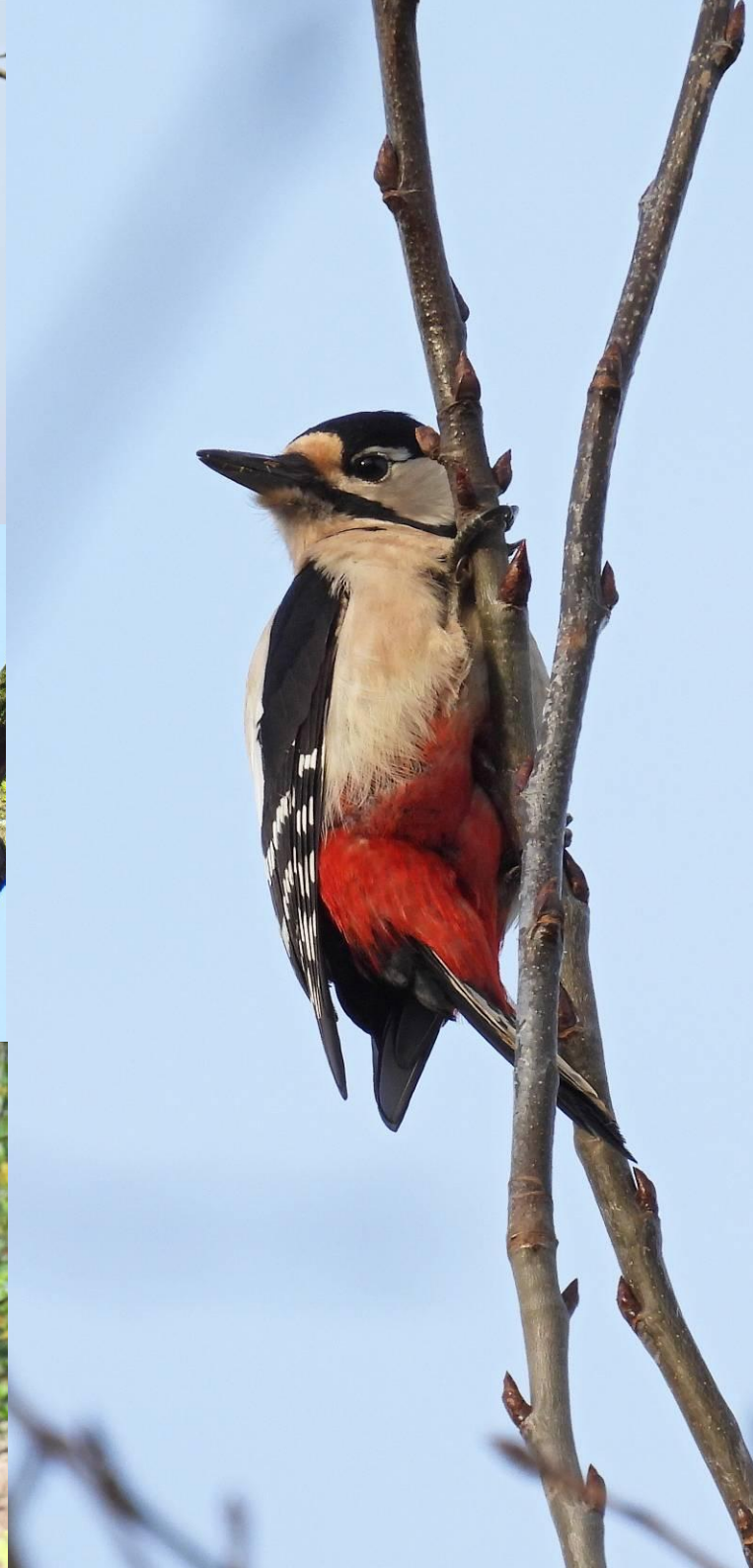
Fotografen: Cor van Pelt, Edwin van der Werf, Frans Hijnen, Jan Kolsters, Jules Andela, Matthieu Jansen, Peter Simon en Wim Deeben

Activiteitenkalender

Maandelijks vergadering

De afgelopen twee jaar is het aantal bijeenkomsten vanwege de coronapandemie aan de lage kant geweest. Nu de maatregelen vrijwel geheel opgeheven zijn, kunnen we weer maandelijks bijeenkomen in D'n Aard (Ariespad 5 te Veldhoven).

De maandelijks vergaderingen worden doorgaans ingevuld met lezingen en presentaties; soms door onze eigen leden, en in sommige gevallen door een gastspreker.

Jonge Raaf, Leenderbos, 21 mei 2021 (Bjorn Alards)

Zo zal de bijeenkomst op **27 mei** worden opgeluisterd door een **lezing over de Raaf** van Hans de Vos Burchart, voorzitter van de Raven Werkgroep Nederland. Deze lezing

stond al tweemaal eerder gepland, maar het lijkt er deze keer op dat het echt doorgaat.

De bijeenkomsten in D'n Aard bieden bovendien de gelegenheid om elkaar weer eens te zien en bij te praten. En voor het behoorlijk aantal nieuwe leden dat we in de afgelopen twee jaar hebben mogen verwelkomen binnen de vereniging is dit een mooie gelegenheid om kennis te maken met de overige leden. Dus tot ziens in D'n Aard!

BMP inventarisaties

Ook dit jaar vinden weer broedvogelinventarisaties plaats. Dit jaar zijn dat De Weijerkens bij Bergeijk en het Dal van de Kleine Beerze tussen Hoogeloon en Vessem.

De Weijerkens, 5 maart 2022 (TH)

De Weijerkens is ruim dertig hectare groot en maakt deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur. Het gebied ligt centraal tussen de Cartierheide in het noorden en Stevensbergen in het zuiden.

Tussen de dorpen Hoogeloon en Vessem stroomt de Kleine Beerze. Ten oosten van Hoogeloon ligt het Hoogeloons bos, ook wel Koebosch genoemd. Dit heeft onderdeel uitgemaakt van een oud landgoed. Hierin ligt de Kaboutersberg, wat een Romeinse grafheuvel is. De combinatie van deze beek met een bos in de buurt van Vessem en het Koebosch in Hoogeloon maakt het een bijzonder gevarieerd gebied.

Nestkastcontroles

In de komende periode zullen de nestkasten op Koningshof, golfbaan Welschap en golfbaan de Tongelreep enkele malen gecontroleerd worden.

Daarnaast werkt VWG de Kempen vanaf dit jaar mee aan een meerjarig onderzoeksproject in de gemeente Bladel. Op diverse plekken is steenmeel uitgestrooid om extra mineralen toe te voegen aan de bodem. Aan de hand van nestkastenonderzoek wordt

getracht het effect van steenmeel op het broedsucces van mezen in kaart te brengen.

 Informatie over het onderzoek in Bladel: bladel.nl/bladel-onderzoekslocatie-voor-studie-naar-broedende-mezen

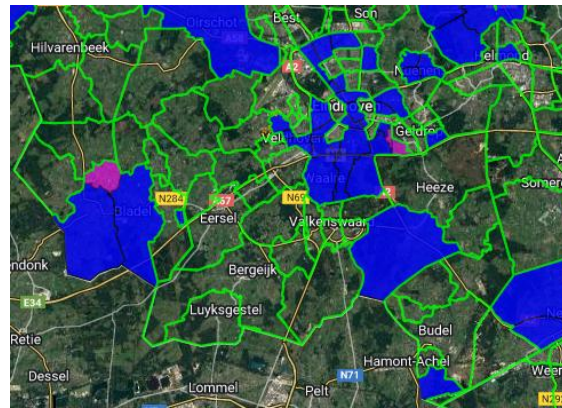
MUS-Tellingen

Vanaf 1 april starten de tellingen voor het project MUS weer. Het Meetnet Urbane Soorten (MUS) volgt broedvogels van de stedelijke omgeving. Nederland verstedelijkt immers in hoog tempo (16% van het oppervlak).

Huisemus in Veldhoven, 13 mei 2021 (TH)

MUS kost weinig tijd en levert belangrijk cijfermateriaal op. Alle soorten vogels worden geteld. In de praktijk gaat het doorgaans om rond 35 soorten. Kijk op de website van Sovon voor meer informatie, of voor het claimen van een eigen telgebied.

In de blauwe gebieden wordt al voor MUS geteld, de rest is vacant

 Informatie over hoe je voor MUS telt: youtube.com/watch?v=rv1YLnZxpDs&ab_channel=SovonVogelonderzoekNederland

Meer informatie en aanmelden: sovon.nl/nl/MUS

Excursies

Bij veel leden bleek er een behoefte te zijn om vaker samen het veld in te gaan. Om hier gehoor aan te geven, wordt er een aantal excursies georganiseerd. Op het moment van schrijven zijn de eerste al achter de rug, maar staan de volgende nog op de planning:

- **16 april:** Laagveld o.l.v. Harold Bierens;
- **16 april:** Ten Vorsel o.l.v. John van Oorschot (voor beginnend vogelaars, van tevoren even opgeven bij John);

- **op of rond 28 mei:** De Mortelen o.l.v. Sjors de Kort van Brabants Landschap (nadere informatie volgt);
- **11 juni:** Plateaux-Hageven o.l.v. Gerben Helmes;
- **datum nog niet bekend:** De Brand o.l.v. Edwin van der Werf (nadere informatie volgt).

Voor meer informatie kan contact opgenomen worden met de genoemde excursieleiders.

We juichen het uiteraard toe als deelnemers of excursieleiders een verslagje van een excursie willen insturen voor publicatie in de Blauwe Klauwier!

Nachtzwaluwen

Het duurt nog even, maar elk jaar **vanaf 15 mei** worden in de avondscheming of vroege ochtend/nacht weer Nachtzwaluwen geïnventariseerd in het Leenderbos en de Grootte Heide. Coördinator van deze inventarisatie is Mark Sloendregt. Heb je nog geen plot, maar zou je mee willen tellen? Of wil je een keer met een meer ervaren teller mee, neem dan contact met hem op. ■